



16 maj.

Debatter m. m.

Lördagen den 16 maj.

Sid.

Anslag till kostnader för behovsprövning på bostadsmarknaden	3
Ny lönegruppering för statens tjänstemän	5
Ang. vissa författningsfrågor	33
Förordningsförslag ang. byggnadsforskningsavgift m. m.	76

Samtliga avgjorda ärenden.

Lördagen den 16 maj.

Statsutskottets utlåtande nr 120, ang. beredskapsstat för försvarsväsendet	3
— nr 121, ang. fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag under fjärde huvudtiteln m. m.	3
— nr 122, ang. kostnaderna för å kryssaren Gotland vattenskadad ammunition	3
— nr 123, ang. anslag till turistpropaganda i Amerikas förenta stater	3
— nr 124, ang. vissa frågor om det mindre och medelstora handelstornaget	3
— nr 125, ang. försäljning av vissa kronan tillhöriga områden	3
— nr 126, ang. anslag till kostnader för behovsprövning på bostadsmarknaden	3
— nr 127, ang. tillägg å ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m.	5
— nr 128, ang. anslag till maskin- och verktygsutrustning m. m. för fångvårdsanstalterna	5
— nr 129, ang. vissa anslag till universitetssjukhusen m. m.	5
— nr 130, ang. avlösning av avgälder från de till skatte försålda s. k. halländska kyrkohemmanen	5

	Sid.
Statsutskottets utlåtande nr 131, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II: finansdepartementet	5
— nr 132, ang. ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente m. m.	5
— nr 133, ang. ändringar i 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen m. m.	5
— nr 134, ang. lönegruppering för statens tjänstemän m. fl.	5
— nr 135, ang. pensionsrätt i statens pensionsanstalt för vissa befattningshavare	33
Konstitutionsutskottets betänkande nr 17, med förslag till skrivelser i författningsfrågor	33
— utlåtande nr 18, ang. ändring i bestämmelserna rörande förstakammarval	76
Sammansatta stats- och tredje lagutskottets utlåtande nr 13, ang. uttagande av en byggnadsforskningsavgift m. m.	76

Lördagen den 16 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 10 förmiddagen.

Justerades protokollen för den 9 och den 12 innevarande månad.

Herr talmannen yttrade, att han efter samråd med andra kammarens talman finge föreslå, det första kammaren ville besluta att vid sammanträde, som komme att hållas onsdagen den 20 i denna månad, företaga val av valmän och suppleanter för utseende av ej mindre fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret än även suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank och kontor.

Detta förslag antogs.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN erhöjll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! I anslutning till det av kammaren fattade beslutet får jag föreslå, att kammaren måtte besluta, att antalet suppleanter för de valmän, som skall utse fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret jämte suppleanter för dem, bestämmas till tio.

Vad herr andre vice talmannen sålunda hemställt bifölls.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 246, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen den 10 maj 1901 (nr 26 s. 1) om inteckning i fartyg, m. m.; samt

nr 247, i anledning av väckta motioner angående viss lagstiftning rörande pensionsstiftelser.

Anmälades och godkändes sammansatta stats- och första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 248, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 6 juni 1925 (nr 170) om polisväsendet i riket, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 249, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa anslag till polisväsendet för budgetåret 1953/54 m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1953/54;

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag under fjärde huvudtiteln m. m.;

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av kostnader för å kryssaren Gotland vattenskadad ammunition;

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1953/54 till turistpropaganda i Amerikas förenta stater;

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor om det mindre och medelstora handelstonnaget jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronan tillhöriga områden.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Anslag till kostnader för behovsprövning på bostadsmarknaden.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag för budgetåret 1953/54 till kostnader för ge-

Anslag till kostnader för behovsprövning på bostadsmarknaden.

nomförande av en behovsprövning på bostadsmarknaden jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 151, hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementens ärenden för den 13 mars 1953, föreslagit riksdagen att dels antaga vid propositionen fogade lagförslag angående fortsatt giltighet av hyresregleringslagen m. m., dels ock till Kostnader för genomförande av en behovsprövning på bostadsmarknaden för budgetåret 1953/54 under femte huvudtiteln anvisa ett anslag av 75 000 kronor.

Propositionen hade hänvisats till statsutskottet, såvitt den angick anslaget under femte huvudtiteln, samt i övrigt till behandling av lagutskott. I de delar propositionen hänvisats till lagutskott hade den behandlats av tredje lagutskottet.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ewerlöf* m. fl. (I: 448) och den andra inom andra kammaren av herr *Hjalmarsson* m. fl. (II: 544), hade hemställts, att riksdagen måtte avslå förslaget i proposition nr 151 om ett anslag av 75 000 kronor under rubriken Kostnader för genomförande av en behovsprövning på bostadsmarknaden.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet anfört:

»Utskottet, som erinrar att riksdagen numera i anledning av tredje lagutskottets utlåtande nr 18 uttalat sin anslutning till den i propositionen förordade behovsprövningen på bostadsmarknaden, tillstyrker den föreslagna medelsanvisningen. Av det anförda framgår att utskottet avstyrker motionerna I: 448 och II: 544.

Utskottet hemställer alltså, att riksdagen må med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 448 och II: 544 till Kostnader för genomförande av en behovsprövning på bostadsmarknaden för budgetåret 1953/54 under femte huvudtiteln anvisa ett anslag av 75 000 kronor.»

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson* samt herrar *Bergh*, *Skoglund* i Doverstorp och *Staxäng*, vilka ansett, att utskottets yttrande och hemställan bort hava följande lydelse:

»Den omständigheten att riksdagen numera i anledning av tredje lagutskottets utlåtande nr 18 uttalat sin anslutning till den i propositionen förordade behovsprövningen på bostadsmarknaden bör enligt utskottets mening icke föranleda bifall även till den föreslagna medelsanvisningen. Med hänsyn till att det här gäller en försöksverksamhet om vars lämplighet delade meningar råder och om vars verkningar det ännu är för tidigt att ha en bestämd mening synes frågan om statligt bidrag till fastighetsägarorganisationernas kostnader för verksamheten i vart fall böra anstå tills vidare.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet, att riksdagen må med bifall till motionerna I: 448 och II: 544 avslå Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag.»

Fröken **ANDERSSON** (h): Jag ber bara att helt kortfattat få påpeka, att i den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande, yrkas avslag på beviljandet av detta anslag. Vi anser nämligen att fastighetsägarna bör kunna klara denna försöksverksamhet utan statens stöd. Det statsfinansiella läget är ju allt annat än lysande för närvarande, och 75 000 kronor är också pengar — åtminstone får vi lära oss det när vi begär några tiotusental kronor i anslag till hemgårdar och skyddskonsulenter eller annan liknande verksamhet.

Jag skall, herr talman, inte gå närmare in på sakfrågan, utan nöjer mig med att helt kort yrka bifall till reservationen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet endast yrkats, att kammaren skulle godkänna det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare enligt berörda yrkande; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1953/54 till vissa tillägg å ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m. samt till statsverket åliggande, av andra medel ej utgående ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m.;

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande anslag för budgetåret 1953/54 till maskin- och verktygsutrustning m. m. för fångvårdsanstalterna;

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa anslag för budgetåret 1953/54 till universitetssjukhusen m. m.;

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1953/54 till avlösning av avgälder från de till skatte försålda s. k. halländska kyrkohemmanen;

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1952/53, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente m. m.; samt

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändringar i 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. ny lönegruppering för statens tjänstemän.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 132, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilären den för den 20 mars 1953, föreslagit riksdagen att 1) godkänna att spännvidden i den statliga lönegrupperingen — med bibehållen spännvidd grupperna emellan — från och med den 1 januari 1954 minskades från 16 till 12 procent; 2) bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela de övergångsbestämmelser, som kunde befinnas erforderliga vid genomförandet av de förordade ändringarna i lönegrupperingen; 3) bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåret 1953/54 medgiva de överskridanden av maximerade anslag och anslagsposter, som kunde föranledas av vad sålunda föreslagits; samt 4) till Täckning av beräknat överskridande av anslagsmedel på grund av ändrad lönegruppering å riksstaten för budgetåret 1953/54 under tolfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 7 500 000 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag innebar bland annat, att gränserna mellan de olika dyrortsgrupperna skulle bestämmas av följande indextal, nämligen — 919, 920 — 959, 960 — 999 och 1 000 —.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Ebbe Ohlsson* och *Eskilsson* (I: 424) och den andra inom andra kammaren av herr *von Seth* m. fl. (II: 519), i vilka hemställts, att riksdagen vid behandling av propositionen nr 132 måtte uttala sig för en gradvis avveckling av dyrortssystemet;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr

Ang. ny lönegruppering för statens tjänstemän.

Boo m. fl. (I: 425) och den andra inom andra kammaren av herr *Lundqvist* m. fl. (II: 522), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta bifall till Kungl. Maj:ts hemställan i proposition nr 132 under punkterna 1, 3 och 4; att riksdagen måtte besluta bifall till Kungl. Maj:ts hemställan i proposition nr 132 under punkten 2 med följande tillägg: »dock att ingen ort skall hänföres till lägre ortsgrupp än den förut tillhört»; samt att riksdagen måtte uppdraga åt Kungl. Maj:t att ägna dyrortsfrågan fortsatt uppmärksamhet och snarast möjligt för riksdagen framlägga nytt förslag till ortsgruppering;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Weiland* och *Osvald* (I: 426) och den andra inom andra kammaren av fru *Sjöstrand* m. fl. (II: 520), i vilka hemställts, att en ny utredning måtte företagas, som toge sikte på en 3-gruppsindelning med en total spännvidd av 8 % eller, om detta icke kunne riksdagens bifall, att en 4-gruppsindelning med 12 % spännvidd måtte beslutas, varvid de tre högsta ortsgrupperna borde omfatta 40 indexenheter vardera, alltså med följande intervaller: —903, 904—943, 944—983, 984—;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Rubbestad* väckt motion (II: 521), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta dels fastställa en dyrortsgruppering med 3 dyrortsgrupper, varvid ortsgrupperna 1 och 2 skulle flyttas upp till ortsgrupp 3 samt de nuvarande ortsgrupperna 4 och 5 bibehållas oförändrade, dels godkänna att spännvidden i den statliga lönegrupperingen — med bibehållen spännvidd grupperna emellan — från och med den 1 januari 1954 minskades från 16 till 8 procent, dels ock i övrigt godkänna Kungl. Maj:ts förslag.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 426 och II: 520 samt II: 521, godkänna att spännvidden i den statliga lönegrupperingen — med bibehållen

spännvidd grupperna emellan — från och med den 1 januari 1954 minskades från 16 till 12 procent;

II. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 425 och II: 522, såvitt nu vore i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela de övergångsbestämmelser, som kunde befinnas erforderliga vid genomförandet av de angivna ändringarna i lönegrupperingen, dock att därvid ingen ort finge hänföras till lägre ortsgrupp än den nu hade;

III. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåret 1953/54 medgiva de överskridanden av maximerade anslag och anslagsposter, som kunde föranledas av vad under I och II angivits;

IV. att riksdagen måtte till Täckning av beräknat överskridande av anslagsmedel på grund av ändrad lönegruppering för budgetåret 1953/54 under tolfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 7 500 000 kronor;

V. att motionerna I: 425 och II: 522, i vad nämnda motioner avsåge hänvändelse till Kungl. Maj:t i fråga om nytt förslag till ortsgruppering, samt motionerna I: 424 och II: 519 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat:

»I motionerna I: 424 och II: 519 hemställs att riksdagen vid behandling av propositionen nr 132 måtte uttala sig för en gradvis avveckling av dyrortssystemet. Beträffande motiveringen för detta yrkande vill utskottet fästa uppmärksamheten vid att motionärerna själva anfört, att det vid ett upphörande av dyrortssystemet torde vara nödvändigt att i vissa områden införa »dyrhetstillägg». Det kan även tänkas att krav på införande av andra tillägg, exempelvis rekryteringstillägg på vissa orter, skulle komma att framställas. Enligt utskottets mening bör ytterligare erfarenheter avvaktas innan riksdagen binder sig för ett uttalande om avveckling av dyrortssystemet. Med hänsyn härtill finner sig utskottet

Ang. ny lönegruppering för statens tjänstemän.

icke böra tillstyrka ifrågavarande yrkande.»

Reservationer hade anmälts

1) av herr *Rubbestad*, som ansett, att utskottet bort under I hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II: 521 samt med avslag å motionerna I: 426 och II: 520, godkänna att spännvidden i den statliga lönegrupperingen — med bibehållen spännvidd grupperna emellan — från och med den 1 januari 1954 minskades från 16 till 8 procent;

2) av herrar *Gustaf Karlsson, Näsgård, Pålsson, Näsström, Edvin Thun, Bergman, Eric Holmqvist, Olsén, Andersson* i Malmö, *Lindholm, Hoppe, Gustafsson* i Stockholm, *Svensson* i Stenkyrka och *Almgren*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under II hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 425 och II: 522, såvitt nu vore i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela de övergångsbestämmelser, som kunde finnas erforderliga vid genomförandet av de angivna ändringarna i lönegrupperingen;

3) av fröken *Andersson* samt herrar *Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Staxäng*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den ändrade avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under V hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 425 och II: 522, såvitt nu vore i fråga, samt i anledning av motionerna I: 424 och II: 519 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte noggrant följa förändringarna i levnadskostnaderna och relationerna mellan de olika orterna samt omedelbart framlägga av förändringarna betingade förslag för riksdagen;

4) av herrar *Näsgård, Pålsson* och *Svensson* i Stenkyrka, vilka ansett,

dels att den del av utskottets yttrande, som började med »I motionerna I: 424

och II: 519» och slutade med »ifrågavarande yrkande», bort ersättas med text av följande lydelse:

»Utskottet vill i anledning av motionerna I: 424 och II: 519 framhålla, att enligt utskottets mening dyrortsgrupperingen för bl. a. löner och skatter bör helt avvecklas, fränsett att vissa tillägg göres för delar av Norrland. Med hänsyn främst till kostnaderna för det allmänna bör avvecklingen ske i etapper. Kungl. Maj:ts förslag utgör ett steg i riktning mot en avveckling av dyrortsgrupperingen. Utskottet förutsätter att den enhetlighet för större områden, som kännetecknar förslaget, icke brytes sönder genom att enstaka orter inom dessa områden flyttas upp i högre ortsgrupp samt att Kungl. Maj:t inom en nära framtid låter utreda frågan om en fortsatt avveckling av dyrortsgrupperingen.»

dels ock att utskottet bort under V hemställa, att riksdagen måtte, med avslag å motionerna I: 425 och II: 522, i vad nämnda motioner avsåge hänvändelse till Kungl. Maj:t i fråga om nytt förslag till ortsgruppering, samt i anledning av motionerna I: 424 och II: 519 i skrivelse ge till kända vad utskottet i det av reservanterna föreslagna yttrandet anfört.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis, dock att vid behandlingen av punkten I överläggningen finge omfatta utlåtandet i dess helhet.

Punkten I.

Herr statsrådet LINGMAN: Herr talmann! Jag har tillåtit mig begära ordet redan nu för att få tillfälle att lämna en del förklaringar och redogörelser i frågan.

Till en början vill jag erinra om att det i propositionen nr 132 framlagda förslaget till ändrad lönegruppering i vissa fall skiljer sig rätt betydligt från den nu gällande grupperingen. Förslaget bygger på de grunder, som redovisades till 1951 års riksdag i propositionen nr 111. Riksdagen godtog då dessa

Ang. ny lönegruppering för statens tjänstemän.

grunder, och socialstyrelsen har sedan med ledning av dem föranstaltat om en prisinsamling.

Vid bearbetningen av det insamlade prismaterialet har man strävat efter att få ett system för ortsguppering med större enhetliga områden än de nuvarande. Jag får kanske erinra om att den dyrortsgruppering, som gällde fram till år 1947, byggde på nio ortsgupper. Det förekom ofta, att kommunerna var uppdelade på två eller flera ortsgupper. Bilden var alltså splittrad, och man ansåg att denna gruppindelning var mycket besvärlig. Hela systemet omlades därför år 1947. Antalet grupper minskades från nio till fem, och i princip strävade man efter att varje kommun skulle tillhöra en och samma ortsgrupp. Fortfarande kvarstod dock den olägenheten att kommuner, som gränsade intill varandra, ganska ofta var placerade i skilda ortsgupper.

På begäran av vissa ledamöter i riksdagen har vi här satt upp några kartor för att belysa förhållandena. På kartorna till höger ser vi hur splittringen verkar: de gröna fläckarna är 1-orter, de blå 2-orter, de röda 3-orter, de svarta 4-orter och de gula 5-orter. Även om denna indelning är väsentligt mycket bättre än indelningen före år 1947, har indelningen ändå skapat mycken irritation och föranlett en mängd klagomål.

När det nu gäller att få fram ett nytt system, har vi som sagt strävat efter att åstadkomma större enhetliga områden. På kartorna till vänster ser man den indelning som har föreslagits av socialstyrelsen; färgbeteckningen är densamma som på kartorna till höger. De södra delarna av landet skulle i huvudsak bli 2-ort och vissa städer 3-ort. Mellansverige i sin helhet, med undantag av Stockholm och vissa orter däromkring, skulle bli 3-ort. Norrland skulle bli 5-ort i något större omfattning än nu; kustlandet skulle liksom nu vara 4-ort.

Det skall omedelbart erkännas, att kritik kan riktas även mot detta system. Anmärkningarna framföres emellertid från skilda håll med olika skäl. Förslaget innebär ju en minskning från fem

till fyra ortsgupper, och spännvidden i löneskalan minskas därmed från 16 till 12 procent. Några säger, att denna hopkrympning är för liten; det insamlade prismaterialet skulle tyda på att en ännu större krympning vore skälig. Jag vill redan nu erinra om att de här framräknade siffrorna inte är fullt jämförbara med siffrorna 1946, detta på grund av att prisinsamlingen nu har skett i syfte att få till stånd stora områden. Men det skall inte förnekas, att en viss utjämning kan konstateras.

Man får också höra bestämda varningar mot en längre gående hopkrympning. Spännvidden minskas till 12 procent, medan den enskilda industrien har en spännvidd på 27 å 28 procent och byggnadsindustrien över 30 procent. Och vi kan inte, med hänsyn till konkurrensen om arbetskraften, helt bortse från detta läge på den enskilda marknaden.

Några av kritikerna säger, att de nu gjorda prisinsamlingarna är ofullständiga. De återspeglar inte det verkliga prisläget, utan man borde tillämpa en ännu fullständigare metod vid prisinsamlingen. Andra däremot säger, att redan den nu tillämpade metoden är för invecklad; man söker fånga in alltför många olika faktorer, och det leder till att felkällorna blir för många och stora.

Från en del håll framhålles, att det för städernas vidkommande alltid föreligger väsentligt högre kostnader än för bygden i övrigt och att man i detta sammanhang inte har tagit tillräcklig hänsyn till detta. Andra däremot säger att prisinsamlingsmetoden gynnar städerna och missgynnar landsbygden på grund av att det där föreligger så många faktorer, som inte prismässigt kan mätas.

Det skulle kunna ges en mycket rik provkarta på alla de anmärkningar och erinringar, som kommer fram i kritiken, och de kanske kommer att upprepas här i kammaren i dag. Jag kan inte neka till att det kan finnas fog för de flesta av dessa anmärkningar och kritiska synpunkter, men var och en förstår, att det inte är möjligt att taga hänsyn till alla anmärkningar, om man skall

Ang. ny lönegruppering för statens tjänstemän.

kunna komma fram till ett system. Man får försöka sig på en avvägning för att komma fram till en linje, som ur allas synpunkt kan befinnas vara någorlunda skäligen i det tidsläge vi nu befinner oss i. Jag har aldrig trott att man skall kunna lösa dyrortsfrågan så, att alla människor blir nöjda. Såvitt jag förstår är det utsiktslöst att göra detta.

Kritik har även riktats mot de fastställda gruppgränserna. Man frågar varför dessa skall gå just där de nu har satts, och det är klart att man kan fråga sig det. Hela lönegrupperingen är emellertid en fråga om relationer mellan orterna. Det har framförts missnöje från vissa orter, vilka betecknats såsom de billigaste i landet. Man säger att det visst inte är billigt på dessa orter utan tvärtom mycket dyrt, och det kan man hålla med om. Det är ingen ort som är billig i och för sig, utan priserna har stigit över hela landet, så att det blivit dyrare på alla orter. Men här är det fråga om relationerna mellan orterna, och när man skall mäta dessa relationer finns det tyvärr inte någon absolut fast punkt, som av alla kan erkännas vara den riktiga.

Före år 1947 utgick man från ett medeltal för hela landet. Från och med 1947 utgick man från Stockholmstalet, som inte låg i mitten på 5-orten utan ett stycke under mitten. Nu utgår man från Stockholmstalet i botten på 5-orten. Varför gör man det? Ja, det är klart att man kan flytta dessa gränser allteftersom man anser att det finns ekonomiska förutsättningar för att klara därigenom uppkomna kostnadsökningar. Man kanske skulle kunna slopa gränserna och dyrortsgrupperingen helt, om man anser att läget är sådant att vi kan höja kostnadsläget på lönesidan här i landet med 1,2 å 1,3 miljarder kronor. Men det är många människor som har den uppfattningen, att man skall vara försiktig med att höja våra omkostnader ytterligare. Vi har arbetat under den förutsättningen, att det här skall vara möjligt att få till stånd en ändrad lönegruppering utan att därmed genomföra en allmän lönereglering eller en mera

genomgripande skattesänkning. Båda frågorna måste diskuteras för sig. Vill man sänka skatterna, skall den saken diskuteras såsom ett skatteproblem. Man bör inte gå omvägar. Om lönerna skall höjas, skall man diskutera lönefrågan och se vilka möjligheter som finns att göra någonting i ett visst läge.

När nu socialstyrelsen på grundval av de siffror, som har framkommit, utarbetat ett förslag till dyrortsgruppering, har den för att nå enhetliga områden i så stor utsträckning som möjligt varit tvungen att i viss omfattning lösgöra sig från de absoluta talen. Man är medveten om att de priser, som man får uppgift om, inte kan vara absolut riktiga. De kan vara påverkade av tillfälligheter just vid prisinsamlingen, som förrycker pristalet för en ort. Bara det förhållandet att en ort under åren 1948—1950 har haft ett mycket kraftigt tillskott av bostäder har lett till att denna ort, när prisinsamlingen gjordes år 1951, hade rätt höga hyrestal. En annan kommun kanske inte har kommit i gång med sitt bostadsbyggande på samma sätt, och den får således vid prisinsamlingen ett relativt lågt hyrestal, ett hyrestal som kanske kommer att höjas sedan. Det är på samma sätt med skattesatserna, vilka kan svänga från tid till annan kommunerna emellan.

Man kan därför aldrig säga att de siffror, som erhålles vid en prisinsamling, är absolut riktiga. Man har i detta sammanhang inte följt dem helt utan i viss omfattning använt dem såsom en vägledning för att komma fram till områdesindelningen. Jag vill som exempel nämna att de siffror, som man fått fram för övre Norrland, om man följt dem helt, skulle ha lett till att större delen av övre Norrland, som nu är i 5-ort, flyttats ned till 4-ort och vissa områden ända ned till 3-ort. Här har man resonerat på det sättet, att det råder så speciella förhållanden i övre Norrland, att det föreligger svårigheter att lägga dessa siffror till grund för en ortsindelning, och man har därför skälighetsmässigt föreslagit att övre Norrland skulle få bibehållas vid 5-ort — den

Ang. ny lönegruppering för statens tjänstemän.

högsta ortsggruppen — varvid man sträckt ut tillämpningen av 5-ortsområdet ända ned mot Jämtland. Mellansverige, som enligt förslaget blivit ett enhetligt 3-ortsområde, lika för städer och landsbygd, skulle i detta avseende ha blivit mera splittrat, om man följt de olika talen helt. Det skulle ha funnits många kommuner ute på landsbygden kvar i 2-ort, men socialstyrelsen har härvidlag föreslagit, att man för att nå enhet skulle skälighetsmässigt flytta upp dem till 3-ort.

På samma gång har man också — om jag nu håller mig till Mellansverige — resonerat som så att man, om en ort i kostnadshänseende obetydligt sticker över omgivningen med några promille, därför inte skall flytta upp denna ort till en högre ortsggrupp, då det kan vara tillfälligheter som gör att pristalet just för denna ort kommit att ligga något högre. Av den anledningen har orten fått stå kvar i samma ortsggrupp för att hela området skulle bli enhetligt. Detta gäller Mellansverige i dess helhet utom beträffande stockholmsområdet, för vilket speciella problem varit rådande med de fem städer, som här är hopvuxna. De har klara 5-ortstal med undantag av Sundbyberg, men då Sundbyberg är kringvuxet av Stockholm och Solna, har det ansetts underligt, om man skulle behålla Sundbyberg som en 4-ort i 5-ortsområdet.

Problemet har här uppkommit, hur det skall förfaras med den omkringliggande delen av landet. Hade man gått in för en placering i 3-ort, hade det blivit en skillnad i lönehänseende på 8 procent, och därför har socialstyrelsen föreslagit en 4-ortsring omkring Stockholm, där en hel del kommuner har 4-ortstal, men där en hel del andra åter skälighetsmässigt flyttats upp för att enhet skulle uppnås.

Vad jag här redogjort för, har, såvitt jag förstår, även godtagits av utskottet. Emellertid har man mer hänsyn till att det finns orter, som genom sin nuvarande placering sticker upp över omgivningen utan att ha så höga tal, att de motiverar inplacering i en högre grupp. Vissa orter

kan peka på att de har dessa tal, men genom att — som jag tidigare nämnde — socialstyrelsen här har tillämpat en marginal, har de kommit att hållas tillbaka. Detta förhållande är alltså uppmärksammat. I propositionen har jag föreslagit, att särskild hänsyn skulle tas till sådana orter. Jag anser det själv vara orimligt att de anställda i en ort, som på det sättet skall flyttas ned till en lägre ortsggrupp, skall behöva vidkännas inkomstminskning. De har inte själva upptäckt att det blivit något billigare, och för att det inte skulle bli en lönesänkning, har jag i detta fall föreslagit, att de skulle få bibehållas vid de löner, som vid övergångstillfället gäller för den ortsggrupp de tidigare varit inplacerade i. Det har tyvärr i något sammanhang uppstått missförstånd om vad denna övergångsbestämmelse skulle innebära. Man har trott att det skulle innebära att om en befattningshavare på en sådan ort flyttar upp i löneklass, skulle en avräkning ske, likaså om han beforderas, eller att en nytillträdande på platsen inte skulle få den högre ortsggruppens lön. Det är emellertid inte meningen med övergångsbestämmelserna, utan meningen är att den högre ortsggruppens lön skall gälla även för den nytillkommande. Skulle man gå en annan väg, skulle man få ett mycket krångligt system.

Det förslag som socialstyrelsen utarbetade och bekantgjorde åtföljdes av ett meddelande, att de kommuner, enskilda och organisationer, som hade erinringar att göra mot förslaget, skulle få tillfälle att inkomma med sådana inom en viss tid. Det tyder ju på att det inte var någon definitiv inplacering utan att man var beredd att pröva förslaget ytterligare. Vid en sådan prövning är det klart — det har jag hela tiden varit medveten om — att man måste fästa särskild uppmärksamhet vid sådana orter, som enligt förslaget skulle nedflyttas i en lägre grupp. Man bör emellertid beakta att det här rör sig om 36 orter. Av dessa är det 17 orter, som utgör delar av en kommun. Jag kan som exempel nämna att det i ett av de södra länen finns en liten kommun, som nu är 3-ort. Omgiv-

Ang. ny lönegruppering för statens tjänstemän.

ningen består av 2-orter. Denna kommun har i samband med kommunreformen sammanslagits med fyra andra kommuner till en storkommun. Dessa fyra kommuner är 2-orter. Enligt utskottets förslag, att ingen ort skall flyttas ned från den ortsguppering som nu gäller, skulle denna lilla kommun i storkommunen fortfarande få stå kvar i ortsgrupp 3, medan de andra fyra delarna av storkommunen skulle stå i ortsgrupp 2, såvida inte meningen är att dessa skulle följa med den lilla kommunen upp till ortsgrupp 3. Men då frågar man sig vad omgivningen där nere säger, i synnerhet som denna storkommun är en av dem som har de lägsta talen i hela länet. Exemplet skulle kunna mångfaldigas. Vi skulle få en splittring av kommunerna, som vi nu försöker komma ifrån.

Bortsett från de splittrade orterna anser jag det emellertid i dessa fall vara möjligt att vid den fortsatta prövningen i större utsträckning ta hänsyn till de indexmässigt konstaterade kostnadstalen än vad som kommer till uttryck i det nu föreliggande förslaget. I det sammanhanget kan även vissa orters pristal få granskas närmare med hänsyn till de uppgifter som lämnas i de besvärsskrivelser, som ingivits i anledning av förslaget. Detta måste ligga i den prövning som skulle följa, när man utsatt en besvärstid, men det är nödvändigt att man får göra denna prövning, så att man kan följa den princip som hela förslaget bygger på.

Jag finner det därför vara beklagligt, om kammaren skulle följa utskottsmajoriteten och utan vidare slå fast, att om en kommun en gång kommit i en högre ortsgrupp, så skall den vara kvar där, även om den kommer att utgöra en liten del av en ny storkommun. Därmed skapas nya problem, som jag har fått särskild kännedom om vid alla de uppvaktningar jag haft under den senaste tiden. Jag tror, att det finns anledning att ta hänsyn till detta. Jag tror också att vi kan förlita oss på att den fortsatta prövningen kommer att leda till att ett väsentligt antal av de orter som nu är föreslagna till nedflyttning inte kommer att

riskera en sådan nedflyttning. Jag förstår inte, varför man skall bryta ut just dessa 36 orter för att få deras inplacering fastställd av riksdagen, medan Kungl. Maj:t skall pröva de övriga. Jag tror, att kommunerna ute i landet sätter stort värde på att de blir likvärdigt behandlade och att deras inplacering sker efter samma måttstock.

Nu kan man också säga, att det bör finnas utrymme för skälighetssynpunkter och skälighetsprövningar. Ja, det är alldeles riktigt, och som jag tidigare nämnde har just skälighetssynpunkterna i hög grad påverkat det av socialstyrelsen utskickade förslaget, vilket nu diskuteras. Men denna skälighetsprövning kommer att fortsätta, ty frågan skall också behandlas av dyrorts nämnden. Vad beträffar de här särskilda orterna, som jag förstår är särskilt känsliga, är jag beredd att låta personalorganisationerna framföra de synpunkter de har, innan dyrortsgrupperingen slutgiltigt fastställs. Jag tror, att man måste försöka handlägga frågan så, om det skall finnas några möjligheter att komma fram utan att skapa ännu större irritation än den som för närvarande finns i denna fråga. Dyrortsfrågan är ju av sådan karaktär, att den inte kan undgå att irriteras ute i orterna.

Fröken ANDERSSON (h): Herr talman! Herr statsrådets framställning här visar till full evidens hur besvärlig denna fråga egentligen är. Jag tror inte det är någon överdrift om jag säger att den är en av de besvärligaste frågor vi haft att behandla i statsutskottets femte avdelning, och det vill som bekant inte säga litet. Mot denna bakgrund är det ganska egendomligt men kanske också litet hoppfullt, att enigheten dock — trots de reservationer som finns — har kunnat bli så pass stor som den ändå är. Den enda sakliga avvikelserna är ju den om att ingen ortsgrupp skulle nedflyttas. Det är kanske mest av psykologiska skäl som vi har intagit den ståndpunkten. Vi stöder oss där principiellt på Kungl. Maj:ts egna övergångsbestäm-

Ang. ny lönegruppering för statens tjänstemän.

meler, och vad vi vill är bara att redan nu få ett klart uttalande att ingen ortsgrupp — här rör det ju endast lönesidan — får flyttas ned. Samma sak gäller beträffande herr statsrådets eget förslag, nämligen att ingen grupp nu får flyttas ned i lönehänseende, och det är alltså bara en formsak det rör sig om.

Den andra avvikelserna är den, att vi vill att riksdagen redan nu skall i en skrivelse klart uttala att det inte är bra som det är utan att den kräver ett ständigt aktgivande och omedelbara åtgärder så snart omständigheterna det kan motivera.

När man lägger den synpunkten på detta att det skall vara stora enhetliga områden, såsom ju framgår av de färgglada kartor, som här i salen omger oss, så är det klart att det i och för sig är önskvärt med en sådan enhetlighet. Men man får ju inte göra precis vad som helst med prissiffrorna i den heligblivna enhetlighetens intresse. För övrigt har ju enhetligheten redan brutits på en del håll, och det rör sig inte här om en artskillnad, utan om en gradskillnad.

Herr statsrådet har redan omnämnt, att det inte är så lätt att i denna fråga få alla nöjda. Det tror inte jag heller. Det system som, så länge vi över huvud taget har ortsgupperingen, kan leda till att alla blir eniga, existerar inte, och jag tror inte att det står i mänsklig makt att hitta på något sådant; vare sig man behåller det nuvarande systemet eller går in för tillägg, blir det samma krångel.

Det är en rad allvarliga invändningar, som här har gjorts. Det har gjorts invändningar från tjänstemännen själva, som nu dessa lönehistorier närmast gäller, det har gjorts från den enskilda arbetsmarknadens representanter, och inte heller statsrådet är, som vi nyss hört och som också framgår av propositionen, nöjd med det hela. Det är klart att det inte går att få ett fullständigt siffermaterial, på vilket man kan stödja sig och säga, att här har vi en hundra procentig rättvisa. Men man kan dock mer eller mindre förfina metoderna, och framför allt, när man har gjort det, be-

höver man kanske inte i fullt samma utsträckning som skett här manipulera — jag använder det ordet utan någon som helst bismak — med siffror så som skett med 10-procentstillägget och från dragen och vad det nu är för något mera.

Jag skall inte här gå in på själva metoderna. Det skulle föra för långt, och kanske en del av kammarens ledamöter inte skulle ha intresse eller möjlighet att ändå förstå hela sammanhanget, om man inte är inne i det förut, ty det hela är ju ganska invecklat. Jag skall alltså inte gå in på detaljerna utan bara anlägga allmänna synpunkter på hela frågan.

Om jag då först ser på den tidpunkt, vid vilken undersökningarna har skett, kan jag nämna att den har kritiserats av t. ex. kommerskollegium och Svenska arbetsgivareföreningen som — och det så vitt jag förstår med full rätt — ytterligare understryker vikten av att man tar varligt på de framkomna siffrorna. Man framhåller, att 1951 inte var den lämpliga tidpunkten för fastställande av relationen mellan dyrorterna. Då var det ett osedvanligt labilt läge på marknaden. Priserna hoppade upp, och det var en över huvud taget mindre normal prisspridning än vad som i relativt normala fall är förhållandet.

Departementschefen yttrar i propositionen någonting som är mycket svårt att förstå. Jag har sett i artiklar och i andra sammanhang att det har vället litet förvåning, varför det kanske vore önskvärt att få en precisering av innebörden av satsen, att den här omläggningen inte får leda till en allmän löne-reglering eller en allmän skattesänkning. Jag föreställer mig att den saken är alldeles självklar, eftersom ju hela detta problem rör frågan om relationerna mellan de olika orterna. Jag vet inte om här påyrkats någon sådan form av allmän löne-reglering över huvud taget, men det kanske bara är en så att säga motivering i förbifarten. Vidare sägs det — vi känner igen satsen — att stats-tjänstemännen har godkänt förslaget vid överläggningar men betonat att man inte

Ang. ny lönegruppering för statens tjänstemän.

bör gå längre i sammanpressning nu än ifrån fem till fyra grupper. Jag understryker detta nu, ty det riktar blickarna mot framtiden, då man har att följa utvecklingen och ta ståndpunkt till de förändringar som kan visa sig nödvändiga.

Statstjänstemännen har också understrukit att det är en viss risk ur olika synpunkter att nu gå längre. Problemet har också — och det var herr statsrådet inne på, när han nämnde siffran 1 300 000 000, vill jag minnas — en statsfinansiell sida, och jag kan redan nu säga, att jag över huvud taget inte förstår resonemanget om att när det statsfinansiella läget — jag har sagt samma sak i avdelningen — så tillåter, kan vi utjämna. Där är man ju så att säga låghalt på båda benen, ty har man räknat sig fram till en reell skillnad mellan de olika orterna och strävar efter att reallönen skall vara densamma på olika orter så långt detta är möjligt med de ofullkomliga instrument vi har till vår hjälp, kan man inte samtidigt göra saken till en statsfinansiell fråga och plocka bort hela graderingen, oavsett hur priserna ställer sig. Ätminstone är jag inte beredd att nu gå in på att hela detta system skall avvecklas, så fort det statsfinansiella läget tillåter, att betrakta det här som en etapp o. s. v.

Det gäller alltså inte bara löneökningen och kostnaderna för den, utan det gäller också skatteminskningen. I departementspromemorian, som ju har varit ute på remiss, betonades det att skattegrupperingen i fortsättningen bör utformas på samma sätt som lönegrupperingen. Den frågan ligger ju som bekant nu i bevillningsutskottet.

Jag skall inte gå in på spännvidden och sådant. Herr statsrådet har redan i sin utförliga framställning redogjort för detta. Jag skall bara knyta an till att spännvidden för de manliga fullvuxna industriarbetarna är så stor som 27 procent, och den ökning som redan nu föreslagits i skillnaden har vållat tveksamhet från flera remissmyndigheter. Svenska stadsförbundet uttalar t. ex. starka betänkligheter mot att spännvidden mellan den offentliga och den pri-

vata marknaden minskas. På den privata marknaden har ju parterna fått överlägga fritt, och resultatet ger väl ändå en viss anvisning på det reella läget på prismarknaden. T. C. O. säger också, att varje ytterligare minskning i relationen mellan offentlig och enskild marknad kan leda till komplikationer, och som jag redan sagt är också departementschefen en aning tveksam just med hänvisning till den enskilda marknaden. I en del remissyttranden har också betonats verkningarna på samhällsekonomen över huvud taget av en minskning av spännvidden, alltså av en ökning i skillnaden mellan den enskilda och den offentliga marknaden.

Departementschefen har redan varit inne på att »en betydande del av den framräknade minskningen i spännvidden kan hänföras till de ändrade metoderna för undersökningen». Det är klart att mot den bakgrunden kritiken är motiverad. Det har ju också här erkänts, och det är alltså inte på något sätt fråga om någon kritik mot herr statsrådet.

Svenska lantbruksförbundet och Kooperativa förbundet har också sett frågan ur samhällsekonomisk synpunkt och framhållit att en fullständig utjämning inte ens är önskvärd. Det betonas nämligen att detta skulle leda till en ytterligare flykt från landsorten till de dyrare orterna, särskilt de större städerna. Det betonas också, att företagen givetvis inte skulle ha samma intresse av att förlägga sin verksamhet till de billigare orterna, som ju i stor utsträckning tillhör landsbygden. En sådan bortflyttning eller underlåtenhet att placera företag i dessa orter skulle medföra konsekvenser både för landsbygden, för företagen och för kommunerna, men det ligger i vad jag redan sagt, att det är av största vikt att man noga följer utvecklingen, så att det inte sker orättvisor mot befolkningen på de nuvarande lågorterna.

Nu förutsätter utskottet »att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet följer den fortsatta utvecklingen och vidtager de åtgärder vartill densamma anses böra föranleda». Det är i det hänseendet, som

Ang. ny lönegruppering för statens tjänstemän.

vi i vår reservation under punkt V vill gå fram litet hårdare och önskar att riksdagen redan nu måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t noggrant följer förändringarna i levnadskostnaderna och relationerna mellan de olika orterna samt omedelbart framlägger av förändringarna betingade förslag för riksdagen. Detta är alltså ett mera direkt ställningstagande till frågan än vad som ligger i utskottets skrivning i denna del.

Jag tror att det i längden ur är samhällets synpunkt till större gagn, om förändringarna får slå igenom så snabbt som möjligt. Hittills har det ju varit en ständig sammankrympning. Det finns rätt stora sannolikheter för att denna sammankrympning kommer att fortsätta i framtiden, men, som jag redan har sagt, därför är det inte motiverat att redan nu uttala sig för att systemet skall avskaffas, utan man får ju se hur förändringarna ställer sig.

Jag vill sluta med att säga att jag tror att det vore önskvärt, att man funne andra metoder för dessa undersökningar. Det kanske också vore önskvärt att man funne helt andra metoder för utjämning av lönerna, t. ex. tillägg i vissa fall. Jag tror att detta har nämnts i någon av reservationerna. Men vi har nu detta system att röra oss med och för att citera ett uttalande som gjorts i helt annat sammanhang: Är det inte det yppersta, är det dock för närvarande det yppersta som givs.

Som herr statsrådet nämnde har kritiken utgått från olika utgångspunkter. Städerna klagar, landsbygden klagar, alla klagar, men jag har inte kunnat finna att man på något håll har framfört något hållbart förslag till förbättring av systemet, utan det har för vissa grupper blivit inte bara lag utan också evangelium att dyrortsgrupperingen skall bort, men samtidigt kan man inte frigöra sig från att det ändå behövs någon sorts åtgärd i detta avseende, t. ex. tillägg. Framtiden får väl utvisa, om man kan komma fram till bättre förhållanden. Kan man det, skulle ingen vara mera tacksam än jag. Då kunde man komma ifrån den

na sak och slippa hålla på med den så som vi gjort i femte avdelningen. Ändå är utskottsledamöterna liksom folket i allmänhet missnöjda med det föreliggande förslaget.

Herr talman! Jag kanske borde framställa yrkandet under punkt V, men jag gör det redan nu. Jag yrkar alltså bifall till reservationen 3) under utskottsutlåtandet.

Herr HOLMQVIST (s): Herr talman! En riksdagsman sade häromdagen, att det ärende som nu skall behandlas enligt hans mening är den viktigaste fråga som riksdagen hade att behandla i år. Han menade dessutom, att den lösning som föreslagits var den sämsta som han för sin del kunde tänka sig.

Det var en temperamentsfull man som yttrade sig, men hans uttalande kan nog sägas på sitt sätt vara symboliskt för de stämningar som ett förslag i dyrortsfrågan kan utlösa. Det tycks vara få ärenden i riksdagen, som förmår att frammana så mycket intresse och lidelse. Det är väl inte att undra på, att särskilt sådana som befarar att den egna hembygdens eller egna kommunens intressen skall trädas för nära intresserar sig för dyrortsgraderingen.

Jag har emellertid en bestämd känsla av att civilministerns förslag, sådant som det har presenterats för riksdagen, har blivit föremål för en hel del missuppfattningar. Jag tror också att man kan säga, att utskottsbehandlingen av frågan visat, att åtskilliga tycks ha glömt bort det syfte som man hade med reformeringen av dyrortssystemet. Jag vill därför erinra om förspelet till den här saken.

De sakkunniga, som på sin tid hade till uppgift att undersöka, efter vilka principer man skulle bygga upp ett nytt och bättre dyrortssystem än det vi har nu, stannade inför att landet skulle indelas i större, lokalt avgränsade områden och att ett enhetligt pristal skulle fastställas för varje område. Ingen utbrytning av enskilda orter skulle få förekomma utan att särskilda skäl förelåg.

Ang. ny lönegruppering för statens tjänstemän.

Man hade tydligen då i minnet det gamla 9-gradiga systemet, som delade in landet i ett brokigt lapptäcke i dyrortshänseende och som utan tvivel skapade missnöje och irritation nästan överallt i landet. Liknande företeelser tyckte man sig också iakttaga i fråga om det rådande systemet.

När statsutskottet år 1951 uttalade sig om det då framlagda förslaget om hur den nya dyrortsundersökningen skulle verkställas, sade man sig inte ha någonting att invända mot de riktlinjer för en områdesindelning som departementschefen hade uppdragit. Det hette: »Utskottet vill understryka departementschefens och dyrortssakkunnigas uttalande att endast markerade skillnader i dyrhet bör få motivera att en kommun placeras i en annan grupp än en närliggande kommun.»

Det rådde enighet inom utskottet om denna uppfattning. Ja, det var t. o. m. några reservanter som fann blandningen av 1- och 2-orter så pass besvärande, att man inte ville invänta utredningen, utan krävde att dyrortsgrupp 1 omedelbart skulle flyttas upp till grupp 2. Majoriteten inom utskottet ville invänta det resultat som utredningen kunde komma till, men uttalade för sin del: »Utskottet är väl medvetet om att en uppdelning av de nya storkommunerna i olika dyrortsgrupper måste medföra olägenheter och irritation. Det är därför enligt utskottets mening önskvärt att största möjliga enhetlighet snarast åvägabringas i detta hänseende. En uppdelning av storkommunerna bör således inte ges längre giltighet än som är oundgängligen nödvändig.»

Jag har, herr talman, roat mig med att noga läsa igenom vad som blev sagt i kamrarna år 1951, och jag kan inte finna att det gjordes någon egentlig invändning mot principerna om stora, enhetliga dyrortsområden och om önskvärdheten av att inte splittra någon kommun i olika grupper.

Detta var alltså vad som förekom år 1951.

Om man sedan ser på vad utskottet i år har varit överens om, kan man såsom

framgår av skrivningen, finna att principen om att skapa stora områden hyllas såväl av utskottsmajoriteten som av den minoritet av reservanter som jag tillhör. Det råder också samstämmighet om att denna princip inte kan hävdas in absurdum. Utbrytningar skall kunna ske, men de bör ske endast då markerade prisskillnader framträder. Detta har vi som sagt alla varit överens om, och det torde för kammaren vara ganska välbekant, att representanter för ett flertal städer — i synnerhet i södra och mellersta delarna av landet — har lagt ned ett mycket gott arbete när det gällt att informera åtminstone statsutskottets femte avdelning om var det finns platser som skulle kunna brytas ut enligt denna regel.

Det finns anledning att understryka, att reservanterna med lika stort intresse som majoriteten har tagit del av de synpunkter som framförts och även visat sig lyhörda för betydelsen av en liberal bedömning när det gäller orter, som nu befinner sig i en sådan situation, att de enligt de nya indextalen skulle löpa risk att bli nedflyttade i en lägre dyrortsgrupp.

Man har som sagt framfört sina bekymmer från olika håll, och av pressen har det ju framgått, att civildepartementet fått mottaga liknande uppvaktnigar, vilket också civilministern deklarerade i dag. Men såvitt jag kan erinra mig har de uppvaktnigar — åtminstone de som uppvaktnigar avdelningen — inte begärt något annat än ett hänsynstagande från fall till fall. Ingen har begärt en så drastisk lösning som den utskottets majoritet nu föreslagit: Att man helt skall bortse från utredningsresultatet och helt enkelt dekretera att ingen enda ort skall flyttas ner.

Reservanterna vill inte vara med om en sådan lösning, och vi har starka skäl för vårt ställningstagande. Vi vill, som det står i utlåtandet, att Kungl. Maj:t vid bestämmandet av de olika orternas placering i ortsgrupp i erforderlig utsträckning låter skälighetsprincipen få göra sig gällande för ernående i vissa gränfall av en i möjligaste mån smidig

Ang. ny lönegruppering för statens tjänstemän.

tillämpning av de nya grunderna för ortsgupperingen. Vi har med detta uttalande velat lämna åt departementschefen att närmare pröva dessa frågor, och av departementschefens deklaration här i dag framgick, att han är besjälad av en vilja att göra de justeringar som kan vara påkallade.

Men vi skall observera, att det hittills varit så, att Kungl. Maj:t haft befogenheten att inplacera orterna i de olika dyrortsklasserna, och såvitt vi reservanter kan finna bör inte riksdagen, som saknar möjlighet att studera denna fråga på det sakliga och inträngande sätt som står regeringen till buds, avgränsa regeringens möjlighet att göra en riktig gruppering.

Jag vet inte hur utskottets majoritet sakligt kan motivera, att alla orter som vid undersökningen för sju år sedan — så länge sedan är det ju — placerades in i en viss grupp, alltjämt skall utan någon som helst prövning bibehållas i denna grupp, oavsett vad som skett under tiden. Detta är enligt vårt sett att se fullständigt orimligt. Det gäller att finna vad som nu är motiverat. Det hade ju faktiskt varit meningslöst att göra en utredning i denna fråga, om man inte vill ta någon som helst hänsyn till möjligheten att en ort kan ha sjunkit i dyrhetskänseende i relation till övriga orter under denna tid. Att så kan ha skett är lika naturligt som att vissa orter under samma tid kan ha ökat sitt dyrhetskalkyl i förhållande till andra orter. Därför borde logiken ha bjudit, att utskottsmajoriteten förklarat, att ingen ort, oavsett de pristälar som framkommit, skulle få flyttas upp.

Låt mig till sist, herr talman, få peka på en annan orimlighet i den hemställan som under punkt II vunnit majoritet inom utskottet. Hur kan fröken Andersson och andra, som år 1951 fann det så angeläget att flytta upp grupp 1 i grupp 2 med hänsyn till kommunsammanslagningen, nu vilja förorda, att man konserverar skilda dyrortslägen inom en och samma kommun? Det blir ju konsekvensen av ett bifall till majoritetens yrkande. Vi kommer då även i fortsättningen

att ha dessa underliga kommuner, där det på ena sidan staketet finns en dyrort och på den andra sidan en annan. Det ansågs år 1951 vara så angeläget att rätta till detta, att några reservanter — däribland fröken Andersson — då menade, att man inte kunde invänta utredningen, utan borde omedelbart göra en korrigerande med hänsyn till dessa olägenheter. Det är sannolikt lika angeläget att vi inte nu för framtiden konserverar detta irritationsmoment på vissa orter i landet.

Herr talman! Jag vill med detta mitt anförande yrka bifall till den av herr Gustaf Karlsson m. fl. under punkt II avgivna reservationen.

Herr HESSELBOM (s): Herr talman! Herr Holmqvist började sitt anförande med att ge en interiörskildring från statsutskottets behandling av denna fråga. Jag vet inte vilken ledamot av statsutskottet han därvid åsyftade, men jag har på känn att denne i varje fall inte är ledamot av denna kammare. För egen del har jag sökt se denna fråga så sakligt och rationellt jag kunnat, och sökt bilda mig en uppfattning om vad som kan vara rätt och rimligt när det gäller detta i och för sig mycket komplicerade spörsmål.

Utskottets majoritet har i stort sett tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag. Även om utskottet i fråga om de nya gruppgränserna förklarar att icke heller den i propositionen förordade metoden synes vara helt invändningsfri, har utskottsmajoriteten likväl i allt väsentligt accepterat Kungl. Maj:ts förslag. Jag har därför ingen anledning att i detalj gå in på detta förslag, så mycket mindre som reservanternas talesman och framför allt statsrådet och chefen för civildepartementet ganska ingående har redogjort för de principer som legat till grund för förslaget utarbetande. Jag skall däremot, herr talman, ta mig friheten att något syssla med hur dessa principer och grunder för en ny dyrortsguppering har tillämpats av socialstyrelsen vid utarbetandet av dess förslag till dyrorts-

Ang. ny lönegruppering för statens tjänstemän.

indelning, alltså hur dessa grunder och principer kommer att verka i praktiken.

Det av socialstyrelsen utarbetade förslaget innebär ju bl. a. att en rad orter — om jag fattade statsrådet rätt, var det fråga om 36 orter — skulle komma att nedflyttas i lägre dyrort. Det är framför allt fråga om orter i Mellan-Sverige som flyttas ned från grupp 4 till grupp 3, och i södra Sverige en rad orter som flyttas ned från grupp 3 till grupp 2. I det senare fallet innebär alltså förslaget, att orter som tidigare legat mitt på dyrortskalan och haft två ortsgrupper under sig och två över sig, nu plötsligt kommit att betraktas som billigaste ort — ortsgrupp 2 är ju den lägsta enligt det nya förslaget.

Om det förhåll sig så, som bl. a. herr Holmqvist förutsatte, nämligen att de prisinsamlingar, som har företagits och som ligger till grund för socialstyrelsens förslag, visade att dessa orters relativa levnadskostnader hade minskats, så skulle det ju inte ha varit så mycket att invända mot en sådan nedflyttning. Nu kan man emellertid beträffande praktiskt taget samtliga dessa orter konstatera att det relativa dyrhetstalet — alltså i jämförelse med Stockholm — har ökat från den dag de placerades i den ortsgrupp, där de nu befinner sig, och tills den utredning företogs som ligger till grund för socialstyrelsens förslag. Det har alltså där skett en relativ ökning av levnadskostnaderna, och det är klart att de människor, som där bygger och bor, har litet svårt att fatta att deras ort plötsligen skulle ha blivit billigare, när allt utredningsmaterial tvärtom visar att det har ägt rum inte bara en faktisk fördyring, utan också en fördyring i förhållande till Stockholm som är jämförelseort vid dyrortsgrupperingen. Denna fördyring kan i vissa fall uppgå till inte mindre än 30 enheter, d. v. s. tre fjärdedelar av skillnaden mellan två intill varandra liggande dyrortsgrupper.

När riksdagen tidigare har diskuterat och tagit ställning till principerna för den nya dyrortsgrupperingen, hade åtminstone jag den uppfattningen att man hela tiden syftade till att åstadkomma

en hopkrympning på det viset, att man skulle flytta upp orter som var lågt placerade; man skulle alltså skära bort i botten. Det är väl ingen som har tänkt sig att man skulle åstadkomma den önskade utjämningen genom att flytta ned orter utan att detta var motiverat av dyrhetstalen i och för sig.

Jag kan anföra ett par exempel på hur socialstyrelsens förslag kommer att verka i praktiken, och jag skall då ta mig friheten att utnyttja de kartor som någon har varit vänlig att pryda kammaren med.

Det finns i Jönköpings län en stad som heter Tranås. Den hänförs enligt nuvarande dyrortsgruppering till ortsgrupp 3. Den är insprängd mellan ett 2-ortsområde och ett 1-ortsområde. Tranås har fått se sitt relativa levnadskostnadstal höjt med 23 enheter, men enligt socialstyrelsens förslag har Tranås, såsom synes på den andra kartan, fått blå färg, vilket innebär att det sjunkit ned till ortsgrupp 2, medan däremot angränsande bygd i Östergötland flyttats upp i grupp 3.

Jag kan ta även min egen hemstad som exempel. Det gäller den lilla staden Åmål, som är placerad i ortsgrupp 3 och är omgiven av bygder i Värmland och Dalsland som hänförts till ortsgrupp 2. Man finner av den andra kartan att det nu har blivit så billigt att leva i denna stad, att den i framtiden skall placeras lägre än hela Värmland, trots att stadens relativa dyrhetstal ökats med drygt 28 enheter.

Det är bara ett par exempel som visar, hur Kungl. Maj:ts förslag verkar, när socialstyrelsen med ledning av Kungl. Maj:ts direktiv har utarbetat sitt förslag till ny dyrortsgruppering. Men det är inte bara städer det här är fråga om. Vi ser exempelvis, hur det i norra Värmland för närvarande finns ett område som ligger i dyrort 4 och som enligt förslaget skulle komma att hänföras till ortsgrupp 3.

Kungl. Maj:t har ansett det vara orimligt, att statstjänarna på de berörda orterna skulle få sina löner sänkta, när de inte själva kan komma underfund med

Ang. ny lönegruppering för statens tjänstemän.

att deras levnadskostnader relativt sett skulle ha minskats. Man har därför föreslagit en övergångsbestämmelse som innebär, att de statstjänare, som är bosatta på sådana orter som skulle nedflyttas, kommer att få behålla sina löner, intill dess att en ny löner reglering kommer till stånd, då de alltså inte skall få ta del av de eventuellt kommande lönehöjningarna. Det finns ju ingenting att säga om denna princip, och statsutskottet har också anslutit sig till den.

Denna fråga är alltså i dagens läge inte någon statstjänarfråga, men den kan ganska snart bli en mycket angelägen fråga för stora delar av löntagarna inom det enskilda näringslivet. Det finns inga garantier för att Arbetsgivarreföreningen och de olika avtalsslutande organisationerna på arbetsgivarsidan inom det enskilda näringslivet kommer att bli lika hyggliga som statsrådet Lingman och Kungl. Maj:t när det gäller att ta ställning till lönefrågan, utan man har nog anledning befara, att de kommer att kräva en omedelbar verkan av det nya dyrortssystemet. Jag vill i det sammanhanget erinra om att en mycket stor del av det enskilda näringslivets avtal är dyrortsgraderade, och det är därför helt naturligt, att man i orter, som är föreslagna att flyttas ned, känner bekymmer inför framtiden, då man måste räkna med lägre löner och högre skatter, samtidigt som det kan konstateras, att de relativa levnadskostnaderna faktiskt har ökat.

För att komma ifrån dessa orimliga förhållanden har statsutskottet ansett att man inte skall gå bryskt fram, utan föreslagit att ingen kommun i den nya dyrortsgrupperingen skall komma att nedflyttas i lägre ortsgrupp. Det har invänts från såväl huvudreservanternas som statsrådets sida, att detta utskottets yrkande skulle få orimliga konsekvenser i avseende på vissa storkommuner, som nu skulle få bibehålla den splittring, som man genom ändringarna har velat komma ifrån. Det är en synpunkt, som inte kom fram vid statsutskottets behandling av denna fråga. Jag är för min del villig att erkänna, att det kanske inte kom att tillräckligt observeras

att statsutskottets yrkande under punkt II kunde få sådana konsekvenser. Jag kommer därför, herr talman, att vid behandlingen av punkt II i utskottets utlåtande göra ett tilläggsförslag så att denna punkt skulle få följande lydelse: »att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 425 och II: 522, såvitt nu är i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela de övergångsbestämmelser, som kan befinnas erforderliga vid genomförandet av de angivna ändringarna i lönegrupperingen, dock att därvid ingen ort må hänföras till lägre ortsgrupp än den nu har, såvida detta ej motiveras av önskvärdheten av att viss kommun i sin helhet skall kunna hänföras till en och samma ortsgrupp». Genom detta ändringsyrkande faller alltså den invändningen bort, att man inte skulle kunna komma till rätta med dessa detaljer på ett rimligt sätt.

Slutligen skulle jag vilja säga några ord med anledning av den reservation, som är avgiven av fröken Andersson m. fl., och som är betecknad med 3). I denna reservation begäres en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om ett nytt förslag så fort som möjligt.

Utskottet har för sin del ansett sig i viss mån kunna tillmötesgå de motioner, som yrkat härpå, genom att i sin skrivning i näst sista stycket på sidan 9 säga: »Utskottet, som förutsätter att frågan om dyrortsindelningen alltfört kommer att bli föremål för Kungl. Maj:ts övervägande, anser tillräckliga skäl icke föreligga för att nu tillstyrka ett yrkande av denna innebörd.» Därmed anser sig utskottsmajoriteten ha tillmötesgått de nämnda yrkandena i så stor utsträckning som är aktuellt för dagen, eftersom vi förutsätter att Kungl. Maj:t alltjämt ägnar denna fråga uppmärksamhet, och kommer, när anledning därtill förefinnes, att lägga fram förslag i frågan.

Jag vill med dessa ord, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag, med det tillägg som jag här tidigare anfört.

I detta anförande instämde herrar *Karl Andersson* (s), *Gillström* (s) och *Ragnar Persson* (s).

Ang. ny lönegruppering för statens tjänstemän.

Herr statsrådet LINGMAN: När jag lyssnade till herr Hesselbom, blev jag mycket förvånad över de mycket snabba slutsatser han var beredd att dra av det av socialstyrelsen uppgjorda förslaget. Den kritik han anförde gällde socialstyrelsens förslag, såsom det nu föreligger — tydligen utan någon tanke på att det förslaget skall ytterligare provas.

Det är klart att man kan plocka fram en del skönhetsfläckar här och var i ett sådant förslag, men jag har tidigare nämnt, att förslaget kommer att provas ytterligare. Man har berett de olika kommunerna möjligheter att komma med sina klagomål. Dessa klagomål skall provas inte bara av Kungl. Maj:t — om nu någon skulle vara misstänksam mot Kungl. Maj:ts objektivitet — utan även av dyrorts-nämnden, som är sammansatt av representanter för olika intressegrupper.

Det är rätt anmärkningsvärt att man på det sättet demonstrerar sin misstänksamhet redan innan prövningen har skett, i all synnerhet som den av utskottsmajoriteten föreslagna linjen skulle leda till mycket underliga konsekvenser. Fröken Andersson sade visserligen, att det bara var fråga om en formell ändring, men det uttalandet måste väl innebära att man här skulle vara formell endast för att få till stånd en ändring, även om ändringen i fråga kommer att leda till absurda förhållanden, vilket den måste göra i vissa fall.

Även de, som tillhör utskottsmajoriteten, bör nog ta sig en ytterligare funderare på denna sak. Frågan kan säkerligen lösas utan att man går till ett så tillspetsat beslut som det skulle innebära att riksdagen bestämmer placeringen i dyrort för ett visst antal orter, medan man överlåter åt Kungl. Maj:t att bestämma placeringen för övriga orter.

Herr BOO (s): Herr talman! Statsutskottet uttalade i sitt utlåtande nr 132 vid 1951 års riksdag, när man behandlade anslaget till kostnaderna för den dyrortsundersökning, vars resultat nu föreligger: »Utskottet vill för sin del un-

derstryka vikten av att dyrortsundersökningen upplägges så att allmänheten får förtroende för undersökningens resultat.» Det var så att säga ett ord på vägen, som statsutskottet ville skicka med. Visserligen talas här om *undersökningen*, men utskottet måste väl också ha menat det av utredningen föranleda förslaget — ty det är ju det som blir av avgörande betydelse. I så fall borde de statsutskottsledamöter, som var med om denna rekommendation, ha rätt stor anledning att i dag vara betänksamma inför det resultat som nu föreligger. Häre ser jag faktiskt en förklaring till det ställningstagande som utskottets majoritet har gjort.

Jag har sett en uppgift om att 125 orter har gjort framställning om ändring i det framlagda förslaget till dyrortsgruppering. Det är en imponerande manifestation. Jag erkänner gärna att man måste räkna med att det vid varje förändring i dyrortsgrupperingen kommer att uppstå missnöje på en del orter med åtföljande framställningar. Jag har ingen större respekt för dylika framställningar, tagna var för sig. Men när protesterna, såsom i detta fall, växer ut till något av en folkstorm, måste ju detta faktum säga oss, att det här är fråga om något betydligt allvarigare och mer djupliggande.

Statsrådet Lingman har i dag konstaterat, att det nog kan finnas fog för de flesta av de anmärkningar som framförts i detta sammanhang. Det är ju ett uttalande att notera för dem som här anmält missnöje.

Man behöver för övrigt inte syssla länge med detta problem, förrän det står klart, att det är gränstragningen mellan grupperna i det nya förslaget som är roten och upphovet till den överväldigande delen av missnöjet. Därmed föres också stridsfrågan över till det rent principiella planet.

I detta sammanhang konstaterar statsrådet Lingman här i dag, att gränserna i de olika dyrortsgrupperingsförslag, som framlagts med olika tidsintervall, naturligtvis kan flyttas allt efter de ekonomiska förutsättningarna. Det uttalan-

Ang. ny lönegruppering för statens tjänstemän.

det måste väl innebära, att man här lanserar en ny princip.

De, som gentemot det framlaga förslaget hävdar en annan mening, framhåller, att varje förslag till en ny dyrortsgruppering måste ha en klar anknytning till det föregående vad gäller gränsdragningen mellan grupperna. Vad tjänar det annars till att göra en dyrortsundersökning, om man inte genom en nära anslutning till gällande gruppering godtar resultatet av utredningen? Med en godtycklig gränsförflyttning blir den genom utredningen redovisade sammanpressningen av spännvidden endast siffror och streck på papperet, eftersom många orter trots stegring i dyrhet i proportion till Stockholm antingen vägras berättigad uppflyttning eller nedflyttas på grund av att de oavsett fördyringen kommer nedanför den nya med 30 enheter höjda gränsen. Då blir det hela en parodi. Allmänhetens förtroende — som statsutskottet år 1951 var angeläget om — kan det föreliggande förslaget aldrig någonsin få.

Statsrådet Lingman anförde vidare som motivering för förändringen av gränserna att det material, som den föreliggande undersökningen bygger på, inte är detsamma som låg till grund för 1946 års ortsgruppering. Det kan vara riktigt, men man kan väl också konstatera, att det material, som 1946 års dyrortsgruppering byggde på, inte heller var detsamma som låg till grund för den ortsgruppering som gällde dessförinnan. Man har alltså undan för undan fört in nya moment i dessa undersökningar. Det har ju skett därför att man ansett det rimligt och rättvist att dessa nya faktorer fått vara med och påverka orternas placering i dyrort. Det gäller här resekostnader av olika slag o. s. v.

Herr statsrådet ville också göra gällande att Stockholm ingalunda låg i mitten av nuvarande ortsgrupp 5, utan att det i Norrland finns orter, som ligger betydligt däröver. Ja, det är alldeles riktigt att man inte med den ortsgruppering, som då genomfördes, kunde famna hela den spännvidd, som fanns, men inte heller i botten räckte den genomförda

ortsgrupperingen till för att famna hela spännvidden.

Jag skulle sedan vilja gå in på de huvudskäl, som från civildepartementets sida har redovisats för ett frångående av den gällande gränsdragningen. Det första av dessa huvudskäl är det allmänt omfattade önskemålet om större enhetliga områden. Denna strävan torde väl ingen vilja motverka. En dylik princip måste emellertid drivas med sans och måtta. Liksom hela dyrortssystemet inte kan avskaffas i ett enda jättesteg — det erkännes ju genom det ställningstagande, som vi gör här i dag — kan inte heller på detta område enhetligheten genomföras i ett sammanhang, utan att allvarliga olägenheter uppstår. När nu departementet ändå gjort detta så radikalt, att några streck över kartan indelat landet i ett fåtal enhetliga områden, har olägenheterna också omgående framträtt. Felet är nämligen att de olika kommunerna och orterna inom dessa stora områden ingalunda är så enhetliga, som man kan tro av deras inpassning i systemet.

Dessa orter låter sig alltså inte utan vidare inpassas i en dylik enhetlighet. Principen har här enligt min och mångas uppfattning drivits alltför långt och kommit att skapa nya orättvisor. Här kommer alltså det yrkandet in och får sin motivering, som framställts från utskottsmajoritetens sida, att ingen ort skall flyttas ned.

Det andra huvudskälet som anförts är att ett bibehållande av den gamla gränsdragningen mellan grupperna skulle leda till en allmän lönereglering och skattesänkning. Med andra ord och rent ut sagt: resultatet av dyrortsundersökningen visar en så betydande sammankrympning mellan dyrare och billigare orter, att man inte anser sig kunna ta konsekvenserna av detta, och då flyttas gränserna på lämpligt sätt upp i stället. När gränsuppflyttningen anpassats så, att den motverkar sammankrympningen, blir det inga stora konsekvenser.

Man kan även ställa frågan vad som menas med en allmän lönestegring och skattesänkning. Fröken Andersson var här tidigare inne på den frågeställning-

Ang. ny lönegruppering för statens tjänstemän.

en. En undersökning, som jag fått ta del av, visar att av landets städer skulle, om den gamla gränsdragningen tillämpades vid inplaceringen, cirka två tredjedelar av invånarantalet stanna kvar i nuvarande dyrortsgrupp och en tredjedel flyttas upp. Det kan man väl inte kalla för en allmän lönereglering och skattesänkning. Jag måste fråga vilket sinne för ordets valör som är rådande, när man lägger in dessa begrepp i detta sammanhang.

En fråga, som man också måste ställa, är vilken grund man i civildepartementet haft för den nya gränsdragningen. Så vitt jag kunnat finna, bygger den ej på något direkt riksdagsuttalande. Allt vad som inom överskådlig tid förekommit i denna fråga har syftat till att utgångspunkt för undersökningarna borde vara Stockholm, vilken ort bör placeras i mitten av högsta dyrortsgruppen. Redan 1943 års dyrortskommitté anförde i sitt betänkande 1945 bl. a. följande: »då dessutom Stockholm av praktiska skäl bör tagas till utgångspunkt för övergången från en gruppering till nästa, blir det lämpligt att utan vidare placera Stockholm mitt i den dyraste ortgruppen. Från denna punkt bestämmes därefter den lägsta ortsgruppens nedre gräns.» I det föreliggande förslaget har man nu förfarit tvärtom — börjat från lägsta dyrortstalet och gått uppåt.

Även 1950 års dyrortssakkunniga har anslutit sig till vad den föregående utredningen anförde i detta sammanhang. Dyrortssakkunniga skrev: »Gruppindelningen bör därför verkställas på så sätt, att Stockholm placeras mitt i en grupp och liksom i den gällande grupperingen tages till utgångspunkt även för bestämmandet av gruppgränserna. Den grupp, i vilken Stockholm placeras, kommer alltså, om 4 %-intervall accepteras, att få gränserna 980 och 1 020.» Detta är väl klara besked.

Tidigare synes inte heller några invändningar ha rests häremot, men nu kommer en talesman för reservanterna, herr Holmqvist, och säger att han studerat vad som yttrades i riksdagen, när anslaget till dyrortsundersökningen be-

handlades år 1951, och då förekom ingen kritik i detta sammanhang. Man måste emellertid observera, att riksdagen då byggde sitt ställningstagande på de båda dyrortsutredningarnas klara uttalanden om var Stockholm borde placeras och om att Stockholm borde vara utgångspunkt för gränsdragningen. När nu kritiken sätter in just på denna punkt såsom den avgörande, säger departementschefen, att han ej kan finna denna kritik sakligt motiverad. Hur skall man då över huvud taget kunna sakligt motivera någonting? Här har två dyrortsutredningar arbetat i årtal och kommit fram till att Stockholm bör ligga i mitten av en dyrortsgrupp och bilda utgångspunkt för gränsdragningen, men det viftas utan vidare bort med orden: denna kritik kan jag inte finna sakligt motiverad.

Men det går inte att med åtta ord komma förbi kritiken mot den föreslagna gränsdragningen mellan grupperna. Systemet leder faktiskt till orimliga konsekvenser, inte bara därigenom att många orter trots fördyringen flyttats ned, utan kanske ännu mera därför att det inte är konsekvent genomfört. Förskjutningen uppåt av gruppgränserna med 30 enheter gäller egentligen endast grupperna 2 och 3 samt 3 och 4. I fråga om gränsen mellan grupperna 4 och 5 går man däremot ned till nu gällande gräns, och anpassning sker uppåt, alltså i motsatt riktning. En jämförelse visar att detta får följande resultat. I ett område, som hänförts till ortsgrupp 3, måste en ort för att kunna bryta sig ut ur enhetligheten komma över poängtalet 970. Inom Stockholms län har alla orter, som fått högre poängtal än 980, tillförts dyrortsgrupp 5. Skillnaden blir alltså i praktiken endast 10 enheter. Den s. k. skälighetstestningen vid inplaceringen har givit till resultat, att skillnaden i detta fall bara är fjärdedelen av en ortsgrupp. Om Stockholms län behandlats efter samma metod som landet i övrigt och gruppgränsen för ortsgrupp 5 blivit 1 010, hade ingen ort i hela länet och inte heller Stockholm kommit i ortsgrupp 5. Socialstyrelsen har i sitt för-

Ang. ny lönegruppering för statens tjänstemän.

slag placerat Stockholm jämte tio orter i Stockholms län i dyrortsgrupp 5, och det övriga landet måste efterlysa de sakliga skälen till att något sådant kan ske.

Med hänsyn till dessa konsekvenser av det framlagda förslaget till dyrortsgruppering har jag jämte andra ledamöter av denna kammare i motion nr 425 föreslagit, att ett helt genomförande av en ny dyrortsgruppering skulle anstå till dess ekonomiska möjligheter förefunnas att ordna saken på ett rättvist sätt, d. v. s. genom ett huvudsakligt bibehållande av de nuvarande gruppgränserna. — Som en partiell reform skulle dock lägsta dyrortsgruppen avskaffas och justeringar ske, så att storkommuner helt komme i samma dyrortsgrupp; utjämning mot större dyrortsområden skulle ske så långt det av Kungl. Maj:t åskade anslaget räckte härför. — I det läget borde ingen ort flyttas ned.

I sin huvudgrund innebar sålunda motionen ett yrkande om återremiss till Kungl. Maj:t.

Det föreliggande utskottsutlåtandet behandlar dessa yrkanden lösryckta och i olika sammanhang, och situationen i dag innebär enligt mitt bedömande ingen realiserbar möjlighet att yrka bifall till motionen. Jag vill understryka min uppfattning, att utskottet med sitt ställningstagande att acceptera den nya gränsdragningen förbigått det principiellt viktiga i denna fråga. Utskottets majoritet har dock genom sitt förslag, att ingen ort skall nedflyttas, visat sig angelägen om att avlägsna den största missnöjesanledningen. Så som läget nu är, kommer jag därför givetvis att stödja utskottsmajoritetens förslag.

I reservationen nr 2 av herr Gustaf Karlsson m. fl. — som väl är alternativet i detta fall — har man i polemik mot yrkandet att ingen ort må flyttas ned anfört, att vid en konsekvent tillämpning härav jämväl borde föreskrivas, att ingen ort skall hänföras till högre ordsgrupp.

Man måste fråga dem, som fört fram en dylik argumentering, om de verkligen trängt in i föreliggande problem-

ställning så pass mycket, att de observerat, att förutom Kiruna stad och några få kommuner i Norrland har över huvud taget alla orter fått en ökning i dyrheten i proportion till Stockholm.

Herr Holmqvist berörde detta problem — det är ju det grundläggande i dessa reservanters ställningstagande — och han ville hävda, att från utskottsmajoritetens sida inte tagits hänsyn till vad som kan ha skett sedan år 1946. Nu är det ju på det sättet, att de flesta orter av någon betydelse, vilka i socialdepartementets förslag ställts på nedflyttningslistan, har fått en ökning i sina dyrortstal med 20—30 enheter, d. v. s. minst halva spännvidden för en dyrortsgrupp. Därmed faller, enligt mitt sätt att se, hela reservationens motivering sönder och samman.

I reservation nummer 3) av fröken Andersson m. fl. har vår motion tillstyrkts i sitt yrkande om att riksdagen ville uppdraga åt Kungl. Maj:t att snarast möjligt framlägga nytt förslag till dyrortsgruppering. Här har denna del av motionen blivit lösryckt ur sitt sammanhang. Såsom jag tidigare anfört, var yrkandet om nytt förslag knutet till ett provisoriskt bibehållande av den gamla grupperingen med grupperna 2—5 i avvaktn på möjlighet att genomföra en på denna gränsdragning grundad gruppering i sin helhet.

Reservanterna har här applicerat denna tankegång efter att ha godtagit den nya gränsdragningen. De får därför ursäkt mig, om jag nu i föreliggande situation nödgas rösta mot min egen motion. Som den här föreligger, kan jag nämligen inte känna igen mer än numret på densamma.

Med hänvisning till det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NÄSGÅRD (bf): Herr talman! Vi bondeförbundare har i många år haft ett fullständigt avskaffande av dyrortsgrupperingen på vårt program, men vi har samtidigt sagt, att det av kostnads-skäl måste ske etappvis. Vi har därför

Ang. ny lönegruppering för statens tjänstemän.

hälsat propositionen i år såsom ett framsteg, därför att den slopar den lägsta dyrortsgruppen och dessutom gör en mycket stor uppflyttning från den andra till den tredje gruppen.

Jag kan redan nu säga, att vi i stort sett kan ansluta oss till propositionens förslag, även om vi gärna skulle ha önskat att det gått litet längre. Om man ser på kostnaderna, förstår man emellertid, att det är omöjligt i dessa tider. Propositionens förslag drar, om allting medräknas, en totalkostnad av ungefär 150 miljoner kronor. Ett bifall till herr Rubbestads motion, vilken delvis är grundad på 1946 års och delvis på 1951 års utredning, skulle enligt uppgifter i statsutskottet medföra en kostnad på 210 miljoner kronor, medan det i propositionen anges att ett bifall till ett tregruppsförslag enligt 1951 års utredning — ett förslag, för vilket uttalats vissa sympatier i yttranden av lantbruksförbundet och R.L.F. — skulle dra en kostnad av mellan 350 och 450 miljoner kronor. Jag kan för min del inte ställa mig bakom förslag, som skulle draga så avsevärda kostnader.

I utskottets förslag, som vann majoritet med en röst, föreligger en väsentlig ändring i Kungl. Maj:ts proposition. Det är ett mycket märkligt förslag, som utskottsmajoriteten här framlagt och som berörts i olika anföranden. Det innebär nämligen att Kungl. Maj:t helt och hållet skulle klavbindas vid prövningen av den slutliga inordningen i dyrortsgrupper, därigenom att ingen ort skulle få flyttas ned i lägre grupp. Förslaget är tekniskt mycket oformligt, och man tycks nu också ha insett detta, eftersom herr Hesselbom i dag har yrkat på en ganska väsentlig ändring, vilken innebär att ett söndersprängande av storkommunernas enhetlighet inte skulle få ske.

I detta sammanhang skall jag be att ett ögonblick få rikta mig till fröken Ebon Andersson, som här står för utskottsmajoritetens förslag. Så sent som i fjol hade fröken Andersson, jag och några till en gemensam reservation i statsutskottets utlåtande nr 39 den 26

februari. Jag anger både nummer och datum för att fröken Andersson skall kunna kontrollera, att det är riktigt. I denna reservation skrev vi tillsammans: »Enligt utskottets mening äro de olägenheter, som vållas av att delar av en och samma storkommun tillhöra skilda dyrorter, i flera avseenden så framträdande, att det är högeligen angeläget, att de med det snaraste undanröjas.» Denna reservation var förutom av fröken Andersson och mig undertecknad av min partivän herr Pålsson, högermännen Bergh och Skoglund i Doverstorp, bondeförbundaren Svensson i Grönvik, högermannen Staxäng och bondeförbundaren Johansson i Mysinge.

Alla dessa högermän återfinns nu under utskottets utlåtande, vilket på en viktig punkt skiljer sig från den uppfattning som de tidigare hade. Statsrådet har i dag meddelat, att om utskottets hemställan bifalles, så kommer inte mindre än 17 orter inom storkommuner att brytas ut ur sitt sammanhang. Det var precis det som vi i vår reservation i fjol ansåg vara mycket allvarligt. Vad kan ha inträffat sedan dess, som gjort att fröken Andersson och hennes partivänner ändrat ståndpunkt så grundligt?

Vad vi i bondeförbundet sätter mest värde på i propositionen är, att den skall åstadkomma enhetlighet inom stora områden. Jag hoppas nu, att den enhetligheten vid den slutliga inplaceringen i dyrorterna inte skall brytas sönder. Herr Pålsson, herr Svensson i Stenkyrka och jag har en särskild reservation, där vi förutsätter att vissa områden inte flyttas upp i högre orsgrupper på ett sådant sätt att enhetligheten brytes. Det anser vi vara ganska viktigt. Å andra sidan förstår vi — även utskottsmajoriteten borde begripa det — att man inte kan föreskriva, hur Kungl. Maj:t i varje särskilt fall skall behandla ett besvärssärende. Det är klart, att Kungl. Maj:t måste ha frihet i detta avseende, men vi förutsätter att de huvudlinjer, som har angivits, kommer att följas.

Med den inställning jag har intagit kommer jag, herr talman, att vid vote-

Ang. ny lönegruppering för statens tjänstemän.

ringen stödjade den reservation, som har avgivits av herr Gustaf Karlsson m. fl. Dessutom ber jag att få yrka bifall till reservation nr 4) av mig, herr Pålsson och herr Svensson i Stenkyrka, vilken reservation gäller en punkt i motive-ringen.

Häri instämde herr *Pålsson* (bf).

Fröken **ANDERSSON** (h) kort genmä-le: Herr talman! Tidigare har herr Holmqvist apostroferat den reservation, som vi hade förra året och som gick ut på att ortsgrupp 1 skulle flyttas till orts-grupp 2. Den ställningen intog jag då och gör det även i dag.

Vidare har herr Näsgård med välbe-hag uppehållit sig vid samma problem. Det är alldeles riktigt, att jag var med på reservationen, och jag håller fortfa-rande på att ortsgrupp 1 bör flyttas till ortsgrupp 2. Vi uttalade oss också i re-servationen för önskvärldheten av en-hetlighet. Den ståndpunkten kan jag in-ta även i dag, men enhetligheten får ju inte gå så långt, att man offerar än större värden och åstadkommer orättvisa.

Nu vill jag säga, att det inte bara är reservanterna som spränger denna en-hetlighet. Det gör Kungl. Maj:t och ut-skottet också genom att man, som synes på kartan, fått flytta ut vissa grupper ur enhetligheten. Det är alltså, herr Nä-sgård, bara en gradskillnad här, som man inte har någon som helst anledning att göra något större nummer av.

Inte heller kan jag lida med herr Nä-sgård för att man skulle klavbinda Kungl. Maj:t. Skulle inte riksdagen lämpligen kunna uttala sig för att den vill en viss sak, utan att behöva fälla krokodiltårar över att vi klavbinder Kungl. Maj:t?

Nu har ju herr statsrådet uttalat att man — om jag fattade statsrådet rätt — vid den slutliga prövningen kommer att ta långtgående hänsyn till de synpunk-ter som framförts och alltså ytterligare splittra den där förtjusande enhetlighe-ten. Jag undrar, huruvida det inte vore både lättare och lugnare för Kungl. Maj:t, om Kungl. Maj:t hade riksdagens klara uttalanden att gå efter. Annars blir

det en ny opinionsstorm på den här punkten.

Det må i detta hänseende gå hur som helt i kamrarna — vi har dock genom förslaget, att ingen ortsgrupp får flyttas ned, vunnit att herr statsrådet lovat, att all möjlig och tänkbar hänsyn till de synpunkter, som framförts här, skall tas vid den slutliga inplaceringen.

Jag tror, att det vore psykologiskt klokt att redan nu besluta om att ingen sådan nedflyttning får ske. Jag instäm-mer i detta hänseende i det av herr Hesselbom framförda tilläggsyrkandet till utskottets utlåtande.

Herr **LARSSON, SIGFRID** (bf): Herr talman! Statsrådet Lingman, herr Holm-qvist och nu senast herr Näsgård har klart och tydligt visat, hur omöjligt ut-skottsmajoritetens förslag egentligen är. Å ena sidan godkänner den i detta för-slag av Kungl. Maj:t förordade principen för dyrortsgrupperingen, men å andra sidan vill den sätta upp spärnar, som hindrar Kungl. Maj:t att i full utsträck-ning tillämpa dessa principer. Man blev rätt betänksam, när man hörde herr Hesselbom något modifiera sitt yrkande och säga, om jag förstod honom rätt, att man skulle kunna gå med på att en del av en storkommun nedflyttas till den dyrortsgrupp, som kommunen i övrigt tillhör men att nedflyttning i andra fall icke skulle få förekomma. I förra fallet böjer han sig för kravet på enhetlighet som — såvitt jag hört rätt — alla tala-re funnit vara lämplig men i andra fal-let icke. Går vi med på att det här och var skall få sticka upp en topp, så bry-ter vi sönder en av de viktigaste princi-perna i det förslag som nu är framlagt.

Det är klart att vi från bondeförbun-dets sida — det har herr Näsgård redan deklarerat — inte är helt belättna med den kungl. propositionen. Men å andra sidan får vi medge att de föreslagna åt-gärderna har korrekt grundats på de slutsatser, som kan dras av den princi-piella uppfattning Kungl. Maj:t har givit till känna. Och det kan inte heller förne-kas, att Kungl. Maj:ts förslag innebär en korrigerigering av en del av de orättvisor

Ang. ny lönegruppering för statens tjänstemän.

som följer av den nuvarande dyrortsgrupperingen. Vad riksdagen har att diskutera här är väl närmast principerna för dyrortsgrupperingen och inte inplaceringen av de olika orterna i dyrortsgrupper. Detta ankommer, såvitt jag förstår, på Kungl. Maj:t. Vad utskottet nu föreslagit är knappast en princip för dyrortsgruppering, utan närmast ett sätt att beträffande vissa orter föregripa Kungl. Maj:ts fastställelse av vilken dyrortsgrupp dessa orter skall tillhöra.

Beträffande de allmänna principerna för dyrortsgrupperingen är det bara ett par saker jag vill nämna. Det gäller först och främst gränsdragningen. Herr Boo har redan varit inne på den frågan. Jag kan hålla med herr Boo om att det ur vissa synpunkter kunde ha varit lyckligare med en annan gränsdragning, men jag vill inte gå så långt som herr Boo och säga att det är alldeles felaktigt och att det inte finns något motiv för att höja gränserna med 20 enheter. Det är väl ändå så, att spännvidden mellan högsta och lägsta dyrort är mindre än vad den var år 1946, och om man nu skulle ha samma gräns för 5-ort som man hade då, måste detta medföra något av en allmän lönereglering. Herr statsrådet Lingman har i propositionen anfört att han inte kan vara med om detta, och vi kan vara överens om att vi inte har råd att genomföra en sådan allmän lönereglering.

Bortser man emellertid från dessa tungt vägande ekonomiska konsekvenser kommer man säkerligen till resultatet att det varit riktigare att fastställa den undre gränsen för 5-orten till indextal 980, d. v. s. samma gränsdragning som vid 1947 års dyrortsgruppering. Detta har den fördelen, att man slipper dra gränsen, där elementens antal är stort; i detta fall där det finns ett stort antal invånare. Nu har gränsen sålunda dragits vid Stockholm, den undre gränsen för 5-orten har satts vid indextalet 1 000. Det innebär, att i 4-ort placeras de orter, som har indextalen 960—999. Det är klart att man rent statistiskt, i stället för att börja med en nolla, skulle kunna börja med en etta och alltså ha gränserna 961 och 1 000. Det är en skillnad med

endast en enhet d. v. s. en tiondels procent. Men vilken effekt skulle detta ha fått? Jo, den effekten att hela Stockholm då hade kommit i ortsgrupp 4.

Herr talman! Jag vill inte föreslå, att vi skulle göra den lilla ändringen — jag vistas ofta i Stockholm och vill gärna leva i fred med min omgivning. Men jag nämner detta för att visa, hur vanskligt det är att dra gränsen i ett sådant läge, och orsaken till det missnöje, som uppstått i de södra delarna av Sverige när det gäller ortsgrupperna 1 och 2 var — om jag inte är fel underrättad — att gränsen mellan dessa två ortsgrupper drogs i ett indexområde, där antalet invånare var stort, varför det ofta berodde på en ren slump om orterna hänfördes till den ena eller den andra dyrortsgruppen. Om vi ett ögonblick skulle se efter hur socialstyrelsens förslag hade tett sig, om den undre gränsen för 5-orten hade dragits vid ett indextal av 980, skulle vi finna att nästan hela Sveriges befolkning då skulle ha bott i områden, som skulle höra till dyrortsgrupperna 3 och 5. Skulle vi ha valt den indelningen, hade den undre gränsen för 3-ort fastställts vid 900. Hur många hade kommit i en lägre ortsgrupp? Jo, ett rätt stort antal orter men endast 350 000 invånare, i runt tal 5 % av Sveriges befolkning.

Jag kan inte heller underlåta att peka på en sak som det har talats om i pressen och i annat sammanhang, nämligen att det är en stor fördel att dyrortsgrupp 1 genom den nya dyrortsgrupperingen tagits bort. Men om det inte kommit fram något förslag om att slopa dyrortsgrupp 1 utan vi bara ser efter, hur levnadskostnaderna ändrats sedan 1946, vad blir då resultatet? 1951 års dyrortsundersökning ger svaret. Det finnes inte längre några orter i detta land där levnadskostnaderna äro så låga att de kunna hänföras till dyrortsgrupp 1, inte ens om man tillämpar den hårdare gränsdragning som Kungl. Maj:t i sina direktiv till socialstyrelsen beordrat. Dyrortsgrupp 1 har försvunnit av sig själv.

Låt mig så återgå till gränsdragningen med 980 som nedre gräns för dyrortsgrupp 5. Det betyder att i dyrortsgrup-

Ang. ny lönegruppering för statens tjänstemän.

pen 2 skulle komma 350 000 personer. Ser vi efter, hur indextalen för dessa orter ligger, finner vi att för ungefär hälften av dessa, alltså cirka 170 000, ligger index mellan 895 och 899 — d. v. s. en halv procent under den nedre gränsen för dyrortsgrupp 3. Nu vet vi alla, hur utvecklingen gått när det gäller dyrortsundersökningen. År 1934 hade vi en spännvidd mellan billigaste och dyraste ort på 48 procent. 1946 var den 28—29 procent och 1951 var den 14 procent. Jag är väl medveten om att metodiken vid dyrortsundersökningarna har spelat en viss roll, men det har otvivelaktigt också, vilket även framhålles i den kungliga propositionen, skett en sammankrympning av levnadskostnads-differenserna. Fortsätter utvecklingen i samma takt beträffande sammankrympningen — därom är det ingen som vet någonting, men det vore rätt märkvärdigt, om denna kurva, som vi nu kan rita upp på grund av resultaten av de föregående undersökningarna, skulle brytas — och om vi gjorde en undersökning i dag, skulle det måhända visa sig att dyrortsgruppen 2 skulle försvinna på samma sätt som ortsgrupp 1 om vi drar den nedre gränsen för ortsgrupp 5 vid 980. Jag skulle tro att det i varje fall skulle vara betydligt färre orter, som skulle ligga under indextalet 900 än som var fallet 1951.

Om det nu är på det sättet, borde man inte då redan i år ta bort också dyrortsgruppen 2? Jo, det är min uppfattning att det finns mycket starka skäl härför. Men å andra sidan finnes ju någonting annat som gör att man inte kan vara med på detta, och det är kostnaden.

Ett borttagande av både dyrortsgrupp 1 och 2 skulle innebära en kostnad på 350 eller 400 miljoner för staten, kommunerna och det enskilda näringslivet. Har vi i dagens läge råd att ta en sådan utgift? Jag tror man kan bestämt påstå att vi inte har det.

Fröken Andersson nämnde något om att vi inte bör koppla ihop frågan, hur vi skall göra indelningen, med frågan om vad vi har råd till; vi bör göra indelningen rättvis. Om jag förstod henne

rätt, menade hon, att det inte hade varit rättvist att gå ett steg längre än som nu föreslagits, utan det hade inneburit att man flyttat upp en del orter högre än de egentligen skulle vara placerade. Men det är inte säkert, fröken Andersson, att detta varit så orättvist, om utvecklingen gått i samma riktning sedan 1951 som den gjort dessförinnan, och vilket är sannolikt. Därför måste man ju säga att detta problem bör tas upp igen inom en inte alltför avlägsen tidrymd, vilket ju också påyrkats i en reservation till punkt 5, där vi sagt oss hoppas att vad som nu föreslagits bara är ett steg på vägen och att vi i första hand skall få upp även dem, som är i dyrortsgrupp 2, i dyrortsgrupp 3.

I ett remissyttrande från KF har det uttalats att det är fördelaktigt för landsbygden med den differens i lönenivå, som i regel finnes mellan tätorter och landsbygd, ty därigenom drages industrier till landsbygden. Fröken Andersson var också inne på detta ämne och sade att det är bra att vi har den graderingen. Varför? Jo, därför att nu en del industrier kan förläggas ute på landsbygden, eftersom lönerna till följd av dyrortsgrupperingen är lägre där. Uppflyttas landsortskommunerna i dyrortshänseende stiger lönerna och minskas intresset för att ha industrier på landsbygden, och det skulle vara till skada för denna.

Det har visats genom 1951 års dyrortsundersökning att det är ungefär lika dyrt att bo och leva på landsbygden som i städerna, och tror någon att detta kommer att stimulera folk att stanna kvar på landsbygden med dess lägre lönenivå?

Vad vi i dagens situation får böja oss för är de stora kostnaderna. Vi får därför nöja oss med det förslag, som Kungl. Maj:t har framlagt, och hoppas att frågan kan tas upp igen inom en icke alltför avlägsen framtid.

Jag ber, herr talman, med detta att få yrka bifall till den reservation som avgivits av herrar Gustaf Karlsson m. fl. och beträffande punkt 5 till det tillägg, som återfinnes i herr Näsgårds m. fl. reservation.

Ang. ny lönegruppering för statens tjänstemän.

Herr statsrådet LINGMAN: Herr talman! Jag begärde ordet i anledning av det anförande som herr Boo höll. Han erinrade om vad utskottet sagt 1951, att man förväntade ett system som kunde vinna allmänt förtroende. Ja, vi skulle nog alla vara mycket tillfredsställda, om man kunde genomföra en lönegruppering, som kunde få allmänt förtroende, men svårigheterna att komma dit är stora. Jag vet inte, om det förslag som herr Boo närmast rekommenderade och som han kallade för att ha Stockholm i mitten, skulle skapa detta allmänna förtroende. Hur skulle det ha verkat? Jo, om man hade bestämt gruppgränserna så att Stockholm hade placerats i mitten på högsta gruppen hade de flesta mellansvenska städerna placerats en ortsgrupp över den kringliggande landsbygden, och man hade inte fått detta enhetliga system. Man hade fått Mellansverige, med undantag av de flesta städerna, placerat i 3-ort och stora delar av södra Sverige, som enligt förslaget skall vara 2-ortsgupper, hänfört till 3-ort. Undantagen hade varit Småland och Halland som endast blivit 2-orter.

Är man övertygad om att detta hade mottagits med allmän tillfredsställelse? Jag är inte säker på den saken, och det hade i alla fall kostat mellan 400 och 450 miljoner kronor, med alla de återverkningar som detta måste ha på priserna framför allt inom industrien.

Men när man nu gång efter annan gör regeringen uppmärksam på att vi bör undvika åtgärder som verkar prisstegrande, finns det ju anledning att ta hänsyn till detta även när man skall pröva en fråga som denna.

Herr Boo anmärkte på en del skrivsätt i propositionen, där vi hade talat om allmän löne reglering eller allmän skattesänkning. Jag skall inte ta upp frågan, om det är de rätta valörerna på orden — det kan ju alltid diskuteras — men man kan ju också fråga sig, om herr Boo tog så stor hänsyn till ordens valör, när han talade om den folkstorm som rasade ute i landet. Han sade att det hade kommit klagomål från 125 orter. I själva verket är det över 140 orter

som klagat av 1 038 berörda kommuner. Det är klart att det är många missnöjda, om det är 140 orter, men att tala om en allmän folkstorm förefaller i alla fall att vara något överdrivet, och jag vet inte, om man avvärjer denna allmänna folkstorm från över 140 orter genom att riksdagen nu spikar lönegrupperingen för 19 orter. Det var nämligen 36 orter som utskottet talade om vid sin första prövning, men sedan måste man ta hänsyn till att bindningen inte skall gälla, om man splittrar kommunerna, och då bortfaller 17. Då är det med de 19 återstående, som man skulle avvärja folkstormen. Jag tror därför att det är litet överdrift i det resonemanget.

Det har också talats om att intervallerna är för vida. Det är klart att avståndet mellan gruppernas gränser påverkas av hur många ortsgupper man har. Om spännvidden nerifrån är från 880 eller 890 upp till 1 000 och man har två ortsgupper, så får man dela denna indexserie ungefär i mitten. Vill man ha 5 eller 6 grupper, blir intervallerna snävare, och skulle man gå tillbaka till 9 grupper, som man hade före 1946, blir de ännu mindre. Att man dragit gränsen så, att Stockholm kommit i den högsta ortsgruppen, sammanhänger naturligtvis med — det kan jag inte neka till — hänsynstagande till lönesättningen. Man kommer inte ifrån det faktiska förhållandet, att löneläget på arbetsmarknaden i övrigt är högre i Stockholm än i landsorten. Av de yttranden som avgivits av affärsverken och som är redovisade i propositionen framgår, att de avstyrker detta förslag, därför att de menar att det kommer att medföra löneförbättringar på sådana platser ute i landet, där de inte har några rekryteringssvårigheter. De rekryteringssvårigheter, som har förelegat exempelvis vid statens järnvägar, har förekommit i Stockholm och i någon mån i Göteborg men inte ute i landet i övrigt. Nu är dessa svårigheter på grund av det ändrade läget på arbetsmarknaden inte så starkt framträdande, men då läget var som svårast, fanns det sådana svårigheter, och vi kan inte bortse från dem, då

Ang. ny lönegruppering för statens tjänstemän.

vi går att bestämma det system som skall styra det statliga löneläget och även påverka det kommunala löneläget.

Fröken Andersson var tilltalad av att jag lämnade en deklARATION här, och jag är mycket nöjd med att fröken Andersson är nöjd, men den deklARATIONEN hade jag varit beredd att lämna mycket tidigare, om bara någon hade kommit och frågat mig, hur jag tänkte handla. Men det har ingen gjort, utom de som har varit och uppvaktat. Med dem har just dessa frågor diskuterats. Det är alltså inte fråga om någon hastigt påkommande välvilja, som fröken Andersson här kanske spårat. Jag anser det vara av mycket stor betydelse att man får pröva dessa orters placering på samma sätt som alla de andra, vilka är över tusentalet.

Herr BOO (s) kort genmäle: Herr talman! Jag skulle vilja säga några ord till herr Sigfrid Larsson, som menar att man bör dra gränserna där antalet orter är litet, så att det blir ett litet antal gränstillfall. Då skulle jag vilja anföra, att även med den gamla gränsdragningen är inte problemet större än att man skulle ha kunnat övervinna svårigheterna. Skillnaden mellan antalet »gränsorter» i det nu gällande systemet och i det nya är inte så avsevärd. Om departementet hade tänkt sig att den rätta och rimliga lösningen skulle sökas på den här vägen, hade det nog löst problemet. Det avgörande här är väl kostnadsfrågan med de konsekvenser som man inte kunnat och velat ta.

Herr statsrådet Lingman säger, att med Stockholm i mitten på den högsta ortgruppen skulle man även fått fram orimligheter. En hel del städer skulle ha fått uppflyttning. Detta yttrande visar väl faktiskt det berättigade i den frågan om del orter framförda kritiken, vari det erinras om att de trots en förordning på genomsnittligt 20—30 enheter ändå genom gränsförskjutningen kommer att bli nedflyttade.

Jag använde nyss ordet »folkstorm». Det kan diskuteras huruvida detta ord

var för starkt, men den som varit med och sett vad som i dag sker i de orter, där det finns en allmän opinion mot förslaget, har kanske en annan uppfattning än de som kritiserar detta ord. Statsrådet Lingman säger att det är 140 orter som klagat. Det är alldeles givet att denna summa kommer fram sedan storkommunerna skapats och på grund av att den områdesindelningen, som är genomförd i det nya förslaget, givetvis begränsar antalet klagande. Men även 140 orter som berörs i så begränsade områden av vårt land är väl en ganska anmärkningsvärd siffra.

Herr LINDAHL (s): Herr talman! I den fråga som vi diskuterar måste jag dra den slutsatsen, att man ändå är relativt nöjd med det nya förslaget. Dyrortsgrupperingen har ju alltid satt andarna i rörelse på ett alldeles speciellt sätt, och det är klart att inte heller nu är man helt nöjd med det förslag som föreligger. Det skulle varit underligare om alla hade varit nöjda med ett förslag till dyrortsgruppering. Jag tror inte att den är född som kan åstadkomma ett förslag, vilket gör alla medborgare nöjda i hela detta långa land med alla dess olika bygder och skilda grupper i varje bygd. Det går helt enkelt inte, därför att man vid en dyrortsgruppering aldrig kan få fram den absoluta rättvisan. Det finns alltid invändningar att göra i olika fall.

Vad jag ändå tycker mig förstå av denna debatt är att detta förslag är rättvisare än det system som tidigare har funnits. Jag vill erinra om att den första grupperingen till och med delade upp småkommuner i två grupper. Där kunde ett litet stationssamhälle i en kommun ligga i B-ort, medan bygden omkring låg i A-ort. Det är klart att detta föranledde ständiga slitningar. Man kan nog med visst skäl säga, att det fanns en folkstorm emot den dåvarande dyrortsgrupperingen. Vi fick en ny, och denna betydde ju att kommunerna blev enhetligare, men länen såg faktiskt ut som lapptäcken. Där fanns 1-, 2- och 3-områden bredvid varandra, och det är

Ang. ny lönegruppering för statens tjänstemän.

alldeles givet att detta förhållande åstadkom mycken irritation, i all synnerhet när man i en del kommuner kunde tala om att orsaken till att man kommit i grupp 1 eller 2 sammanhänge med att potatisen, kålrötterna och morötterna var så billiga just de dagar när man på dessa orter samlade in de prisuppgifter som låg till grund för placeringen i dyrortsgrupp.

Det är givet att detta system inte kunde bestå, och oppositionen mot det var ju mycket stark. Vi hade även när dyrortssystemet nummer två sattes in omkring 300 överklaganden, vilket är betydligt fler än i dag. Men den skillnaden föreligger att överklagandena då kom från mera landsbygdsbetonade orter, framför allt i södra Sverige, där man reagerade mot det som jag nyss beskrev som ett lapptäcke.

Nu har vi kommit fram till det som man ansåg skulle vara av mycket stort värde och som skiljer sig från det gamla dyrortssystemet, nämligen större enhetliga områden. Jag vet av egen erfarenhet, att om man kan hålla ett län i en och samma ortsgrupp, det må vara grupp 2 eller 3, så betyder det faktiskt att diskussionen om dyrortsgrupperingen blir avskrivnen, därför att allesammans har det likadant och inte har någon annan ort att peka på om vilken de kan säga: »Den här orten har förmånligare läge, fastän allting hos oss är lika dyrt som hos dem.» Så har man tidigare sagt. Därför var det också enligt mitt sätt att se med mycket stor tillfredsställelse vi fick klart för oss, att det nya förslaget skulle betyda större enhetliga områden.

Detta förslag föreligger nu, men det finns ju opposition mot det — det framgår av debatten, av överklagandena och uppvakningarna hos statsrådet o. s. v. Men det är denna gång städerna som är mest missnöjda, och det är klart att detta är en i och för sig mycket allvarlig sak. Det är inte roligt med människor som ständigt går omkring och är missnöjda och tycker: »Jag skulle ha betalning enligt den dyrortsgrupp som ligger över den jag nu tillhör.» Å andra

sidan tror jag det är oriktigt att säga att alla är missnöjda. Jag vet av egen erfarenhet att det finns stora delar av detta land, som uppskattar det förslag vilket i dag ligger på riksdagens bord. Något annat skulle ju inte heller vara möjligt. Detta förslag betyder att den första dyrortsgruppen har kommit bort. Alla som stod i grupp 1 har ju flyttats upp till grupp 2, och stora 2-områden har kommit till grupp 3. Detta betyder sålunda en faktisk uppflyttning av mycket stora områden. Jag vill erinra om att socialstyrelsen ansåg att det förelåg vissa motiv för att ytterligare län borde ha kommit i grupp 3. Med den generösa och välvilliga inställning som statsrådet har och som han också här i dag har deklarerat råder det väl ingen tvekan om att de frågor om uppflyttning som kommer att behandlas också kommer att handhas på ett så rättvist sätt som möjligt.

Jag förstår för min del dem av utskottets ledamöter, som till äventyrs har sin varelse i en stad vilken har blivit nedflyttad i dyrortshänseende. Jag förstår att de ställer sig på utskottsmajoritetens sida. Motsatsen skulle ha varit ganska underlig, därför att i regel är ju riksdagsmannen den första klagomuren, om medborgarna anser att de blivit illa behandlade på en ort. Detta är ju känt och omvittnat och behöver inte talas om för kammarens ledamöter. Det är givet att, som jag nyss sade, dyrortsgruppering är någonsing som sätter andarna i rörelse på ett sätt som kanske ingen annan fråga gör. Då är det klart att det också för riksdagsmannen gäller att försöka få fram någonting som betyder att han har visat sin goda vilja att hjälpa sin hemort.

Men jag tycker, att ifrån detta och till att riksdagen skall åtaga sig att placera vissa orter i annan grupp är det ändå ett ganska långt steg. Jag tycker för min del att det låter litet äventyrligt, det kan inte hjälpas. Ty ett sådant beslut betyder ju att både Kungl. Maj:t och dyrortsnämnden så att säga »ställs offside». Regeln om den där skälighetsprövningen, som skall användas med

Ang. ny lönegruppering för statens tjänstemän.

bästa förstånd av Kungl. Maj:t och dyrortsnämnden, försvinner ju för en hel rad orter. Och vad skall man säga om det? För min del tycker jag nästan att det hade varit renhårigare, om utskottet hade tagit sig för att placera alla orter. Ty här blir det verkliga kruxet hur man skall lösa det problem som kommer att uppstå, om riksdagen nu fattar det beslut som utskottet här föreslår.

Vad innebär det? Jo, det innebär att i Mellansverige, där en hel rad städer ansetts böra placeras i dyrortsgrupp 4, kommer Karlstad och Kristinehamn med i denna grupp bara för att de förut hört till ortsgrupp 4 men inte i kraft av att dyrortstalet där är av sådan höjd att de på grund av detta dyrortstal skulle ha varit placerade i dyrortsgrupp 4.

Vad skall då jag, som tillhör Örebro län, säga om Karlskoga, som inte utskottet har något yrkande om men som har ett dyrortstal vilket borde placera staden i ortsgrupp 4? Skall i fortsättningen Karlskoga med sitt högre dyrortstal höra till ortsgrupp 3, medan andra städer endast på grund av att de tidigare har legat högre skall få höra till grupp 4, fastän de nu inte uppvisar detta tal?

Det blir ganska svårt för dem som senare skall syssla med denna fråga, om de på denna punkt blir bundna vid hur det varit förut. Om man bara fastslår att orter, som varit i den eller den gruppen skall vara kvar där i evighet, kunde man ju lika gärna säga att det är onödigt med någon prövning alls i dyrortshänseende.

Detta går inte, utan man måste följa de utslag som kan bli resultatet av de dyrortsundersökningar som förekommer, och i den mån det finns skäl därtill, bör vederbörande orter kunna flyttas upp.

Jag tror för min del, herr talman, att detta är den lugnaste vägen, och därför ber jag att få yrka bifall till reservation nr 2 av herr Gustaf Karlsson m. fl.

Herr SUNDELIN (fp): Herr talman! Efter allt som sagts i denna fråga här i kammaren i dag skall jag inte mycket

förlänga diskussionen. Jag känner endast ett behov av att avge en personlig deklARATION.

Jag har deltagit i behandlingen av detta ärende i statsutskottets femte avdelning, men på grund av att jag deltog i en statlig utredning och i en resa, som denna utredning företog just den dag då detta ärende behandlades i statsutskottets plenum, hade jag inte tillfälle att vara med om ärendets behandling där. Jag vill emellertid meddela, att jag i avdelningen biträdde propositionens linje, och jag har ingen anledning att frångå det ställningstagandet i dag. Jag kommer således här att biträda den reservation som är betecknad med 2), avgiven av herr Gustaf Karlsson m. fl., emedan jag för min del anser, att det i dagens läge inte vore lyckligt om riksdagen skulle föregripa den slutliga prövningen av de olika orternas inplacering i dyrortsgrupp.

Då jag har hört, att det uppstått en viss undran över anledningen till att jag inte deltagit i behandlingen av detta ärende i statsutskottets plenum, har jag velat lämna denna upplysning. Jag vill också meddela, att jag med mitt ställningstagande i avdelningen inte ansett mig ha bundit mitt partis, folkpartiets, ställning i denna fråga. Vi hade över huvud taget inga överläggningar om denna sak inom min partigrupp innan frågan behandlades i avdelningen. Det är alltså mitt personliga ställningstagande som jag har redovisat i detta sammanhang. Jag är mycket medveten om att man inom folkpartiets riksdagsgrupp hyser olika meningar i denna fråga, och det har inte på något sätt varit tal om att binda medlemmarna i gruppen vid någon bestämd ståndpunkt.

Detta är den deklARATION jag velat avge, och jag ber med dessa ord att få yrka bifall till den reservation som finnes fogad till utskottets utlåtande av herr Gustaf Karlsson m. fl.

Herr LEANDER (s): Herr talman! I likhet med herr Sundelin har jag behov av att göra en personlig deklARATION, ty inte heller jag var närvarande när ären-

Ang. ny lönegruppering för statens tjänstemän.

det behandlades av statsutskottet in pleno. Om jag så varit, hade jag naturligtvis intagit samma ställning som reservanterna i reservation nr 2 — jag hade med andra ord anslutit mig till Kungl. Maj:ts förslag.

Jag får ju erkänna att när vi började behandlingen inom avdelningen ställde jag mig ganska skeptisk och tvivlande till en del av de propåer som hade gjorts av socialstyrelsen i dess försök till förberedande förslag till dyrortsgruppering. Men efter hand som vi inom avdelningen fick dels information om att den slutgiltiga placeringen skulle föregås av ytterligare förhandlingar med de intresserade kommunerna och organisationerna, dels en försäkran om att vid den slutliga placeringen all möjlig hänsyn skulle tagas till de befogade invändningar som kunde göras mot förslaget, ansåg jag mig för min del kunna ansluta mig till propositionen.

Jag måste säga att jag finner stridsfrågan, den springande punkten här, huruvida en ort skall kunna nedflyttas eller ej, vara ganska egendomlig. Jag vill påminna om att vid tidigare dyrortsförändringar har det förekommit att orter blivit nedflyttade i lägre grupp. När man nu så att säga vill göra den nuvarande dyrortsplaceringen av vissa orter till någonting sakrosankt är detta tämligen verklighetsfrämmande. Att en del orter vid detta tillfälle lika väl som tidigare skulle komma att flyttas från sin nuvarande grupp till en lägre måste jag för min del anse vara, om inte alldeles oundvikligt — det vill jag inte påstå — så i varje fall ganska naturligt.

Nu har det sagts ifrån att den slutliga placeringen skall föregås av ytterligare förhandlingar med vederbörande orsrepresentanter etc. Efter de försäkringar vi har fått vid behandlingen av frågan i avdelningen och efter den ännu mera bindande försäkring om all möjlig hänsyn, som departementschefen har avgivit här i dag, anser jag mig både kunna och höra ansluta mig till Kungl. Maj:ts förslag och kommer därför att biträda den av herr Gustaf Karlsson m. fl. avgivna, med 2) betecknade reservationen.

Herr Lindahl ifrågasatte ironiskt om inte riksdagen borde ta steget fullt ut och själv placera samtliga orter. Det skulle naturligtvis bli ett förfärligt knäpgöra. Jag vill emellertid påpeka att ett bifall till utskottets förslag skulle innebära att en del av de administrativa befogenheter, som man tidigare, när det gällt den lämpliga maktfördelningen mellan riksdag och regering, ansett tillkomma regeringen, nu skulle flyttas över till riksdagen. Detta är väl ändå ingenting som kan anses önskvärt. Hur det nu än må förhålla sig med den saken måste vi väl erkänna att även om en och annan riksdagsman av omständigheternas makt tvingas att mera ingående syssla med vissa dyrortsfrågor och därför kan anse sig vara i stånd att bedöma just den detaljen bättre än andra, torde Kungl. Maj:t under alla förhållanden ha möjlighet att ta alla de hänsyn och pröva alla de omständigheter som bör vara utslagsgivande vid orternas slutliga placering. Jag anser mig kunna med fullt förtroende överlåta åt regeringen att ta både förnuftsskäl och vederbörlig hänsyn.

Jag yrkar bifall till reservation nr 2.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkten II.

Herr HOLMQVIST (s): Jag ber att få yrka bifall till herr Gustaf Karlssons m. fl. reservation.

Herr HESSELBOM (s): Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag med följande tillägg till punkt II: »såvida detta ej motiveras av önskvärdheten av att viss kommun i sin helhet skall kunna hänföras till en och samma ortsgrupp.»

Herr BERGMAN (s): Jag yrkar bifall till den med 2) betecknade reservationen under punkt II.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu ifrågavarande punkten yrkats 1:o), av herr Hesselbom, att

Ang. ny lönegruppering för statens tjänstemän.

vad utskottet hemställt skulle bifallas med följande tillägg: »såvida detta ej motiveras av önskvärdheten av att viss kommun i sin helhet skall kunna hänföras till en och samma ortsgrupp»; samt 2:o) att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den av herr Gustaf Karlsson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare enligt berörda yrkanden; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bergman* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de under 1:o) och 2:o) här ovan angivna yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga det samma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga godkännande av det förslag, som innefattades i herr Gustaf Karlssons m. fl. reservation.

Herr *Hesselbom* äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 134 punkten II antager godkännande av det förslag, som innefattas i den av herr Gustaf Karlsson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till herr Hesselboms yrkande i ämnet.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen

ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Boo* begärde röst-räkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 85;

Nej — 34.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 134 punkten II, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Gustaf Karlsson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Punkterna III och IV.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten V.

Fröken **ANDERSSON** (h): Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den med 3) betecknade reservationen.

Herr **NÄSGÅRD** (bf): Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation 4).

Herr **HESSELBOM** (s): Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats 1:o) att vad utskottet

i den under behandling varande punkten hemställt skulle bifallas; 2:o), av fröken *Andersson*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av henne m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *Näsgård*, att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölles i den av honom m. fl. vid utlåtandet anförda reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Fröken *Andersson* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits godkännande av det förslag, som innefattades i den av henne m. fl. avgivna reservationen, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 134 punkten V, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fröken *Andersson* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsrätt i statens pensionsanstalt för vissa befattningshavare jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. vissa författningsfrågor.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets betänkande nr 17, med förslag till skrivelser i författningsfrågor.

Ang. vissa författningsfrågor.

Konstitutionsutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehäft:

1) de likalydande motionerna I: 63 av herr *Aman* och fru *Lindström* och II: 89 av herr *Edberg* m. fl., vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att regeringen ville föranstalta om en samlad och förutsättningslös översyn av principerna och formerna för den parlamentariska demokratien och den författningsmässiga ramen för vårt parlamentariska liv, innefattande samtliga i motionerna berörda problem, och framkomma med de förslag till författningsrevisioner etc., var till denna översyn kunde föranleda;

2) de likalydande motionerna I: 100 av herr *Bergvall* m. fl. och II: 128 av herr *Ohlin* m. fl., vari hemställts, att riksdagen, under uttalande av angelägenheten att folkomröstningsinstitutet i statliga angelägenheter utbyggdes på det sätt i motionerna angivits, måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om framläggande till nästa års riksdag av förslag om sådant utbyggande;

3) de likalydande motionerna I: 198 av herr *Ewerlöf* m. fl. och II: 253 av herr *Hjalmarson* m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till 1954 års riksdag till grundlagsbestämmelser avseende utbyggnad av det statliga referenduminstitutet i huvudsak enligt de förslag, som framlagts av högerns och folkpartiets representanter i 1950 års folkomröstningskommitté;

4) de likalydande motionerna I: 99 av herr *Bergvall* m. fl. och II: 129 av herr *Ohlin* m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte för sin del besluta att såsom vilande antaga sådana ändringar i riksdagsordningen, som möjliggjorde införandet av 30 riksmandat vid val till riksdagens andra kammare, medan återstående 200 mandat fördelades omedelbart i valkretsen;

5) de likalydande motionerna I: 197 av herr *Ewerlöf* m. fl. och II: 254 av herr *Hjalmarson* m. fl., vari föreslagits, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse

Ang. vissa författningsfrågor.

se till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag i god tid före 1956 års val rörande en omläggning av den proportionella valmetoden för andrakammarval i sådan riktning, att denna baserades på principen om tilläggsmandat;

6) de likalydande motionerna I: 5 av herr *Bengtson* och II: 11 av herr *Ericsson* i Näs m. fl., vari hemställts att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om en förutsättningslös utredning, som borde vara färdig innan nu gällande provisoriska valsystem bleve definitivt och som syftade till att i vårt lands valsystem bereda större plats för personval t. ex. i enlighet med det system, som gällde i Finland;

7) de likalydande motionerna I: 96 av herr *Bergvall* m. fl. och II: 125 av herr *von Friesen* m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte anhålla hos Kungl. Maj:t om en utredning om införande av enkammersystem och därmed sammanhängande författningsfrågor;

8) motionen I: 97 av herr *Herlitz*, vari hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående ändrade grunder för första kammarens sammansättning i huvudsaklig överensstämmelse med vad i motionen anförts och om framläggande för riksdagen av förslag i ämnet.

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville begära förslag under innevarande mandatperiod för andra kammaren om utbyggande av institutet med rådgivande folkomröstning;

B) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa om förslag under innevarande mandatperiod för andra kammaren till definitiv reglering av valsystemet för val till riksdagens andra kammare;

C) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville, i anslutning till vad utskottet anförts, hemställa om utredning av frågan om partiella reformer inom tvåkammersystemets ram berörande första

kammarens sammansättning, ställning och funktioner; samt

D) att motionerna I: 63 och II: 89, I: 100 och II: 128, I: 198 och II: 253, I: 99 och II: 129, I: 197 och II: 254, I: 5 och II: 11, I: 96 och II: 125 samt I: 97 måtte anses besvarade med vad utskottet förut anförts och hemställt.

I motiveringen hade utskottet under rubriken »Allmän författningsrevision» anförts:

»I motionerna I: 63 och II: 89 hemställs om en samlad och förutsättningslös översyn av principerna och formerna för den parlamentariska demokratin och den författningsmässiga ramen för vårt parlamentariska liv innefattande i motionerna särskilt berörda problem. De särskilt berörda frågorna äro dels vilken utformning folkomröstningsinstitutet bör givas i vår författning, dels vilka principer som böra ligga till grund för valsystemets utformning, dels också hur representationen bör vara uppbyggd: en- eller tvåkammersystem och kamrarnas behörighet inom ett tvåkammersystem. Enligt motionärerna böra icke dessa frågor bedömas isolerade från varandra. Frågan om exempelvis folkomröstningsinstitutets utformning vore beroende på representations-skicketts uppbyggnad. På samma sätt kunde principerna för valsättet utöva ett betydande inflytande på bedömningen såväl av frågan om riksdagens uppdelning i kamrar som av folkomröstningsinstitutets utformning. Utskottet finner i likhet med motionärerna att det mellan de berörda problemen finnes samband som kan tala för att ställningstaganden för genomgripande reformer på de berörda områdena borde ske efter en samlad prövning. Övervägande skäl tala emellertid enligt utskottets uppfattning mot att dessa frågor i sitt nuvarande läge skulle kräva en allmän författningsrevision. En sådan kan näppeligen med fördel övervägas, förrän hithörande spörsmål i den allmänna politiska diskussionen vunnit en högre grad av aktualitet samt klarare problemställningar och ståndpunkter utformats så att utskottet

ser sig i stånd att angiva något så när bestämda riktlinjer för en blivande utredning. Utskottet vidhåller därför även nu den av utskottet tidigare intagna ståndpunkten att, i den mån ändringar i författningen visa sig behövliga, dessa böra vidtagas genom partiella reformer. Från denna utgångspunkt skall utskottet därför i det följande ingå på prövning av de i motionerna berörda särskilda författningsproblemen.»

Under rubriken »Riksdagens fördelning i två kamrar och därmed sammanhängande frågor» hade utskottet yttrat bland annat följande:

»Den samtidiga behandlingen av ärenden i kamrarna — en egendomlighet för det svenska riksdagsskicket — kan ur flera synpunkter anses vara irrationell. Den ena kammaren kan genom den samtidiga behandlingen gå miste om de argument och upplysningar, som framförts i den andra. Härtill komma svårigheterna för statsrådets ledamöter att på ett effektivt sätt delta i båda kamrarnas överläggningar. Onekligen är denna ordning förenad med olägenheter. Utskottet tillstyrker därför en utredning av möjligheterna till successiv behandling av ärendena i kamrarna emellan. Givetvis förutsättes att en sådan omläggning av riksdagsarbetets former, som här ifrågasatts, ej skall rubba den för vårt riksdagsskick väsentliga regeln om ärendenas beredning i gemensamma utskott.

Även om starka skäl kunna tala för ett bibehållande av grundsatsen att kamrarna i utskotten företrädas av ett lika antal ledamöter, förtjänar det enligt utskottets mening att övervägas, huruvida ej de personliga krafter som finnas inom riksdagen kunde effektivare utnyttjas än som sker. Utskottet vill därför förorda ett förnyat övervägande av möjligheterna att bereda de olika kamrarna en utskottsrepresentation, som tar hänsyn till antalet ledamöter i kamrarna.

I samband med den av utskottet sålunda tillstyrkta utredningen bör även beaktas den i motionen I: 97 föreslagna

Ang. vissa författningsfrågor.

breddningen av valmansunderlaget för första kammaren. Likaledes bör frågan om enhetlig reglering av suppleantinstitutionen för de olika valkorporationerna till första kammaren uppmärksammas.»

Reservationer hade avgivits

1) av herr *Sandberg*, som beträffande utskottets motivering ansett, att den mening i det förra av de nyss återgivna uttalandena, som började med orden: »En sådan» och slutade med »blivande utredning», bort utgå;

2 a) av herrar *Bergvall, von Friesen* och *Nordkvist* i Kalmar, som ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa,

A) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa om förslag till 1954 års riksdag om utvidgning av den rådgivande folkomröstningen och införande av beslutande folkomröstning i huvudsaklig anslutning till vad som föreslagits i motionerna I: 100 av herr *Bergvall* m. fl. och II: 128 av herr *Ohlin* m. fl. samt I: 198 av herr *Ewerlöf* m. fl. och II: 253 av herr *Hjalmarson* m. fl.;

B) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa om förslag under innevarande mandatperiod för andra kammaren till definitiv reglering av valsystemet för val till riksdagens andra kammare, varvid lösningen efter företagen utredning borde sökas i ett utjämningsförfarande genom rikslista eller tilläggsmandat med återgång till valkretsarna; samt

C) att riksdagen i anslutning till motionerna I: 96 av herr *Bergvall* m. fl. och II: 125 av herr *von Friesen* m. fl. i skrivelse till Kungl. Maj:t ville begära en utredning av såväl frågan om införande av enkammarsystem som frågan om partiella reformer inom tvåkammarsystemets ram;

D) att motionerna I: 63 och II: 89, I: 100 och II: 128, I: 198 och II: 253, I: 99 och I: 129, I: 197 och II: 254, I: 5 och II: 11, I: 96 och II: 125 samt I: 97

Ang. vissa författningsfrågor.

måtte anses besvarade med vad reserverna förut anfört och hemställt;

2 b) av herrar *Hansson* och *Swedberg*, som, med förklarande att de avstått från att delta i voteringen inom utskottet i spörsmålet om utredning av förstakammarfrågan i hela dess vidd, i övriga delar anslutit sig till reservationen under 2 a;

3) av herrar *Herlitz* och *Håstad*, som ansett, att utskottets yttrande i frågorna om folkomröstning och om valsättet till andra kammaren bort lyda så, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort beträffande nämnda frågor hemställa,

A) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa om förslag till 1954 års riksdag om utvidgning av den rådgivande folkomröstningen och införande av beslutande folkomröstning i huvudsaklig anslutning till vad som föreslagits i motionerna I: 100 av herr *Bergvall* m. fl. och II: 128 av herr *Ohlin* m. fl. samt I: 198 av herr *Ewerlöf* m. fl. och II: 253 av herr *Hjalmarson* m. fl.;

B) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa om förslag under innevarande mandatperiod för andra kammaren till definitiv reglering av valsystemet för val till riksdagens andra kammare, varvid lösningen efter företagens utredning borde sökas i ett utjämningsförfarande genom rikslista eller tilläggsmandat med återgång till valkretsarna;

4) av herrar *Karl August Johanson* och *Sandberg*, vilka ansett,

a) att utskottet under punkten A i sin hemställan bort avstyrka såväl förslagen om utbyggande av det rådgivande folkomröstningsinstitutet som förslagen om införande av grundlagsbestämmelser om beslutande folkomröstning; samt

b) att utskottet under punkten C i sin hemställan bort avstyrka såväl förslaget om utredning av frågan om en- eller tvåkammarssystem som förslagen om partiella reformer inom tvåkammar-systemets ram, berörande första kammarens

sammansättning, ställning och funktioner;

5) av herr *Karl August Johanson*, som ansett, att utskottet i sin hemställan under punkten B bort föreslå riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en förutsättningslös utredning av frågan om majoritetsval eller proportionella val till riksdagens andra kammare samt om framläggande för riksdagen under innevarande andrakammarperiod av det förslag till definitiv reglering av valsättet till samma kammare, vartill utredningen kunde föranleda.

På framställning av herr talmannen beslöts att förevarande betänkande skulle företagas till avgörande punktvis, dock att vid behandlingen av punkten A överläggning skulle få äga rum angående betänkandet i dess helhet.

Punkten A.

Herr **BERGVALL** (fp): Herr talman! Även om en författning sådan som den svenska fungerar i stort sett bra och tillfredsställande — det har inte förekommit så stora missnöjesyttringar — lär man väl inte komma ifrån det ganska självklara fenomenet att det i ett levande samhälle är behov av en fortlöpande författningsrevision. Bestämmelser som antogs för decennier tillbaka passar inte i ett nytt läge och i ändrade samhällsförhållanden. Man lär väl också kunna konstatera, att det är efter den linjen som utvecklingen skett under de år som gått. Att författningsfrågan nu på nytt aktualiserats är väl i och för sig inte egendomligt. Vi har ju under de senaste decennierna genomgått en mycket genomgripande omdaningsperiod.

Det föreliggande utskottsutlåtandet omfattar ett komplex av frågor. Det sysslar med frågan om folkomröstning, beslutande eller rådgivande, med frågan om valsystemet, första kammarens ställning och annat. Dessa frågor kan helt säkert delvis behandlas var för sig. Delvis hänger de emellertid så nära samman att det finns anledning att dryfta dem i ett sammanhang, eller att i varje

Ang. vissa författningsfrågor.

fall se den ena av dem mot den andra som bakgrund. Jag skall därför använda mig av herr talmannens tillåtelse att behandla alla punkterna på en gång i ett anförande.

Skulle man leta reda på ett drag som är karakteristiskt för vårt nuvarande politiska liv, måste man väl konstatera att det är partisystemet. Vårt politiska liv bygger på partisystemet — partierna är de enheter som opererar. En medborgare har små om ens några möjligheter att göra sin mening gällande i politiskt avseende, om han inte ansluter sig till ett visst parti. Den tid då vildarna utanför partierna kunde göra sin röst hörd med större framgång är nog i stort sett borta. Ja, jag kan gå ett steg längre och säga, att jag har svårt att tänka mig hur ett politiskt system, likartat med det vi har, skulle kunna fungera utan ett väl utformat och väl utbyggt partiväsen.

Jag hör från dessa utgångspunkter ingalunda till dem som klanar på och klagar över partiväsendet. Tvärtom anser jag de politiska partierna, såsom jag redan sagt, vara nyttiga och nödvändiga instrument i det politiska parlamentariska livet, utan vilka vi skulle klara oss mycket dåligt. Men det hindrar inte att även partiväsendet, hur nyttigt och nödvändigt det än är, har sina baksidor och avigsidor. Den växande dominansen för partierna leder naturligtvis lätt till att den enskilde medborgaren formar hela sin åskådning på sådant sätt, att han följer ett parti och slutar med att ägna det djupgående, självständiga och fria intresse åt olika politiska frågor, som i grund och botten är det underlag, som måste bära upp ett demokratiskt system.

Det finns sålunda en risk för att partiväsendet kan ta överhanden. Det är självfallet att den risken ökas i en tid, då på grund av den ekonomiska utvecklingen och andra omständigheter frågorna blir av allt mer komplicerad natur och allt svårare att överskåda för den enskilde.

När det är ställt på det sättet måste man, om man är intresserad av ett fortbestånd för en sund demokrati, ha ett levande intresse för varje reform som

till sin natur är ägnad att öka den enskilda medborgarens intresse inte bara för det politiska partiarbetet och det politiska partis framgång, till vilket han hör, utan för de enskilda politiska frågor, d. v. s. de samhällsfrågor, inför vilka vi i olika sammanhang ställs. Det gäller att ta vara på medborgarens levande intresse för de politiska sakfrågorna. Detta intresse kan fördunklas, grumlas, minska, utan att detta tar sig uttryck i minskat valdeltagande, ty de vältrimmade partiapparaterna och den intensiva agitationen driver ändå fram människorna till valurnorna. Bibehållandet och fördjupandet av detta intresse är ett centralt önskemål i varje demokrati, som vill bevara sig själv sund och levande. Detta är den ena synpunkten.

Den andra synpunkten, som jag vill aktualisera i detta sammanhang och som för mig är mycket central, är att hur knutna vi än är till ett politiskt parti, hur intresserade vi än är för ett visst politiskt parti, hur många års verksamhet vi än har nedlagt inom ett politiskt parti, så är det väl ändå inte så med någon av oss, att vi på det sättet vill identifiera oss med visst parti, att vi i varje fråga, i vått och torrt, under alla omständigheter, omfattar den mening som är partiets officiella ståndpunkt.

Vi söker oss till ett visst parti därför att vi delar dess allmänna grundsyn på samhällsproblemen; vi tycker att partiet närmast speglar de ideal, som vi vill se förverkligade i samhällsarbetet, arbetar i den riktning vi anser vara den för samhällsutvecklingen önskvärda. Men vi bör ändå som fria, tänkande, självständiga medborgare ha möjligheten att i ett visst givet ögonblick skilja oss ut från partiet för att i en viss sakfråga intaga en ståndpunkt, som inte är partiets.

Därtill kommer ytterligare en sak: vid valen tar vi ställning till partierna, till ett fåtal betydelsefulla frågor som dominerar valkampanjen, men vi tar inte ställning till ett otal andra betydelsefulla, stora och viktiga frågor, som aktualiseras mellan valtillfällena.

Från dessa utgångspunkter, utifrån

Ang. vissa författningsfrågor.

min allmänna syn på partiväsendets funktion i en demokrati, på dess förtjänster och brister, kommer jag fram till folkomröstningsinstitutet såsom ett naturligt komplement till våra politiska val. Vi har så till vida ett folkomröstningsinstitut inskrivet i den svenska författningen, att möjligheten till rådgivande folkomröstning står öppen. Konstitutionsutskottets utlåtande är i det avseendet positivt, att det syftar till att bereda ökade möjligheter för den rådgivande folkomröstningen. Men vid sidan av den rådgivande folkomröstningen behöver vi också ha en beslutande folkomröstning.

Den rådgivande folkomröstningen kan avgjort fylla en av de funktioner jag i detta sammanhang talat om, nämligen att stimulera intresset för allmänna frågor och bidra till att den enskilde medborgaren sätter sig in i de för ögonblicket aktuella spörsmålen. Dessutom ger den regering och riksdag upplysning om hur opinionen bland folket går i de aktuella frågorna. Men den rådgivande folkomröstningen kan icke fylla den decisiva folkomröstningens funktion, nämligen att möjliggöra ett bindande, självständigt ståndpunktstagande för den enskilde i en viss betydelsefull fråga, som kommit upp till avgörande i riksdagen och som kanske inte alls dryftats före det val, där riksdagens sammansättning skapats, eller som kanske är av den arten, att han hyser en annan uppfattning än den som företrädes av de partivänner, som han närmast ser som representanter i riksdagen för sin egen meningsriktning.

För mig är det därför naturligt, att vi bör ha ett institut med såväl en rådgivande som en beslutande folkomröstning såsom komplement till vår nuvarande författning. Och dessa instrument bör kunna bringas i tillämpning utan beslut av regering och riksdag samfällt eller av en våldsamt stor minoritet i kamrarna, ty eljest skulle de inte vara funktionsdugliga instrument när människorna vill föra in i blickpunkten frågor, där händelsevis en relativt stor riksdagsmajoritet har en motsatt mening.

Å andra sidan måste man självklart ha

bestämda garantier för att frågor inte i onödan kommer upp till folkomröstning. Det bör med andra ord för beslut i riksdagen om folkomröstning krävas en rimlig minoritet. I den reservation som jag på den punkten närmast talar för — därvidlag sammanfaller yrkandet för övrigt med högerreservationens — begäres anslutning av ett antal riksdagsmän, som måste anses representera en miljon väljare, och jag tycker att man kan konstatera, att det förslaget är tillräckligt försiktigt.

Så långt om folkomröstningen, som jag kanske får tillfälle att återkomma till senare under debatten. Jag skall nu beröra de övriga spörsmålen.

Min syn på partiväsendet leder mig även när det gäller valsystemet till en bestämd slutsats, nämligen att om vi över huvud taget skall ha proportionella val, så bör det proportionella valsyste- met i möjligaste mån återspegla väljarnas anslutning till politiska partier. Jag kan erkänna att det finns anledning till en viss försiktighet, om det gäller partier med en utomordentligt liten och spridd anslutning över hela landet. Men rent principiellt tycker jag att man bör söka utforma ett proportionellt valsyste- m på sådant sätt, att partiernas anslutning ute i landet verkligen avtecknas i riksdagens sammansättning.

Och därvidlag tror jag inte att vårt nuvarande proportionella valsystem fyller måttet. Jag tror inte heller att det provisoriska valsystem, som vi experimenterade med vid det senaste andra-kammarvalet, erbjuder en lämplig lösning av problemet. Så länge jag arbetat med dessa frågor, har jag kommit till den slutsatsen, att ett system med riksmandat eller tilläggsmandat är den enda vägen till ett rimligt och riktigt resultat, varigenom man utesluter partitaktiska räknecoperationer, manövrer, valspekulationer och agitation, grundad på valmetodens utformning.

Personligen föredrar jag avgjort ett system med riksmandat. En viss del av andra kammarens ledamöter bör väljas på en rikslista, och endast andra kam- marens totala medlemsnumerär minus

detta antal bör utses genom de primära valen i valkretsarna.

Jag är inte ett spår rädd för att detta betyder ett ökat inflytande för partiledningarna. Jag betraktar farhågan, att det skulle betyda att storstäderna, speciellt Stockholm, skulle få en ökad representation som mycket överbetonad. Jag är övertygad om att när partierna, eller vilka det blir som skall göra upp denna rikslista — här kan man ju tänka sig många möjligheter — kommer de att finna den allra största anledning att se till att de för denna rikslista får erforderlig lokal förankring. All erfarenhet över huvud taget från politiska nomineringar ger väl vid handen, att så är fallet. De representanter, som sitter i denna kammare, är tillräckligt erfarna i politiskt arbete för att veta att om man över huvud taget gör någonting vid nomineringar, som måhända sträcker sig längre än vad som är rimligt och riktigt, är det att man tittar sig omkring för att se till, att alla grupper och alla särintressen blir representerade. Man syndar snarare i den riktningen än i motsatt riktning.

Men skulle man vara rädd för riksmantalen, som enligt min mening innebär det bästa systemet, finns ju möjligheten med tilläggsmandat, även om jag erkänner att systemet med tilläggsmandat medför komplikationer när man skall återföra mandaten till valkretsarna. Framför allt kommer man med det system, som jag här antytt, ifrån det valtaktiska räknandet, vilket jag tycker är en utomordentlig fördel. Man slipper en agitation, byggd på tillfälliga röstsiffror, och man får renodlade listor.

Det medför inte heller någon ökad partisplittring. Om man är ängslig för det, kan man sätta in tillräckligt kraftiga spärrar. Jag tror över huvud taget inte på förutsättningarna för en långtgående partisplittring i vårt land. Jag tror inte att det är en genomförd långtgående proportionalism som föder partisplittring. Föds en partisplittring, är det på grund av helt andra förhållanden.

Om jag sedan övergår till det tredje problem som här är aktualiserat, nämli-

Ang. vissa författningsfrågor.

gen förstakammarproblemet, i den korta översikt, som jag skall ge, vill jag säga att det förefaller mig utomordentligt naturligt att förstakammarproblemet så småningom aktualiseras. Det fanns en gång en första kammare — jag skall lämna därhän, huruvida den fyllde en funktion i vårt offentliga liv eller inte — som hade en sådan sammansättning att den representerade ett element i vårt politiska liv, som var väsensskilt från det element som representerades av andra kammaren. Huruvida detta var förnuftigt eller oförnuftigt skall jag lämna åsido i detta sammanhang. Ett faktum var att första kammaren representerade någonting för sig och andra kammaren någonting för sig. Nu har åren gått. Vi har ändrat valbarhetsbestämmelserna och valrättsbestämmelserna. Vi har ändrat det ena efter det andra, och det är inte mycket kvar som skiljer kamrarna åt. Vad som för närvarande skiljer dem åt är den längre mandattiden för första kammarens ledamöter, den successiva förnyelsen och de indirekta valen.

Det finns många i riksdagen som har längre erfarenhet från riksdagsarbetet än jag — jag har inte suttit i riksdagen mer än 17, 18 år — men på en punkt har min erfarenhet varit relativt fördelaktig, nämligen så till vida att jag suttit halva tiden i andra kammaren och halva tiden i första kammaren. Jag har sålunda sett andra kammaren inifrån, och jag har sett första kammaren inifrån — en förmån som jag för all del delar med åtskilliga andra. Och vad har det lärt mig? Jo, att det för varje år som gått har varit svårare för mig att upptäcka de skillnader i fråga om kammarmedlemmarnas utrustning i olika avseenden, kvalifikationer o. s. v., som skall motivera första kammarens bibehållande. Det är numera inte lätt att skilja på en förstakammardebatt och en andrakammardebatt. Talet om att en mängd människor, som kommer in i första kammaren, inte skulle kunna taga sig in i andra kammaren är en ren mytbildning, om det inte till äventyrs hänför sig till det enkla matematiska fenomenet att det naturligtvis är lättare att komma in om man har att

Ang. vissa författningsfrågor.

välja på sammanlagt 230 plus 150 platser än om man bara har att disponera 230 platser. Men om jag bortser från detta, måste jag säga att de speciella kvalifikationer i olika avseenden, som skulle göra det lättare för den ena eller den andra att komma in i andra eller första kammaren, för mig varit omöjliga att upptäcka.

Jag tycker, som sagt, mina damer och herrar, att första kammaren och andra kammaren är varandra ganska lika. T. o. m. ålderssammansättningen inom båda kamrarna börjar likna varandra. — Något äldre är vi ju i denna kammare, ty det flyttas väl alltså över en och annan gentleman eller dam från andra kammaren till första kammaren. Vi håller väl alltså ett litet försteg i fråga om åldern. Men jag måste säga att med den genomsnittsålder, som karakteriserar andra kammarens ledamöter, krävs det inte ytterligare ett antal år i genomsnittsålder för att jag skall tycka, att vi har en mogen representation för svenska folket. Måhända borde vi i stället flytta ned genomsnittsåldern ett betydande antal år i båda kamrarna. Det vore sannolikt en lyckligare utveckling.

Skillnaderna har blivit mindre och mindre också i fråga om personliga kvalifikationer, och jag måste fråga, om det är rimligt och riktigt att behålla institutioner parallellt vid sidan av varandra, när den ena institutionen är den andra precis lik. Det händer i någon fråga, att den ena kammaren röstar på ett sätt och den andra kammaren på ett annat sätt, och det blir gemensam votering. Men då har mycket ofta den ena eller andra kammaren ändrat mening! Kamrarna röstar lika när de fått tänka på saken ett par tre dagar, vilket ju inte heller särskilt väl dokumenterar karaktärsskillnaden mellan kamrarna.

Nu kan man naturligtvis vända på saken. Är det ingen skillnad kan man ju hängiva sig åt det konservativa ideal, som föresvävar många människor som det förnämligaste i tillvaron, oavsett vilket parti de tillhör, och säga: Om nu kamrarna är lika gör det ju ingen skada att vi bibehåller dem båda! Vi kan väl ha

dem kvar, så slipper vi att ändra det som är traditionsbundet.

Jag förmodar att en sådan åskådning inte är främmande för alla ledamöter av konstitutionsutskottet. Jag har spelat en oerhört kort gästroll i konstitutionsutskottet detta år, och detta har på mig gjort intryck av en vördnadsvärd och respektabel, men starkt konservativ församling, där inga nya tankar gärna tas emot förrän de har vunnit en mycket hög ålder och grånat i olika avseenden.

Jag måste säga, att redan den omständigheten att första kammaren inte fyller någon speciell funktion är för mig ett tillräckligt skäl att avskaffa den. Då invänder man, att första kammaren hindrar snabba och tvära kastningar i folkviljan och att den förhindrar överlagda beslut. Det skulle då närmast vara den successiva förnyelsen som gör, att första kammaren i vissa situationer avspeglar en opinion, som ligger många, många år längre tillbaka i tiden än den som andra kammaren representerar.

Ja, mina damer och herrar, behöver vi vara så förfärligt rädda för snabba kastningar i svenskt politiskt liv med vårt proportionella valsysteem, med vårt på ett oerhört fast rotat organisationsväsende uppbyggda samhälle? Nej. Funnes det inga större anledningar till oro än våldsamma och snabba kastningar i svenskt politiskt liv, tror jag att ni alla skulle kunna sova gott om natten! Jag talar här inte om de kastningar, som skulle kunna inträda efter ett nytt världskrig eller dylikt. Då lär inte heller några författningsbestämmelser vara ett tryggt värn mot omkastningar. I verkligt upprörda tider hjälper de ingenting.

Jag tror alltså inte att vi i normala fall behöver vara rädda för omkastningar. Tvärtom försvårar den successiva förnyelsen av första kammaren i motsats till vad som sägs i olika sammanhang — jag tror att det även står i konstitutionsutskottets utlåtande — möjligheten att skapa en effektivt regeringsmakt. Det är ingen svårighet att med vårt nuvarande valsysteem tänka sig en andra kammare med en majoritet av en

Ang. vissa författningsfrågor.

viss politisk färg och en första kammare med en majoritet av en annan färg. Hur man då skall kunna bygga upp ett effektivt regeringssystem har jag svårt att förstå. De som är speciellt intresserade av att vilja trygga sig mot partisplittning och som för det stora partiet vill trygga en representation som motsvarar — och gärna överstiger — ställningen bland valmännen för att underlätta regeringsbildningen borde vara synnerligen lyhörda på denna punkt, ty detta kan i vissa situationer vara en allvarlig käpp i hjulet för ett ärligt och sunt parlamentariskt regeringssystem.

Därtill kommer — jag skall dock inte närmare gå in på detta — att vi har en hel serie praktiska olägenheter av tvåkammerssystemet, som delvis blivit berörda här: paritetisk utskottssammansättning, samtidig behandling och mycket annat. Skall vi bibehålla det nuvarande tvåkammerssystemet — man kan naturligtvis tänka sig att avskaffa andra kammaren i stället för första kammaren, om detta är smakligare — bör man åtminstone reformera de båda kamrarnas ställning gent emot varandra i olika avseenden. Det finns ingen anledning att ha en första kammare, som är helt jämställd med andra kammaren. Man kan tänka på uppskjutande veto i olika frågor. Det finns ingen anledning till att kamrarna, som har olika medlemstal, har en paritetisk utskottssammansättning. Skall behandlingen av två kamrar över huvud taget fylla någon uppgift bör det rimligen vara ordnat på det sättet, att det är en avgjord tidsskillnad mellan behandlingen i den ena kammaren och behandlingen i den andra kammaren, så att den ena kammarens behandling av ärendet får mogna i den offentliga diskussionen och därigenom ge en viss vägledning åt behandlingen i medkammaren. Det finns en hel del reformer, som enligt min mening bör och måste genomföras, om vi skall bibehålla tvåkammerssystemet.

Enligt min mening räcker det emellertid med en kammare. Den garanti mot tvära kastningar och omogna beslut, som första kammaren anses utgöra, kan man

vinna genom det folkomröstningsinstitut, som jag talade om i det föregående. Till syvende og sidst måste det ändå vara så i en demokrati, att om det finns riksdagsmajoritet för ett beslut och om det sedan vid en folkomröstning finns majoritet bland folket härför, så bör denna samstämmiga vilja få göra sig gällande. Det finns möjlighet till betänketid, om man med ett enkammersystem opererar både med en rådgivande och en beslutande folkomröstning, som inte användes i onödan. Jag tror inte att några politiska partier är intresserade av att ett folkomröstningsinstitut användes i onödan, men det bör användas, när det är fråga om viktiga och betydelsefulla frågor.

För min del, herr talman, anser jag sålunda inte att vi skall kasta allting i en stor sump och utreda hela författningen; då blir ingenting gjort. Dessa stora utredningssumpar är nämligen oftast ett de obotfärdigas förhinder. Vi bör gå de partiella reformernas väg. Vi bör se till att vi snarast möjligt från regeringens sida får förslag om både rådgivande och beslutande folkomröstning, vi bör se till att vi får ett rättvist valsystem, byggt enligt min uppfattning närmast på riksmandatsystemet, eventuellt på tilläggsmandatsystemet, och vi bör se till att vi får en ordentlig utredning av förstakammarproblemet.

Utifrån den allmänna åskådningen, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den vid utskottets betänkande av mig m. fl. avgivna, med 2)a) betecknade reservationen.

Herr LINDEN (s): Herr talman! Det är åtminstone på en punkt som all opposition är ense när det gäller författningsfrågor och en del andra frågor, som behandlats av konstitutionsutskottet, och det är att konstitutionsutskottet uppenbarligen består av en samling personer, så konservativt konstruerade, att de är okänsliga för sådant som rör sig i tiden. Herr Bergvall sade tydligt ifrån att han betraktade utskottet som en konservativ samling; i andra kammaren för några

Ang. vissa författningsfrågor.

timmar sedan lyckades jag få höra att man sade om detta utskott, att det var så konservativt och var så ovilligt att över huvud taget vidta någonting som kunde tyda på reformer, att det endast kunde pressas dithän av »den absolut gröna nöden».

Det kan ju hända, att konstitutionsutskottet har tagit det litet försiktigt. Men det kan också hända, herr talman, att de motionärer, som mobiliserat dessa åtta motioner, och de skribenter, som skriver om nödvändigheten av en allmän författningsrevision, är litet för tidigt ute — eller kanske ute i ogjort väder. Om damerna och herrarna ser sig omkring, tyder ju inte besättningen i kammaren just nu på något särskilt starkt intresse för en allmän författningsrevision; det är de tomma platsernas intresse, så vitt kan man se.

Jag måste väl såsom den, som försöker att vara detta utskotts talesman, även roa mig med litet historik. Redan 1933 — det var alltså innan konstitutionsutskottet hade räkat i det här antydda allmänna förfallet under en svag ledning och med osjälvtändiga och okunniga utskottsledamöter — konstaterade konstitutionsutskottet, att regeringsformen alltsedan sin tillkomst genom sin elasticitet visat sig väl fylla sin uppgift och möjliggjort en lycklig konstitutionell utveckling. Vidare konstaterade utskottet 1933, att trots de ändringar, som vid åtskilliga tillfällen företagits i denna grundlags bestämmelser, utgjorde densamma såväl formellt som sakligt en enhetlig och fast grundval för Sveriges författning. En revision av regeringsformen vore så mycket mindre befogad, sade utskottet, som dess bestämmelser visade sig möjliggöra en god samverkan mellan Kungl. Maj:t och riksdagen i olika och för skilda tider lämpade former. I den mån så erfordrades, hade i regeringsformen företagits partiella reformer, och det vore utan tvekel den väg som borde beträdas. Vidare sades, att vad utskottet sålunda anfört beträffande regeringsformen gällde även — om än i mindre grad — om rikets övriga grundlagar.

Herr Bergvall sade, att ett levande samhälle behöver en fortlöpande författningsrevision. Detta kan vi allesammans stryka under. Men är det nödvändigt att plocka ihop alltsammans i en sump, eller är det nödvändigt att vidta sådana åtgärder som herr Bergvall och hans partivänner vill vidta? Även 1953 års konstitutionsutskott vidhåller den meningen, att i den mån ändringar i författningen visar sig behövliga, bör dessa vidtas genom partiella reformer. Herr Bergvall sade — jag upprepar det — att ett levande samhälle behöver en fortlöpande författningsrevision. Jag tycker i det sammanhanget, att det bör erkännas, att konstitutionsutskottet i sitt utlåtande visat stor förståelse för nödvändiga justeringar med hänsyn till utredningens krav. Jag skulle kanske möjligen kunna tillägga, att utskottets nuvarande ordförande, prosten Hallén, väl kanske inte är någon professor Reuterskiöld. Men varje fågel sjunger efter sin näbb, och frågan är, om inte prosten Hallén kan sådana melodier, som var professor Reuterskiöld främmande. I varje fall tror jag att de i fråga om huvudtemat uppenbarligen varit eniga.

Herr talman! Med detta vill jag inte ha sagt, att det inte kan tänkas situationer, då en allmän översyn av våra grundlagar skulle vara betingad. Jag vill inte ens ha sagt, att utskottets utlåtande, sådant det nu är formulerat, är det absolut riktiga ordet. Men på en punkt är jag säker — kanske konservativ — och det är att grundlagar inte bör få bli föremål för klåfingrighet i onödan. Det skall finnas ett väl dokumenterat behov, innan grundvalen för rikets författning utsättes för mer eller mindre välmenande eller partipolitiskt färgade attacker.

Ibland har jag en känsla av att krav på en beslutande folkomröstning eller framför allt krav på enkammarssystem inte är någonting annat än uttrycken för ett radikalt koketteri, som man plockar fram då och då. Jag höll på att säga att detta radikala koketteri står i klass ungefär med den där Strixhistorien, där

Ang. vissa författningsfrågor.

man diskuterade riksdagens två kamrar och tyckte, att man borde spara pengar och hyra ut den ena. Det går inte att se på saken på det sättet, även om det kan vara lustigt och även om det kan fånga in en och annan personlig anhängare. Jag ställer mig fortfarande frågan, och jag tror inte att jag lever alldeles främmande för strömningarna ute hos folket: Finns det ett verkligt behov av stora förändringar, och har ett sådant behov tagit sig starka uttryck i riksdagen och bland folket i fråga om en allmän författningsrevision? Jag tror det inte! Men däremot kan det, och det håller jag på, finnas anledning att söka framkalla ett allmännare intresse för författningsfrågorna.

Det var den ena saken. Den andra är att vidtaga sådana partiella reformer, som är betingade av utvecklingen och utvecklings krav. Det är från dessa två utgångspunkter som konstitutionsutskottet har utformat sitt betänkande. Konstitutionsutskottets betänkande innebär ingen underskattning av den svenska demokratin, som en tidning rubrikatte en kritisk anmärkning härom dagen. Tvärtom innebär utskottets betänkande en sådan uppskattning av den svenska demokratin att denna inte får göras till lekboll för illa överlagda propåer. Ja, låt oss gärna falla in i den tankegång som framkommit då och då: konstitutionsutskottet är ett knastrigt konservativt utskott, dess majoritet är behärskad av partikonklaver och partilydnad, sades det ju nyligen. Endast minoriteten är naturligtvis alltid självständig och obunden.

Trots detta har dessa åtta motioner inte gett en dålig utdelning, om man vill vara ärlig, och i varje fall inte om man tar hänsyn till de brister och den oklarhet, som kännetecknar en del av dessa motioner. Låt mig summera resultatet.

Utskottet föreslår en utredning med anledning av motionerna. Det uttalar sig för en konsultativ omröstning, det kräver en definitiv reglering av valsättet. Utskottet finner visserligen en utredning om majoritetsval meningslös, och det konstaterar att det proportionella val-

systemet har fått en sådan förankring hos det svenska folket att det är praktiskt taget omöjligt att tänka sig ett majoritetsval. Men inte ens på den punkten säger konstitutionsutskottet så bestämt ifrån att inte Kungl. Maj:t har möjlighet, för den händelse Kungl. Maj:t vill tillsätta en utredning, att även ta med detta.

Vad konstitutionsutskottet är tveksamt om och inte vill vara med om, är att skapa ett valsätt och ett sammanräkningssystem, som syftar fram till en så absolut millimeterrättvisa att lokala intressen och utrymme för ett personval kan helt förintas.

På grund av en motion accepterar konstitutionsutskottet för sin del en undersökning om möjligheterna till ökat utrymme för personval inom proportionalismens ram. Det föreslår en utredning om en successiv behandling av ärendena kamrarna emellan, det tycker att frågan om en paritetisk utskottsrepresentation skall undersökas, det accepterar en motion av professor Herlitz om utredning angående breddning av valmansunderlaget till första kammaren, och det uttalar sig till slut för att suppleantinstitutionen för olika valkorporationer till första kammaren bör bli föremål för en undersökning.

Det tycker jag inte är så dåligt. Det är ganska bra marscherat av detta konservativa utskott.

Men så finns det dessutom — såvitt jag förstår — ytterligare ett resultat av icke ringa betydelse i utskottets betänkande, och det är själva utlåtandet. Vad man klagat över och vad också herr Bergvall hade att säga och som visas här i kammaren är ju, att det inte finns tillräckligt intresse att diskutera författningsfrågor här i riket. Vi måste här liksom i så många andra frågor som småningom vuxit fram skapa ett intresse, men för att göra det måste man till allmänhetens förfogande ställa ett lättillgängligt material. Det är ju inte alldeles omöjligt, att den redovisning av historiska och principiella synpunkter, som konstitutionsutskottet givit i sitt utlåtande, kan ha betydelse för en inten-

Ang. vissa författningsfrågor.

sifiering av debatten om författningsrevisionen. Jag betraktar också stora delar av utskottsutlåtandet som ett diskussionsunderlag för framtida klarläggande debatter, genom vilka problemställningar och ståndpunkter kan utformas.

Jag har åtminstone i en av motionerna funnit ett uttalande, som givit konstitutionsutskottet anledning att lämna en bredare redovisning än det kanske eljest skulle ha gjort. I ett par motioner av några partivänner till mig meddelar motionärerna, att de inte har någon egen mening i dessa frågor men att de begär en förutsättningslös utredning för att, såvitt jag har tolkat dem rätt, få tillgång till alla de element som de behöver för att kunna realistiskt bedöma frågan. Det är ärligt och klart uttryckt. När sedan någon av motionärerna också i en radiodebatt viker undan och säger att han inte har någonting att invända mot tillvaron av en första kammare, och när någon annan av motionärerna säger, att han inte riktigt vet, om de är så förfärligt intresserade av folkomröstningen, så naggas den där motionen ganska hårt i kanten. Utskottsutskottet försöker emellertid ge en både historisk och principiell belysning, och här bör alltså de som vill främja en diskussion ha litet material för en utvidgad debatt.

Så återstår, herr talman, ett par ärenden som herr Bergvall särskilt berörde och som jag kanske må få offra ytterligare några ord på. Det råder i allt väsentligt — bortsett från, som jag tror och hoppas, enstaka röster — enighet om en utbyggnad av den konsultativa folkomröstningen. Denna enighet baserar sig på det faktum att vi alla accepterar den tes, som bl. a. herr Bergvall nyss underströk och som kanske kan uttryckas på det sättet, att demokrati betyder att de röstberättigade medborgarna skall bestämma över landets politik och att, som det står i en av reservationerna, demokratin måste vila på en personlig övertygelse hos medborgarna. Herr Bergvall hade hårda ord att säga om det partiinflytande, som lär dominera och påtvinga den enskilde sin me-

ning och som just därför — fortfarande enligt herr Bergvall — gör att den enskildes intresse slappnar. I något sammanhang sade han också, att vi måste skilja ut oss ifrån partierna. Det hängde mig på läpparna att fråga: Är herr Bergvall beredd att skilja ut sig från sitt parti? Jag är i varje fall inte beredd att skilja mig från mitt, men detta behövs tala emot en betydande, att partianslutna människor i vått och torrt och på alla punkter accepterar vad partiets majoritet kan finna riktigt.

I direktiven till 1950 års folkomröstnings- och valsätsutrednings betänkande anförde statsrådet några skäl som kunde tala emot en beslutande folkomröstning. Jag hoppas att jag inte tröttrar kammaren, om jag läser några statsrådsord. Statsrådet säger: »Man kan nog inte bortse från att flera invändningar kunna riktas mot en beslutande folkomröstning. Endast sällan torde sålunda den fråga som föreligger till avgörande vara av den art, att den kan bedömas fristående från andra viktiga spörsmål. Vid en folkomröstning torde man vidare i regel endast ha att välja mellan två alternativ, bifall eller avslag; någon möjlighet till sådana modifieringar eller kompromisser som kunna uppnås inom en representation föreligger icke vid en folkomröstning. Ett system med referendum kan också befaras leda till att frågor, som skulle väcka föga uppseende inom representationen, skulle kunna väsentligt förstöras i agitationen inför folkomröstningen. Därigenom skulle spelrum beredas för en onyanserad och förenklande propaganda.»

I sin reservation säger herr Bergvall m. fl., att samhället har blivit alltmer komplicerat: »Många av de politiska problemställningarna, t. ex. de kring vilka den ekonomiska debatten rör sig, har blivit så invecklade att den krets, som kan bedöma dem, blivit alltför trång.» Det är således herr Bergvalls egen bedömning av situationen. Därför drar han också självklart — såsom alla de närvarande kan se av reservationen — den slutsatsen, att i första hand bör krävas ökad politisk kunskap hos med-

Ang. vissa författningsfrågor.

borgarna. Därigenom, säger herr Bergvall, kan innebörden av komplicerade politiska frågeställningar bli mera allmänt tillgänglig och klart fattad. Det låter säga sig. Men så fortsätter han i reservationen: »En ökning av folkets direkta och effektiva inflytande kan också åstadkommas genom ett vidgat användande av folkomröstningar. Det låter också säga sig, att en ökning av folkets direkta och effektiva inflytande blir resultatet av en folkomröstning, men hur korresponderar det med herr Bergvalls tal om det komplicerade samhället och svårigheterna för den stora allmänheten att över huvud taget fatta vad det rör sig om? Man kan fråga: Vart tog kravet på ökad politisk kunnighet vägen? Eller menar reservanterna, att kunnigheten följer med folkomröstningsinstitutet som ett brev på posten, att den Gud ger ett ämbete ger han också förmågan att sköta det? Eller är avsikten att anordna något slags hästkur, varvid oroväckande misstag skulle få bli läromästare för framtiden? Eller är det helt enkelt bara så, att man ovillkorligen vill bryta den nuvarande politiska stabiliteten?

Naturligtvis finns det frågor som kan lämpa sig för inte enbart en rådgivande utan också en beslutande folkomröstning. Men är vi verkligen beredda nu att låta omröstningen bli avgörande? Det är så lätt att blåsa upp en stämning, det vet vi allesammans som har varit med i valrörelser eller följt politiska frågor. Är det så — med det system som vi har här i riket — att ett folkomröstningsinstitut är lika nödvändigt hos oss som i länder med ett annorlunda utformat konstitutionellt system? Jag tror nog för min del, att den personliga ansvarighet som riksdagsmän har ändå är av värde vid prövningen av de frågor som riksdagen har att behandla. Nog bör det vara klokt av riksdagen, när den skall utvidga det folkomröstningsinstitut som redan finns, att först ta den rådgivande folkomröstningen och låta oss vinna erfarenheter under åren framåt.

Herr Wallentheim som reservant i 1950 års kommitté menade för sin del, att man skulle genomföra en utvidgad

rådgivande folkomröstning för att vinna erfarenheter, som kanske kunde komma honom och andra att vilja gå tillbaka till det nuvarande systemet. Det är den ena synpunkten. För min personliga del vill jag gärna deklarerera, att om erfarenheterna av en rådgivande folkomröstning blir fördelaktiga och om de förhoppningar som herr Bergvall ställer på folkomröstningen infrias, då är jag beredd att småningom diskutera en vidare utveckling. Men sådana erfarenheter har vi inte nu, och för dagen får vi nog finna oss i att stanna vid vad utskottet föreslår och räkna med de partiella reformerna även i framtiden.

Sedan vill jag, herr talman, några få minuter uppehålla mig vid första kammarens ställning.

Jag förolämpar väl ingen, om jag ger uttryck för den misstanken, att frågan om enkammersystem och första kammarens likviderande har en viss, vi kan kalla det konjunkturpolitisk, betydelse. Genom den successiva förnyelsen och den längre mandatperioden fördröjs en utlösning av de åsiktsbildningar som finnes vid valtillfällena, har man sagt i debatten. Vidare har det sagts, att en politisk meningsriktning, som vid flera valtillfällen kunnat mönstra blott en minoritet av rösterna och därför förlorat majoriteten i andra kammaren, kan ett antal år bevara majoriteten i första kammaren och försvåra att tillräcklig hänsyn tas till folkmajoritetens åsikt. Om nu vad som här sagts är auktoritativt så ger det en känsla av att man skulle vilja ha något slags rörlig grundlag som anpassade sig efter omständigheterna på ungefär samma sätt som när man härom året skaffade sig en sammanräkningsmetod vilken utan tvivel också anpassade sig efter omständigheterna.

Reservanterna vill liksom vi andra ha en garanti mot tillfälliga folkstämningar för att inte dessa skall kunna ställa till ore. Därför säger de: »Garanti mot tillfälliga folkstämningar kan måhända understundom behövas.» Det är att gardera sig, men det är dock ett erkännande. Slutsatsen blir väl att man bl. a. skall ha den beslutande folkomröstning-

Ang. vissa författningsfrågor.

en. Det kan också tänkas upprepade läsningar i riksdagen, kvalificerad majoritet och andra utvägar.

Tvåkammerssystemet, säger man också, skapar svårigheter vid regeringsbildningar. Det är klart att om man som nu har en andra och en första kammare med olika majoritetsförhållanden så kan det skapa svårigheter, men det har också visat sig att det gick att lösa svårigheterna. Om man tog ett steg mot det som folkpartiet inte är främmande för och inte heller högern, nämligen ett samregerande, om man också inte tog steget fullt ut, så visade emellertid detta att det var möjligt att komma fram till ett samförstånd som skapade ett ordentligt regeringsunderlag.

I detta sammanhang ber jag att få påpeka att utskottet har förordat en successiv behandling i kamrarna. Den tanken kan väl också gälla tillvaron av två kamrar, av vilka den ena är oberoende av den andra och av vilka den ena successivt förnyas. I onsdags hade vi fyra stycken gemensamma voteringar. I tre av dessa ändrade andra kammaren mening, sedan den hade funderat på de kloka beslut som första kammaren hade fattat. Har inte den successiva behandlingen något annat värde, så skulle den ändå kunna ge den efterföljande kammaren litet andrum. Det är tydligt att någon garanti behövs.

Jag kan hålla med herr Bergvall, när han inledde sitt avsnitt om två- eller enkammerssystem med att säga att denna fråga *så småningom* bör aktualiseras. Konstitutionsutskottets allmänna uppfattning är att om utvecklingen kräver det och behoven är styrka är tiden för partiella reformer inne. Men det kan inte enligt min syn på saken vara särskilt trängande just nu att ta upp frågan om en allmän författningsrevision till något slags avgörande, och vi bör ha tid att närmare diskutera igenom de stora förändringarna, innan vi griper en någonting i alla fall så pass avgörande och förpliktande som en utredning om dessa stora frågor. Man har i debatten gång på gång hänvisat till hur det är i utländska stater, man har hänvisat till de nor-

diska grannländerna, man har hänvisat till Schweiz, Frankrike och Amerikas förenta stater. Detta har inte gjort något särskilt starkt intryck på mig, ty vi lever i ett land där så många medborgare är svaga för det utländska och finner allt utländskt stort och förnämligt, medan det svenska ter sig litet och dunkelt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets framställning.

Herr ELOWSSON, NILS (s): Herr talman! Den debatt som har börjat här i i kammaren utgör en fortsättning på den författningsdebatt som under några år har pågått i vårt land och som otvivelaktigt har haft sitt stora värde. Denna debatt har kommit att röra sig om vissa, åtminstone för många väsentliga ting. Det har gällt folkomröstningen, det har gällt tilläggs- eller riksmandaten, det har gällt om vi skall ha en eller två kammarer, och det har gällt valmetoden till andra kammaren.

När den författningsdebatten satts i gång har man från början haft det intrycket att debatten mindre har uppstått av behovet att ändra författningen än därför att styrkeförhållandena i riksdagens kamrar har blivit andra än vad de var tidigare. Det är väl också detta som gör att denna debatt hålles vid liv. I och för sig är det ingenting galet i att så sker, men jag håller icke desto mindre, liksom den närmast föregående talarren, före att det finns all anledning att gå mycket varligt fram när det gäller att ändra grundlagen.

Den statsförfattning, vi har, kom som vi vet till under en för Europa mycket orolig period. Det var under Napoleonskrigen som hade följt på den franska revolutionen. Vi hade i vårt eget land haft erfarenheter först av enväldet, sedan av frihetstidens självsvåld, därefter av ett nytt envælde som ju hade slutat med praktiskt taget en katastrof. Vi hade också sett Amerikas förenta stater växa fram, och vi hade sett hur även den franska staten fick en ny författning. Vi hade av allt detta lärt så mycket att

den, som skrev 1809 års författning, med ledning av dessa erfarenheter kunde skapa en författning med en sådan fördelning av makten mellan regering och riksdag och mellan de olika stånd, som fanns på den tiden, att det har varit möjligt att bibehålla den författningen ända tills nu, ehuru man inom den givna ramen har kunnat vidta partiella förändringar.

Detta måste säga oss, att den författningen uppenbarligen passar det svenska folket. Jag skulle tro att den som sätter sig ned och allvarligt begrunder innehållet i denna författning kommer till den uppfattningen att den kan stå sig mycket länge ännu.

När man nu vill komplettera vår författning med bl. a. en beslutande folkomröstning, måste jag verkligen fråga mig, om detta kan vara allvar. Har de, som motionerat om en beslutande folkomröstning, tänkt sig in i vart detta skulle leda? Jag har svårt att tro det. Jag har snarare fått den uppfattningen att man väckt förslaget i den fasta förvisningen att det icke skall kunna genomföras. Om man trots att det skulle kunna genomföras, hade man aldrig vågat framlägga det. Vi får ju ändå betänka att beslutande folkomröstning är någonting som vi aldrig har haft i vårt land när det gällt riksvårdande angelägenheter. Vi har följaktligen aldrig provat den saken. Jag vet inte, om professor Hertz kommer att erinra mig om hur vi hade det t. ex. under vikingatiden då storbönderna i detta land hade tillfälle att genom slag på sköldarna och med stort gny ge sin mening till känna på tinget. Men detta var ju inte någon folkomröstning i verklig mening, ty det fanns ju många andra människor än storbönder i detta land.

Vi har, herr talman, aldrig haft en sådan folkomröstning när det gällt, som jag nämnde, riksvårdande angelägenheter. Däremot har vi haft en beslutande folkomröstning i kommunala angelägenheter, nämligen på kommunalstämmornas och kyrkostämmornas tid. Där fick alla de, som vid den tiden hade rösträtt, gå och rösta, och det gjorde de mycket

Ang. vissa författningsfrågor.

ofta. Ibland kunde det bli väldiga stämmor som man höll. Men i de allra flesta fallen var det en mycket ringa anslutning till dessa stämmor. Jag har själv varit med om att bli anmodad att komma till en sådan stämma bara för att den skulle bli så talrikt besökt att den blev beslutsmässig. När man vet att denna form av folkstyre kan gestalta sig på det sättet när det gäller lokala, kommunala spörsmål som angår medborgarna så nära, frågar man sig, om någon verkligen på allvar tror att vi i vårt land skulle kunna mobilisera ett så stort intresse för riksangelägenheterna att vi gång efter annan med framgång skulle kunna begagna oss av beslutande folkomröstning, alldeles bortsett från frågan om vi kan ha en sådan tilltro till den svenska röstberättigade allmänheten att vi anser den vara i stånd att bedöma alla frågor den skulle få yttra sig om.

En sådan förmåga tror jag nu för min del inte att väljarna vare sig har eller kommer att bry sig om att skaffa sig. Hur mycket vi än gör för att öka det politiska intresset, kommer det ändå aldrig att bli så levande att vi kan lägga avgörandena i händerna på väljarna direkt. Jag kan peka bara på en sådan sak som ju mycket väl skulle kunna tänkas förekomma i Stockholms stad och som bör intressera finansborgarrådet Bergvall. Antag att vi hade en kommunal beslutande folkomröstning — det är inte orimligare än det förslag som vi nu diskuterar — och att ett förslag av honom om en höjning av skatten i Stockholm skulle gå ut till stockholmarna för avgörande. Tror han då att han skulle få majoritet för det förslaget bland väljarna? Alldeles säkert skulle han få ett sådant besked genom folkomröstningen att jag misstänker att han inte längre kommer att vara finansborgarråd. Men om han ändå skulle sitta kvar och han sedan lät även frågan om en höjning av spårvägsavgifterna gå ut till beslutande folkomröstning, är jag tämligen säker på att då vore hans saga som finansborgarråd all.

Det är tämligen säkert att vi skulle få uppleva någonting liknande, om vi

Ang. vissa författningsfrågor.

genomförde en beslutande folkomröstning i riksangelägenheter, och därför är väl den delen av de föreliggande författningsförslagen dödfödd. Man kan inte tänka sig att det förslaget någonsin skulle kunna föras ut i levande livet.

Vad sedan beträffar den rådgivande folkomröstningen har vi ju redan det institutet. Vad det nu gäller är ingen annan förändring än att den skulle kunna påkallas på ett annat sätt än nu sker. Om detta är i och för sig ingenting att säga. Man kan emellertid tryggt påstå, att om intresset för dylika folkomröstningar inte blir större än det som lät mig säga folkpartiet har visat under de år som gått sedan 1922, förefinns inte något särskilt stort behov av en sådan folkomröstning heller. Om det funnits ett verkligt intresse hos folkpartiet för den folkomröstningen, hade man väl ändå från dess sida fört fram kravet på en rådgivande folkomröstning någon gång under de mer än trettio år som har gått sedan vi hade en sådan folkomröstning, den enda som förekommit här i landet. Nej, förhållandet är naturligtvis det, att inte ens de, som för talet om folkomröstningens stora betydelse på läpparna, tror att folkomröstningen har denna betydelse, utan de har funnit detta vara ett sätt att försöka misstänkliggöra bland annat socialdemokratien för att inte vara tillräckligt demokratiskt sinnad. Detta leder till att man funderar ett slag över om det inte vore skäl att vi inom alla partier tog upp till behandling frågan huruvida folkomröstningsinstitutet över huvud taget har den demokratiska förnämitet, som man gärna vill tillmäta det.

Är en folkomröstning verkligen ett demokratiskt sätt att utröna folkviljan på och samtidigt nå bästa möjliga resultat? Jag är inte övertygad om det. Jag utgår ifrån att demokrati inte bara är det samma som flertal, utan en verkligt levande demokrati är en sådan, där man också når de allra bästa resultaten. Det är därför som vi aldrig haft folkomröstning här, utan i stället haft beslutande församlingar. Vi har, som jag nämnde, haft kommunalstämmor och kyrkostämmor,

men dem ersatte vi med kommunalfullmäktige och kyrkofullmäktige, liksom vi förut hade köpingsfullmäktige, stadsfullmäktige och municipalfullmäktige. Vi måste ha mindre korporationer för att få en riktig behandling av de olika ärendena, och när det ligger till på så sätt är man inte alls övertygad om att folkomröstningen är så förträfflig som somliga försökt göra gällande.

För att nu bara några sekunder selsätta mig med frågan om uppdelningen av riksdagen i två kamrar vill jag säga, att det är ganska klart, att man kan ha delade meningar om den saken. I långa stycken kan jag instämma med herr Bergvall, men man kommer dock icke ifrån att inte minst i vår tid, när människorna enligt vad det faktiskt visat sig kan vara mycket lyhörda för nya meningar som inte varit så särskilt väl grundade eller genomtänkta, det kan behövas en broms. Låt oss titta på utvecklingen exempelvis i Tyskland, när det drev fram mot nazismen. Det är alldeles klart, att det inte finns någon författning som hade räckt som ett motvärn mot sådana metoder som nazismen använde, men man behöver ju inte alltid räkna med att råka ut för lika aggressiva metoder. Det räcker med de propagandametoder, som gång efter annan används och som mycket väl kan driva fram en folkstämning som kan tänkas leda till en tvär omkastning. Om man under sådana förhållanden har en kammare med en sådan sammansättning som första kammaren har och med de valbarhetsbestämmelser som gäller för den, och om den kammaren i övrigt är lik medkammaren, då får man väl ändå säga, att om den kammaren skulle ha annan mening än medkammaren har, sker därmed ingen större riksolycka.

Jag föreställer mig alltså att tvåkammerssystemet åtminstone ännu så länge för vårt lands vidkommande inte är en överlevd metod för styrelseskicket.

Vad tilläggs- och riksmandat beträffar skulle jag vilja säga, att om man vill ha den så kallade millimeterrättvisan genomförd, kan man naturligtvis ansluta sig till den metoden, men då

Ang. vissa författningsfrågor.

får man samtidigt ta med i beräkningen att man tar ett steg som innebär ett undergrävande av demokratin. Det blir nämligen detsamma som att uppamma småpartisystemet. Ett litet parti skulle kunna räkna med att få ytterligare några röster genom tilläggsmandat. Det skulle leda till att flera frestades till att bilda småpartier. Det i sin tur skulle leda till att vi skulle få en riksdag sammansatt av en mängd småpartier, och följaktligen skulle det inte bli lika lätt att skapa en arbetsduglig regering. Därför anser jag, att tilläggs- och riksmandaten utgör en verklig fara för demokratin och inte är något stöd för densamma. För min del kan jag således inte ansluta mig till de så kallade reformivrarna på detta område.

Jag utgår ifrån att om man ser till demokratiens arbetsmöjligheter innebär de förslag som jag nu berört reformer bakåt. Därför anser jag också att kammaren bör stanna vid det förslag som konstitutionsutskottets majoritet har framlagt, och jag skall be att få ansluta mig till det.

Herr JOHANSON, KARL AUGUST (s): Herr talman! Jag har inte kunnat följa utskottet i dess beslut utan har anfört ett par reservationer och skall bara i korthet ge en deklARATION om anledningen till dessa.

Men innan dess vill jag säga några ord till herr Bergvall. Jag tänker inte alls polemisera emot vare sig den ena eller den andra, men när herr Bergvall talar om konservatismen inom utskottet och hos dess ledamöter vill jag säga följande. Efter ett 23-årigt ledamötskap i detta utskott har jag kommit till den uppfattningen, att man inte i onödan — och dit räknar jag det fall som nu föreligger — skall företa några förändringar i våra författningar. Det måste ligga mycket starka och bärande skäl bakom sådana åtgärder.

Jag har tidigare både i utskottet och i kammaren fått betyget att jag är konservativ, och jag är verkligen konserva-

tiv på detta område. Under ett av mina första år i konstitutionsutskottet tog utskottet i ett ärende mycket stor hänsyn till vad utskottet hade anfört vid behandlingen av ett liknande ärende för över åttio år sedan. Jag uttalade då för en av de äldre ledamöterna i utskottet min förvåning över att utskottet tog hänsyn till så gamla uttalanden som man den gången gjorde. Han svarade: »Åttio år är väl ingenting. Om du går med mig upp, skall jag visa dig ett över hundra år gammalt uttalande, som står pall än i dag.»

Ja, detta är kanske orsaken till att jag blivit ganska konservativ, då det gäller våra författningar. Det är också denna inställning som ligger bakom mitt ståndpunktstagande i de grundlagsfrågor, som konstitutionsutskottet denna gång behandlat.

Jag deklarerade så sent som i fjol min inställning till folkomröstningsinstitutet. Jag har inte heller i år kunnat följa utskottet på dess linje. Jag anser nämligen att utskottet gått alldeles för långt, då det förklarar: »Det råder också en betydande enighet om ett sådant ökat utrymme för konsultativ folkomröstning.» Nej, det råder ingen enighet härom! Jag är icke enig med utskottets majoritet. Även om jag blott representerar en tjugonedel av utskottets ledamöter, kan man därför icke säga att utskottet varit enigt. Jag vill därför till herr Lindén säga, att jag respekterar den möjlighet till folkomröstning, som redan nu finns, men jag kan icke vara med på att folkomröstningsinstitutet utvidgas.

Jag skall här tillåta mig anföra ett exempel för att visa hur omröstningsinstitutet ibland kan missbrukas. I torsdags passerade jag Kungsträdgården någon gång mellan klockan sex och sju på eftermiddagen. Där förekom då en diskussion i Hyde Park-stil. Talare ur publiken fick gå upp i talarstolen och fick vissa minuter på sig för att framföra sin mening om motboken. Men det var inte om motboken som de flesta talade, utan om allt möjligt annat. Jag fäste mig särskilt vid att en talare yttrade: »Nyktteristerna har motbok varenda en, och se-

Ang. vissa författningsfrågor.

dan säljer de brännvinet för 40 kronor litern.» Detta uttalande hälsades med jubel av folket kring talarstolen. Man sympatiserade, efter vad jag kan förstå, allmänt med den talare, som slungade ut detta påstående. Det var visserligen en talare som efteråt steg upp och protesterade emot detta uttalande. Men då förklarade en av de personer som skötte högtalararrangemangen: »Vi gör en omröstning, så får vi se, hur många av de närvarande som tror att det är på det sättet. Räck upp en hand alla ni som tror att det är riktigt.» Det var en mängd händer som räcktes upp.

Detta var, tycker jag, ett skrämmande exempel på varthän det kunde leda, om vi beslutade en utvidgning av folkomröstningsinstitutet. Nu gällde det visserligen i Kungsträdgården inte en regelrätt folkomröstning, men vad som där utspelades kan nog ändå anses vara ganska belysande för hur det kan gå till. Om kammarens ledamöter hade varit närvarande i Kungsträdgården i torsdags eftermiddag, tror jag nog att ni över lag skulle ha fått en något annan syn på folkomröstningen, i varje fall den beslutande folkomröstningen, än vad många nu tycks ha.

Jag skulle kunna anföra många liknande exempel på folkomröstningsinstitutets svagheter. Är det verkligen någon i denna kammare som på allvar önskar att militäranslagen, värnplikten eller andra för vårt folk vitala frågor skall göras till föremål för folkomröstning? Jag tror det icke. För mitt vidkommande kan jag absolut icke vara med om att utvidga folkomröstningsinstitutet utöver vad som redan nu gäller. Vi har redan nu möjlighet till folkomröstning, och den möjligheten räcker, anser jag. Kammarens ledamöter må anse att jag är konservativ, men från denna uppfattning viker jag icke.

Vad beträffar valsättet anser jag, att man bör ta steget fullt ut och i den av utskottet föreslagna utredningen även ta upp frågan om majoritetsval i enmansvalkretsar. Utskottet anför: »Utskottet är emellertid ej övertygat om att en dylik undersökning skulle kunna leda till ett

praktiskt resultat.» Vad vet utskottet här om? Absolut ingenting! Varken jag eller utskottet kan veta något om vad resultatet skulle kunna bli.

Jag tillåter mig att erinra om vad som hände då vi år 1949 här i riksdagen behandlade frågan om en reformering av valsättet. Jag hade då framställt ett blankt avslagsyrkande på det förslag, som utskottet framlagt. Mitt avslagsyrkande samlade inte mindre än 45 röster mot 77 för utskottets förslag. Under den diskussion som förekom här i kammaren, yttrade en mycket värderad, numera avliden kamrat följande ord, som jag tycker är så bra att jag än en gång vill anföra dem till kammarens protokoll: I en replik till herr Wahlund, som påstått, att »vi är tämligen ense på denna punkt» — det gällde en reformering av det proportionella valsättet — yttrade herr Lindström, att vi inte är eniga på den punkten, och så fortsatte han: Den saknar ingalunda aktualitet ute bland svenska folket. Det svenska folket skulle gärna vilja återgå till majoritetsval i enmansvalkretsar, där de olika kandidaterna på allvar finge visa sina färdigheter och kämpa mot varandra. Då skulle man, såsom i gamla tider, få fram färgstarka parlamentariska typer, varjämte allmänhetens intresse både vid valen och riksdagsarbetet skulle bli betydligt större än för närvarande är fallet. Han fick också medhåll från åtminstone några talare, som förklarade sig vara anhängare av majoritetsval.

Denna fråga var uppe även vid 1952 års riksdag, då man från flera håll uttalade sin anslutning till tanken på majoritetsval i enmansvalkretsar. Jag anser därför, herr talman, att denna fråga bör tas med i den blivande utredningen, men det har utskottet avvisat. Jag har därför reserverat mig även på denna punkt.

Sedan har vi frågan om enkammarssystem. Herr Bergvall rättade till frågeställningen här. Det har ju även i presen talats om att det skulle gälla att avskaffa första kammaren. Nej, det blir ju båda kamrarna som avskaffas, om vi inför enkammarssystem. Jag skall här inte

ingå på någon utförligare motivering för mitt ståndpunktstagande.

Utskottet anför i sitt utlåtande: »Även om starka skäl kunna tala för ett bibehållande av grundsatsen att kamrarna i utskottet företrädas av ett lika antal ledamöter, förtjänar det enligt utskottets mening att övervägas, huruvida ej de personliga krafter som finnas inom riksdagen kunde effektivare utnyttjas än som sker. Utskottet vill därför förorda ett förnyat övervägande av möjligheterna att bereda de olika kamrarna en utskottsrepresentation, som tar hänsyn till antalet ledamöter i kamrarna.» Här har utskottet enligt mitt förmenande gett för mycket på hand åt dem som önskar införa enkammarssystem. Skulle man genomföra denna ändring i representationen i utskotten i förhållande till antalet ledamöter i kamrarna, är jag övertygad om att det sedermera skulle bli ett välkommet argument för dem som ivrar för enkammarssystem. Det har framhållits i motionerna, att man skall bereda arbete åt flera av andra kammarens ledamöter genom en sådan åtgärd. Jag har litet grand undersökt vad resultatet skulle bli av en dylik åtgärd. I sextonmannautskotten skulle det medföra en ökning av antalet andrakammarledamöter med två, och det skulle således i dessa utskott bli 10 ledamöter från andra kammaren och 6 från första. Även i tjugumannautskotten skulle antalet ledamöter från andra kammaren ökas med två och i trettiomannautskotten med tre. Det skulle bli hela resultatet av den stora apparat, som är nödvändig för att genomföra den ändring som man här vill få till stånd. Jag anser för min del att det icke är lämpligt att biträda utskottets linje i denna del, ty vad som här föreslås skulle sedan kunna tas till intäkt för genomförande av enkammarssystemet.

Herr talman! Jag skall inte uppehålla tiden längre utan ber att få sluta med att yrka bifall till de två reservationer, som jag har fogat till utskottets utlåtande, nämligen reservationerna 4) och 5).

Fru LINDSTRÖM (s): Herr talman! Avfärdandet av den socialdemokratiska

Ang. vissa författningsfrågor.

motionen om en samlad och förutsättningslös översyn av principerna och formerna för den parlamentariska demokratien får i konstitutionsutskottets utlåtande en märklig motivering. En sådan översyn kan näppeligen »med fördel övervägas», säger utskottet, »förrän hithörande spörsmål i den allmänna politiska diskussionen vunnit en högre grad av aktualitet». Man frågar sig häpen inför detta besked, vad utskottet egentligen menat med den »allmänna politiska diskussionen». Här har nu i åtta motioner till årets riksdag, framförda av en lång rad representanter för riksdagens samtliga demokratiska partier, krävts utredning om eller förslag till olika författningsmässiga reformer, och tidningspressen har skrivit många långa spaltmeter om folkomröstningar o. s. v. Utskottet tycker likväl inte att detta är tillräckligt för att konstituera en allmän politisk diskussion.

Inte heller har författningsfrågorna nått någon hög grad av aktualitet, förklarar utskottet. Om utskottet menar, att det ännu inte utvecklats någon stark folkopinion som påfösare på de här frågorna, är ju detta riktigt. Men styrkegraden hos en opinion är icke liktydig med styrkan i den aktualitet som ett problemkomplex har. Och författningsfrågorna är ett komplex som har aktualiserats mindre av opinionen än av otympligheter i det politiska arbete, som vi alla här och i medkammaren är engagerade i och som för resten varje politiskt intresserad medborgare även utanför riksdagen kan lägga märke till.

En del av dessa svagheter i vårt parlamentariska system är utskottet berett att erkänna, andra inte. De utlåtanden, som vi här i dag debatterar, innebär ett uppstyckande av motionerna och deras förslag i sådana bitar, vartill utskottet säger blankt nej, och sådana, vartill utskottet säger ett försiktigt ja. Man har nästan det intrycket att utskottet har satt sig mitt i motionsfloran och likt flickan med prästkragarna plockat bland förslag efter förslag till ackompanjemang av »ja — nej, ja — nej». Utskottet säger »ja» till rådgivande folk-

Ang. vissa författningsfrågor.

omröstning, »nej» till ett beslutande referendum, »ja» till definitiv reglering av valsystemet till andra kammaren, men »nej» till en undersökning av majoritetsval i enmansvalkretsar, dock »ja» till en prövning, huruvida det vore möjligt att inom det proportionella valsystemets ram bereda ökat utrymme för personval; »nej» till en utredning om tvåkammerssystemet som sådant, men »ja» till en utredning om partiella reformer inom tvåkammerssystemets ram. Därvid är utskottet villigt att förorda ett förnyat övervägande av möjligheterna att bereda de olika kamrarna en utskottsrepresentation, som tar hänsyn till antalet ledamöter i respektive kammare.

Rent principiellt säger sig utskottet vidhålla sin tidigare intagna ståndpunkt, att — i den mån ändringar i författningarna visar sig behövliga — dessa bör vidtagas genom partiella reformer. Förslaget om en samlad översyn av alla dessa i varandra inbakade frågor, så som föreslås i den socialdemokratiska motionen, avstyrkes med hänvisning till denna tidigare ståndpunkt till förmån för partiella reformer. Ja, det må förlåtas, om den motionär blir litet konfunderad, som 1952 motionerade om den paritetiska utskottsrepresentationens ersättande med en proportionell sådan och som då fick sin motion avstyrkt av konstitutionsutskottet med den motivering, som för övrigt helt omisständigt citeras på s. 43 i föreliggande utlåtande, nämligen att en så genomgripande förändring »näppeligen bör genomföras isolerat utan först bör upptagas till prövning i samband med en av motionärerna ingalunda påyrkad omprövning av hela vårt tvåkammerssystem». Men när så samma motionärer tar fasta på denna utskottets anvisning och nu motionerar om en översyn av hela tvåkammerssystemet, så är detta fel, ty nu skall det vara partiella reformer i stället! Att upptäcka följdriktigheten mellan utskottets tidigare och nuvarande ståndpunkt är inte så alldeles lätt.

De motionärer, som nu vill ha en översyn av samtliga stora författnings-

frågor i känsla av att de bör länkas in i ett vettigt sammanhang med varandra, har inte själva läst sig fast vid några bestämda ståndpunkter; däri har herr Lindén alldeles rätt, men jag tycker inte att det förminskar motionens moraliska värde, såsom han antydde. Motionärerna har önskat en helt obunden utredning av frågor, som enligt deras mening fått tillräcklig aktualitet för att förtjäna en belysning.

När dessa socialdemokratiska motionärer önskar att tvåkammerssystemet underkastas en kritisk granskning, är det inte utifrån en aprioriuppfattning att enkammersystemet är bäst och att första kammaren bör avskaffas. Motionärerna har tvärtom inbördes ganska olika synpunkter på vilka reformmöjligheter en eventuell utredning borde stanna för. Personligen tror jag alltjämt på tvåkammerssystemets berättigande, detta av skäl som jag strax skall antyda. Men jag tror samtidigt att här behövs en mera omfattande reformering av riksdagens arbetssätt än en proportionell utskottsrepresentation och en successiv behandling av ärendena i kamrarna skulle innebära — det är ju dessa båda reformer utskottet nämner såsom i varje fall värda att fundera litet över.

Kombinationen av en första och en andra kammare i vårt författningsliv utgår från tanken — såsom den formulerades i det betänkande, som 1926 års förstakammarsakkunniga på sin tid avgav — att även i det genomförda demokratiska statsskicket, och inte minst där, behovet av friktion gör sig gällande och fordrar att bli författningsmässigt tillgodosett. Tvåkammerssystemet har en friktionsfunktion. Det finns alltid skäl att antaga, att en fråga blir bättre gnuggad och mera genomtänkt, får en livsdugligare lösning, om det är två individer eller församlingar som måste komma överens än om beslutet skall fattas av bara en. Ensam kan man — vare sig det är en individ eller ett kollektiv — klippa till med ett beslut, som blir förhastat under inflytande av en suggestiv opinion i omgivningen. Det är inte heller absolut nödvändigt, herr Bergvall, att de båda är

Ang. vissa författningsfrågor.

olika till läggning och temperament. Huvudsaken är att det är två, som har att fatta beslut var för sig.

Första kammaren har förvisso förlotrat den karaktär av konserverande, återhållande element i vårt författningsliv, som den tidigare hade. Den har inte förutsättningar att längre genom en högre medelålder spela en modererande roll i vårt politiska liv — i varje fall är ålderskillnaden numera obetydlig — inte heller genom att dess ledamöter har mera av denna världens goda — förmögenhetsnivån torde inte ligga nämnvärt högre i denna kammare än i den andra — eller genom en mera konservativ politisk syn hos ledamöterna själva. Så långt är vi allesammans ense, utskott som motionärer av alla kulörer. För närvarande är det ju rent av så att den vänsterorienterade politik, som den nuvarande regeringen för, har sitt starkaste underlag i första kammaren.

Men som jag redan tillåtit mig att säga: Det väsentliga är inte, som jag ser det, att kamrarna är olika, utan att de är två som balanserar varandra. Och den eftersläpning, som så starkt och otåligt kritiserats särskilt i folkpartimotionerna, behöver ju inte betraktas som något ont, i varje fall inte något ensidigt ont, av dem som värdesätter en viss stabilitet i regeringsunderlaget, en viss kontinuitet i politiken på lång sikt, och som ser nackdelen av tvära kastningar, exempelvis om man vill föra en planhushållningspolitik med sikte på långt framskjutna mål.

Men härmed är naturligtvis ingalunda sagt, att tvåkammerssystemet i dess nuvarande former fungerar på det bästa sättet. Det finnes alla skäl att taga under omprövning såväl första kammarens sammansättning som dess kompetensområde. Den frihet från bostadsband, som skulle kunna möjliggöra en rekrytering till första kammaren av värdefulla rikskandidater, utnyttjas tyvärr alldeles för litet, ja, enligt mitt intryck allt mindre och mindre.

Skulle man männe med en annan rekryteringsmetod än den nuvarande kunna göra första kammaren till mer av

en expertförsamling? Jag menar då inte med expertförsamling något slags intresse- eller korporationsrepresentation. Intresserepresentationsidén var ju i äldre tider förverkligad i ständsriksdagen, och den blev ju otidsenlig. Organisationerna har i våra dagar så stort inflytande såväl utom riksdagen som genom sina inströdda representanter i båda kamrarna, att de påverkar våra beslut alldeles tillräckligt. För övrigt skulle det möta utomordentliga svårigheter att fixera själva grupperna och mellan dem fördela representantmandaten på ett tillfredsställande sätt. Men ett större utrymme för personval och ett personval utan geografiska insnävningar tror jag skulle ge första kammaren ett nytt politiskt värde. Om det av professor Herlitz föreslagna extra elektorsvalet är en lämplig väg att uppnå detta syfte, lämnar jag därhän. En förutsättningslös utredning av hela tvåkammersystemet skulle givetvis ställa alla reformförslag under kritisk prövning, inklusive förslaget om kamrarnas sammansmältning till en, och det bärigaste förslaget finge utgå som segrare vid jämförelsen.

Motionärerna bakom den socialdemokratiska motionen, vilken herr Bergvall karakteriserade som »sumpen», har icke själva affischerat något ställningstagande. De menar bara, och här citerar jag motionen, att »en kartläggning av alla hithörande problem är nödvändig för att diskussionen skall få stadga och för att man skall få det material som behövs för en realistisk bedömning».

Konstitutionsutskottet har inte delat den meningen. För dagen vill utskottet gå fram på de partiella reformernas väg. De partiella reformer, beträffande vilka utskottet medger att de nog skulle behöva utredas, är trots allt ganska många. Då det knappast kan vara tänkbart, att Kungl. Maj:t skulle tillsätta en rad små specialutredningar för vart och ett av dessa närbesläktade ämnesområden, är, såvitt jag kan se, det enda praktiska att de sammanförs till en utredning. När utskottet likväl har skyggat för denna tanke och för en förutsättningslös utredning, som utskottet inte är i stånd

Ang. vissa författningsfrågor.

att ange något så när bestämda riktlinjer för — jag citerar utlåtandet på s. 4 — menar jag nog att denna skygghet är släkt med skyggappar.

Jag får därför, herr talman, sluta med att vidhålla motionskravet på en samlad och förutsättningslös utredning av författningsfrågorna och yrkar därmed bifall till motionerna I: 63 och II: 89.

Herr HERLITZ (h): Herr talman! Det är inte särskilt roligt att begära ordet i denna fråga vid en tidpunkt av riksdagen, och en tid på dagen, då kammarens ledamöter förväntar den lojaliteten från talarnas sida, att de skall tala så kort tid som någonsin är möjligt. Konstitutionsutskottet får ju i första hand bära ansvaret för att denna fråga kommit fram på riksdagens bord så sent; den som känner till litet om detta betänkandes förhistoria vet ju dock, att regeringen är en liten smula delaktig i ansvaret för förseningen även av detta ärende.

Det är som sagt tråkigt att inte få ägna så lång tid åt denna fråga. Det är tråkigt för mig personligen, ty föreliggande betänkande rymmer ett stort problemkomplex, i vilket jag kunde ha haft glädje av att få yttra mångahanda ting. Man får väl också säga, att det är ett stort och betydelsefullt frågekomplex.

För min del får jag betyga min stora glädje över att dessa författningsfrågor nu blivit upptagna från olika håll med ett sådant påfallande intresse vid denna riksdag. Det är alldeles tydligt att den där långa perioden av torka nu är förbi. Vi som är något till åren minns med vilken livaktighet alla politiskt intresserade sysselsatte sig med författningspolitiska frågor på 1910-talet och kanske ännu litet på 1920-talet. Sedan har de varit borta. Man har levat sig in i den föreställningen att så som det varit ordnat skall det vara ordnat. Det var inte värt att se på de gällande formerna utifrån, med kritik eller att tänka på någon utveckling. Vi hade kommit fram till den riktiga ordningen, och därmed basta.

För min del hör jag nu inte alls till

dem som kan se saken på det sättet. Det har talats om de konservativa här i kammaren och i konstitutionsutskottet. Jag hör inte alls till dem. Jag brukar få på mig etiketten av grundlagsvårdare. Jag accepterar beteckningen om den betyder att jag är angelägen om att gällande grundlag skall åtlydas. Men det utesluter inte hos mig ett mycket livligt intresse för grundlagens reformering efter förändrade förhållanden. Kammaren skulle förskräckas, om tiden hade tillåtit mig att här gå igenom Sveriges nu gällande regeringsform och punkt för punkt peka på hur mycket däri, som redan är under utredning och hur mycket därav som enligt min mening ytterligare skulle behöva överses. Särskilt har jag, så länge jag varit här i riksdagen, varit gripen av ett starkt medvetande om att de utomordentliga förändringar i statslivet, som vi har upplevat, inte rimligtvis kan vara förenliga med att vi utan eftertanke i alla delar bibehåller en ordning, skapad under helt andra förutsättningar. Jag har tjatat om detta nu i halvtannat årtionde, och jag får säga att det är en stor glädje för en gammal reaktionär statsrättsprofessor att man nu omsider, inom socialdemokratien t. ex., börjar uppmärksamma att så förhåller sig: här finns verkligen en del saker att tänka på. Jag får betyga att det varit med intresse och verklig sympati som jag sett den friskhet, med vilken dessa spörsmål tagits upp och diskuterats i den av herr Åman och fru Lindström väckta motionen, och, för all del, jag har också sett med sympati på folkpartiets reformhåg i och för sig.

Jag skulle emellertid vilja säga att denna sympati tills vidare närmast är platonisk. Jag kan nämligen inte följa motionärerna, då de tänker sig en utredning, med en uppgift, närmast besläktad med den som den danska författningskommissionen hade, då den hade i uppdrag att skapa en helt ny grundlag. Ty här antydes ett kommittéuppdrag, som skulle omfatta över huvud taget allting. Mot tanken på denna synnerligen vidsträckt utredning har jag för det första den invändningen, att den är allt-

Ang. vissa författningsfrågor.

för omfattande, och för det andra vidhåller jag vad som har sagts i utskottets utlåtande, nämligen att det inte går att sätta i gång en sådan utredning på det stadium, då alla ännu går här mer eller mindre trevande i de allmänna författningspolitiska frågorna, just därför att diskussionen inte alls varit i gång omkring dem. Tar man upp frågorna på detta stadium, blir det att göra ett antal personer till ett slags studiegrupp — som bland annat skulle studera den utomordentligt rikhaltiga litteratur i detta ämne, som redan finns men som jag fruktat är föga observerad av riksdagens ledamöter. Men om det skall tilläggas en kommitté, som arbetar med resultat i sikte, bör väl förutsättningen vara att linjerna och problemställningarna i allas våra medvetanden något så när har klarnat. Jag skulle som sagt inte vara rädd för att — när tiden är inne — ta upp diskussionen i sådana här ämnen på bred basis, men tiden är inte mogen, eller låt oss uttrycka det så: vi är på grund av vår likgiltighet i årtionden för de författningspolitiska frågorna icke mogna att ta upp dem på detta sätt i hela deras vidd.

Utskottet har sålunda — och jag är med på detta i princip — tagit upp de enskilda frågorna och prövat dem var för sig. Fru Lindström har ironiserat litet över att utskottet sagt ja ibland och nej ibland, som om man plockat på en prästkrage. Det borde inte ha överraskat fru Lindström, ty detta är vad utskottet gör alltid, och det är inte märkvärdigare att det skett i fråga om detta problemkomplex än på andra områden.

Jag skall nämna något litet om de olika frågorna. Det gäller först och främst folkomröstningen. Ja, herr Elowsson, jag tar verkligen den saken på allvar; jag menar verkligen det jag här varit med om att föreslå. För mig är inte något avgörande argument mot införande av en ny ordning att vi, såsom herr Elowsson sade, aldrig haft något sådant förut. Detta är den verkliga konservatismens ståndpunkt. Men jag är inte alldeles främmande för tanken att införa någon-ting som inte funnits förut.

Utgångspunkten för mig vid denna saks bedömning är, att det för mig är en hjärtesak att finna de rätta vägarna till att aktivisera folket. Kom ihåg, mina damer och herrar, hur det var för länge sedan i världen, då demokratien bröt igenom, hur vi på skilda håll drömde om ett folk av människor, som omfattade de allmänna angelägenheterna med intresse, följde dem, studerade dem, visste något om dem och ville något i dem. För min del får jag relatera ett litet personligt minne från studieåren, därför att det gjort ett starkt personligt intryck på mig. Jag läste en bok — det kan kanske inte intressera kammarens ledamöter vad det var för bok, men den var skriven av en författare, som sysslade med svensk författningshistoria. I boken fanns det en fras, som jag aldrig glömt, om huruledes det vädjades till de människor, som hade något av överhet i sig. »Ha något av överhet i sig» betyder att ha läggning för att inte bara se till egna intressen, kräva och fordra och avvisa, utan höja sig ur den sfären och känna sig såsom ansvarig för det hela. Och den formen tog sig mina drömmar på den tiden: ett folk, som skulle ha något av överhet i sig.

Jag skall inte komma med några svartmålningar, men vi är alla överens om — handen på hjärtat — att vi på alla de områden, där vi lever och verkar, i det politiska och kommunala livet, i olika slags organisationer o. s. v., vet att vi upplever bittra besvikelser. Vi har därvidlag, så vitt jag kan se, ett gemensamt problem, ett fundamentalt och för oss alla gemensamt problem för svensk demokrati: det levande, viljande och handlande folket. Jag förstär inte den blindhet, som kan förbise, att det här står ett mene tekel skrivet på väggen. Och efter orden mene tekel följer: »Ditt välde skall tagas ifrån dig.» Jag försäkrar, mina damer och herrar, att de demokratiska institutionerna vacklar, ifall vi kommer därhän, att det inte finns en levande vilja hos det folk, som är deras grund. Detta är orsaken till att jag intresserar mig för folkomröstningen såsom en väg att mana fram dessa krafter.

Ang. vissa författningsfrågor.

Jag skall inte fördjupa mig i någon vidare diskussion om saken. Men läser man utskottsutlåtandet, finner man, att det avgörande skälet mot folkomröstningen är, att den skulle kunna bli så förfärligt farlig för regeringen eller parlamentarismen, som man uttrycker det. Det skulle kunna hända det fruktansvärda, att den regering som sitter med den parlamentariska majoriteten, finge ett mothugg i en folkomröstning, och inför en så fantastisk äventyrlig situation känner man sig alldeles villrådlig.

Det är lustigt att se, hur den där starka parlamentariska regeringen figurerar i allsköns resonemang. Utskottet fasar för tanken, att regeringens maktställning skulle kunna rubbas genom en folkomröstning. Samma resonemang förs i fråga om valsättet; vi skulle kunna få en riksdag, som i följd av sin splittring inte kan skapa underlag för en stark regering. Herr Bergvall har precis likadana tankegångar. För honom är det förfärligt oroande perspektiv, att vi skulle kunna få det så ställt, att en regering behövde riskera en eller annan motgång i första kammaren.

Ärade kammarledamöter! Vår politiska erfarenhet — inte längre tillbaka än att de flesta här har varit med om den — rymmer historien om regeringar, som verkligen kunnat klara sig, fastän de tvingats att ibland lida en och annan motgång eller göra en och annan kompromiss, som de inte varit så förtjusta i. Så regerades det i min tidiga ungdom på 1910-talet, för att inte tala om 1920-talet. Per Albin Hansson fick också regera efter den modellen under halva 1930-talet. Riket bestod emellertid; det gick ganska bra. Det är ganska orimligt, hur man skjuter fram den maktfullkomliga regeringen såsom den svenska demokratiens egentliga blomma, som framför alla andra skall ansas och vårdas.

Jag går över till frågan om valsättet — det skall bli några mycket få ord.

Man har börjat resonera om majoritetsval. Ja för all del, det är en tanke som jag väl kan förstå. Systemet har gått mycket bra i t. ex. England. Men jag

tror, av skäl som jag inte skall åta mig att närmare utlägga, att det proportionella betraktelsesättet gått det svenska folket i blodet. Vi uppfattar det som riktigt och rimligt, vid alla val som vi företar, att de grupper, som är engagerade skall bli likformigt företrädade. Vi har ju regler om åtskilliga kommunala nämnder, som formellt väljs med majoritetsval, men det har blivit en religion att de i själva verket skall väljas proportionellt. Proportionaliteten har blivit en svensk tradition, som jag tror får sägas stå utanför diskussionen. Jag vill tillägga, att om majoritetsval är möjliga t. ex. i England, så är det därför att de gäller ett parlament som gör mycket litet, av vilket det icke förväntas aktiva insatser i fråga om att läsa handlingar, studera och utarbeta ändringsförslag o. s. v. Där kan det spela mindre roll, hur starkt minoriteten är representerad. Det är annorlunda hos oss.

Låt mig för tids vinnande och för att inte provocera min ärade kollega herr Wahlund, som skall efterträda mig här såsom talare, att dra ett streck över frågan om reformering av det proportionella valsättet, churu jag kunde ha mycket att säga därvidlag, och gå vidare till frågan om första kammaren.

Det hör till de uppfriskande inslagen i förstakammarfrågans behandling att se, huruledes socialdemokratien, som väl fortfarande har enkammarssystemet på sitt program, med en sådan beslutsamhet har fylkat sig kring första kammaren. Å andra sidan minns jag från författningsrevisionen 1918, huruledes det särskilt var liberala krafter, som var intresserade av att på rent demokratisk grund göra någonting av första kammaren. Jag minns hur t. ex. C. G. Ekman och Mauritz Hellberg på 1920-talet ivrade för att stärka första kammarens ställning. Folkpartiets inställning har sålunda radikalt ändrats. Men det är för all del icke i och för sig någon större försyndelse att ändra mening.

Jag skall här bara beröra ett par av de skäl som anförts. Jag får för det första säga, att det ligger en viss fördel i att kammaren till en viss grad företrädes

Ang. vissa författningsfrågor.

av en äldre opinion, att de omslag i folkmeningen som gör sig gällande retarderas något, om jag så får säga. Jag känner vidare ett behov att säga ifrån, att det är en fördel att till första kammaren få krafter, som är av sådant slag att de inte skulle komma in i andra kammaren. Det är mycket delikat att utforma några sådana omdömen och med några adjektiv ange, hur första kammarens ledamöter borde vara beskaffade. Jag är inte bara med mina läppar utan även i hjärtat fullkomligt främmande för sådana tankar som att första kammarens ledamöter borde vara »mognare», »insiktsfullare» o. s. v., men det står för mig som någonting av väsentligt politiskt värde, att det i första kammaren finns utrymme för män och kvinnor, som inte har håg eller läggning eller tillfälle att kasta sig in i stridsvimlet där ute på den politiska fronten men som ändå kan tillföra riksdagsarbetet någonting av betydelse.

Det kan ju framhållas i förbigående, att det nu inte har kunnat sägas, att första kammaren har begått några försyndelser eller har några ogärningar på sitt samvete. Det är från folkpartiets sida fråga om ett renodlat teoretiskt och principiellt upplagt resonemang. Därvid har naturligtvis utlandet kommit med i spelet, det har åberopats att det finns en tendens till enkammarssystem i andra länder. Ja, det är både si och så med den saken. Hur det går i Danmark, vet vi inte. I Norge finns det inte något rent enkammarssystem, och i Finland är enkammarssystemet försett med garantier, som jag inte tror att någon här i riksdagen skulle vilja acceptera. Det är vanskligt att åberopa sådana utländska förebilder. Inte därför att jag känner mig så nationell som herr Lindén, som principiellt hyste avsky för det utländska. Jag är mycket för att hämta erfarenheter från utlandet. Men man får vara försiktig när man gör det. Det gäller att sovra de upplysningar man får därifrån och se de olika institutionerna i deras sammanhang.

Jag slutar, herr talman, med att säga, att det varit mig en glädje att utskottet,

samtidigt som det avvisar den enligt min tanke förhastade tanken på en övergång till enkammarssystem, dock har fattat första kammaren i ögonsikte och vill se till vad som kan göras för att den skall kunna bättre fylla sina funktioner i statslivet. Jag är mycket glad över att man har reflekterat på min tanke på en breddning av underlaget för denna kammare. Det har berett mig en särskild glädje, att man fått korn på den egenomliga opraktiska ordning, under vilken vi arbetar, med samtidig behandling av ärendena i båda kamrarna. Redan på den tiden, då jag gick här i riksdagen som ung utskottssekreterare, gav mig denna underliga och i intet annat land kända eller ens tänkbara arbetsmetod anledning till den ständiga reflexionen: hur kan vi arbeta under så orimliga former? Detta hörde till de käpphästar som jag red mycket ofta, men jag fann så småningom att den stötte på patrull och att denna anordning ansågs vara helig. Jag är glad över att man omsider börjat reflektera över den principen. Poängen är ju, att sägs det någonting vid en frågas behandling i medkammaren, lämnas det där några viktiga upplysningar som kanhända omstämmer den kammaren i en oväntad riktning, finns det ingen möjlighet för att dessa upplysningar kommer oss till handa och påverkar vårt beslut. Inte heller finns det något utrymme för det som i varje annat land räknas till det väsentligaste i tvåkammarssystemet, nämligen det förnyade övervägandet efter någon tid. Den ena kammarens beslut kan kanske befinnas vara grundat på hastigt tillkomna felaktiga uppgifter, eller det kan vara en opinion utanför riksdagen, som gör gällande synpunkter som blivit obeaktade. Det är ju detta, som man räknar som den största fördelen med tvåkammarssystemet i andra länder, denna möjlighet för nya synpunkter att göra sig gällande efter någon liten tid. Jag vill understyrka, att vi i våra gemensamma utskott har förutsättningen för att en sådan successiv omprövning inte skulle behöva medföra att det bleve lång tid mellan de olika kamrarnas be-

Ang. vissa författningsfrågor.

handling, som i vissa andra länder, där det kanske behövs månader för förnyad utskottsbehandling o. s. v.

Jag är som sagt glad över att denna tanke har tagits upp, och jag hoppas att man skall kunna göra något av den.

Herr talman! Detta är vad jag hoppas att vi i dagens situation skall kunna åstadkomma: en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet, en rättvis valordning och vissa reformer i fråga om första kammaren. Men därmed slutar inte mitt intresse, herr talman. Jag hoppas livligt att den diskussion om de författningspolitiska frågorna över huvud taget, som det har gjorts en del ansatser till vid denna riksdag, skall fortgå och att den skall väcka intresse och framdeles av-sätta frukter.

Herr talman! Jag ber att med avseende å punkterna A) och B) få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Håstad och mig. Med avseende å punkterna C) och D) yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herr STEN (s): Herr talman! Enligt våra oskrivna lagar torde det väl vara nära nog förbjudet för någon »obehörig», alltså någon som inte är motionär eller utskottsledamot, att deltaga i denna debatt. Att jag trots detta dristat mig att begära ordet beror på att jag har mycket svårt att taga ställning i frågan i enlighet med något av de alternativ som vi har att välja på.

Detta beror inte på att jag är anhängare av beslutande folkomröstning eller att jag utan vidare är på det klara med att första kammaren bör avskaffas. Men i det senare avseendet är jag verkligen beredd att stödja ett utredningsyrkande. Även den, som har en mycket stor förståelse för metoden att hålla nytt vin på de gamla läglarna, har undan för undan måst böja sig för kraven på en författningsrevision.

Vad då först tvåkammerssystemet beträffar står det klart, att mitt historiska sinne bjuder mig att ta all hänsyn till den ursprungliga meningen med detta system. Dessa synpunkter hör naturligt-

vis även beaktas vid en utredning av frågan nu. Men ändock tror jag för min del att vårt verklighetssinne bjuder oss att böja oss för det faktum att första kammaren är tämligen räddningslöst förlorad. Detta dels på grund av att demokratiseringen gjort kamrarna allt för lika varandra och dels på grund av det sätt varpå första kammaren har rekryterats i senare tid. Även om man ju bör undvika att tala om rep i hängd mans hus kan man inte komma ifrån den förändring som har skett i detta senare avseende. Visserligen träffade jag en ledamot av konstitutionsutskottet under utskottets behandling av dessa motioner som förtalte mig, att den dagen hade han räddat första kammaren med åberopande av Gävleborgs läns representation. Han hade i utskottet framhållit, att det dock fanns ett län — han bade inte nämnt dess namn — som i sin representation hade en förutvarande stats- och utrikesminister, som brukar vara den ledande mannen i Sveriges delegation i Förenta Nationerna, en förutvarande gruppleddare i sitt parti här i kammaren och en förutvarande politisk statssekreterare, ett län som i sin representation faktiskt inte har mer än en landstingsman och en stadsfullmäktigordförande. Men bortsett från att det ju inte är fråga om något Sodom, är jag inte övertygad om att det räcker med sex rättfärdiga. Missförstå mig nu inte, ärade kammarkamrater! Jag står här inte som representant för fariséerna i templet. Det är inte något fel på första kammarens ledamöter, men nog måste vi medge att våra väljarkorporationer i regel har upphävt karaktärsskillnaden mellan kamrarna så grundligt som möjligt är.

Den andra anledningen till att jag tror att första kammarens dagar är räknade är att nutidens medborgare uteslutande anlägger rationella synpunkter på denna fråga. Och då kan man nog inte komma ifrån, att en enkammare onekligen skulle kunna svara för lagstiftningen och beskattningen, vilket ju av ålder varit riksdagens främsta arbetsuppgifter. Det kan hända att man finge

Ang. vissa författningsfrågor.

införa några rent tekniska garantier emot överraskningar, t. ex. på grund av hög frånvarofrekvens; inte i form av kvalificerad majoritet utan snarare någon extra »läsning» under vissa förhållanden eller i vissa frågor. Möjligt är ju även att denna enkammar, utan att den i princip gjordes större än den nuvarande andra kammaren, finge reformeras i någon mån, t. ex. därigenom att bostadsbandet lättades beträffande ett antal mandat. Men rent principellt måste man ju medge, att frågan icke vore olöslig.

En fråga, som intresserar mig mycket och som är den egentliga anledningen till att jag har begärt ordet, är, att därest enkammarssystem infördes för lagstiftningen och beskattningen, inställer sig den fråga, där den ärade talesmannen för utskottsmajoriteten tog ordet ur min mun, när han talade om att »hyra ut» den kammare som blir ledig för något ändamål som är aktuellt i vår tid.

För 25 år sedan väckte jag ett förslag om ett »ekonomiskt parlament», och i slutet av förra året var jag på nytt inne på samma tanke. Jag kommer dit på tvenne sammanlöpande vägar.

Den ena är att samhället i allt högre grad sysslar med ekonomiska frågor. Även om riksdagen respekterar det ekonomiska livets egna lagar, intresserar vi oss i stigande utsträckning för dess utveckling och förkovran, nämligen oavsett om vi är anhängare av planhushållning, ramhushållning eller så kallat enskilt näringsliv. Det är nämligen så, att förutsättningarna för fortsatta framsteg på det sociala området ligger på det ekonomiska området.

Den andra väg som för mig fram till detta resultat är att det onekligen förhåller sig så, att det ekonomiska livet icke är företrätt i riksdagen i förhållande till sin betydelse. Det är sant, att jordbrukare och arbetare också representerar näringslivet, att kommunalmän och landstingsmän icke står främmande för det samma och att riksdagsarbetet ger ledamöterna tillfälle att förkovra sina insikter även på dessa områden. Men det är lika sant, att ledande industrimän, bank-

män, fackföreningsmän, föreningsbönder och kooperatörer är ganska sällsynta och någon gång också främmande fåglar i vår riksdag. Då det väl ibland beror mera på tur än på skicklighet att några sådana män väljes, skulle man t. ex. kunna tänka sig, att i denna kammare stockholmsbänken, som onekligen under de senaste perioderna hållit oss med några av de främsta männen av detta slag, efter detta års utgång skulle sakna sådana. Det skulle utan tvivel märkas.

Min tankegång är alltså den, att om lagstiftningen och beskattningen — de så att säga ordinarie parlamentariska arbetsuppgifterna — skulle kunna ombesörjas av en enkammar, i huvudsak av andra kammarens nuvarande karaktär, skulle första kammaren med fördel kunna omvandlas till ett ekonomiskt parlament, sammansatt av sådana krafter som, med de krav som numera ställes såväl i vårt politiska som i vårt ekonomiska liv, i regel icke kan stå till förfogande för riksdagsarbetet. Vi har alla mött sådana män bland industriens, jordbrukets, skogsbrukets, bankvärldens, fackföreningsrörelsens och kooperativens spetsar. När jag strax före jul återupplivade min gamla tanke på ett ekonomiskt parlament, var det på grund av att jag under loppet av några få dagar händelsevis hade varit i tillfälle att lyssna till några av dessa män från skilda arbetsfält. Jag hade då inte kunnat undgå att få ett starkt intryck av hur värdefullt det skulle vara, om de kunde sammanföras några dagar om året eller kanske ett par gånger om året för överläggningar i de allt flera och allt större gemensamma frågorna på det ekonomiska livets område.

Naturligtvis åtar jag mig inte att ens skissera en sådan församlings konstitutionella ställning och befogenheter. Jag har en gång framkastat, att den kunde vara en »bolagsstämma» för statens ekonomiska engagemang. Men därmed är måhända förenade så stora olägenheter, bl. a. församlingens matematiska politisering, att denna tanke icke kan realiseras. Kanske skulle en sådan representation för det ekonomiska livet utöva ett

Ang. vissa författningsfrågor.

tillräckligt stort inflytande genom sin blotta tillvaro, så att konstitutionella befohgheter därvidlag spelar mindre roll.

Man kan naturligtvis svara mig: »Detta är ju den rena korporativismen. Mussolini och Hitler har för evärdliga tider misskrediterat denna tanke.» Jag behöver som svar härfå inte citera den tidigare gävlerepresentanten P. P. Waldenströms ord, att om själva djävulen säger, att 2 gånger 2 är 4, så är det sant. Det finns nämligen ingen släktskap mellan min tanke och den skenparlamentarism som jag nyss nämnde. Inom parentes sagt fick jag nyligen läsa i en tidning, att Churchill för några årtionden sedan varit inne på denna tankegång genom att tala om en »ekonomikammare». Min inspirationskälla var annars den ekonomiska världskonferens som hölls någon gång i mitten av 1920-talet, med en svensk representation, som även innefattade fackföreningsmän och kooperatörer, och den norska ekonomiska rikskonferens, som hölls ungefär vid samma tid och där landsorganisationens dåvarande ordförande Ole O. Lian spelade en roll. Kanske kan jag dit räkna även ett ungdomsminne från detta hus, den Lübeckska arbetsfredskonferensen i mondistisk anda, som onekligen var en svala som förebådade en sommar på sitt område.

När vi är mogna att uppta förstakammarproblemet till allvarlig diskussion, så är det min förväntan att de tankar, som jag nu i all bristfällighet har refererat, också upptas till prövning. För min del hade jag gärna velat vara med om att göra det redan vid denna riksdag. Jag har tidigare här i vinter upplevat att man efterlyst två betydelsefulla frågor som var för sig är av intresse — om inte som dagens ärende för hela nationen, så i varje fall för vardera halva nationen — vilket visar att man sällan för tidigt beslutar att uppta en stor fråga till utredning. Det ena fallet gällde arbetarpensioneringen, och det andra rörde grunderna för fastighetsbildningen.

Beträffande folkomröstningsinstitutet skall jag endast anföra en synpunkt som kompletterar vad som yttrades av herr

Nils Elowsson, nämligen att utvecklingen i vårt land — vilket herr Herlitz synes ha förbisett — under det senaste tredjedels seklet har gått i motsatt riktning. Vi har alltså på det kommunala området övergått till fullmäktigeinstitutioner i stället för stämmor och rådstugor, och på det fackliga området har vi övergått från omröstningar till befullmäktigade ombuds församlingar, i den insikten att det ju i själva verket icke rör sig om demokratiens princip utan uteslutande om dess teknik. Man har svårt att föreställa sig att den beslutande folkomröstningen skulle vara förenlig med vårt parlamentariska demokratiska system.

Till sist en konservativ synpunkt, som utgör ett oöverstigitligt hinder för att jag skulle kunna följa utskottet i en av punkterna i dess hemställan. Man har givit ett halvt finger åt den omöjliga tanken att fördela utskottsplatserna efter kamrarnas storlek. Så länge första kammaren existerar måste den hålla på sin grundlagsenliga rätt till lika behörighet och myndighet. När någon av kammarens ledamöter härom året uppträdde som en liten »fraktion» till tankegångarna i andra kammaren på detta område, där man vill lösa frågan med utgångspunkt från det arbetslöshetsproblem som lär föreligga där inne, så var vi väl tämligen eniga om att betrakta denna lilla fraktion som »förrädare» gentemot första kammaren. Nu står kammaren i begrepp att på konstitutionsutskottets inbjudan, både i motiveringen och i hemställan, ge — som jag uttryckte det — ett halvt finger åt denna tanke. Det stycke, som börjar med »Även om starka skäl» och som slutar »som tar hänsyn till antalet ledamöter i kamrarna», bör därför utgå ur utskottets motivering.

Jag framställer yrkande härom, och jag yrkar även av samma anledning avslag på vad utskottet hemställt under punkt C. I övrigt röstar jag i första hand för bifall till fru Lindströms yrkande såsom varande det, som ligger närmast de synpunkter om en förutsättningslös utredning även av förstakammarproblemet, som jag här har anfört.

Ang. vissa författningsfrågor.

Herr WAHLUND (bf): Utvecklingen har inte gått i riktning mot folkomröstning, sade herr Sten nyss. Det är sant, och herr Sten skulle ha kunnat gå längre tillbaka i historien och visat att från början, alltså på den tiden då ordet demokrati först präglades, liknade demokratiens ganska mycket just en folkomröstning. Jag tänker på situationen i de gamla grekiska stadsstaterna och hos våra nordiska förfäder. Men detta, att utvecklingen gått i en annan riktning, blir, herr Sten, just för mig ett motiv för folkomröstning.

Den demokrati vi har i dag blir ju en demokrati på valdagen: varje man, varje kvinna en röst. Valmännen får välja mellan olika riktlinjer för samhällsverksamheten, sådana de dras upp i valprogrammen. Valmännen överlämnar sin beslutanderätt till folkrepresentanterna. Dessa delegerar sin beslutanderätt till andra genom majoritetsval, genom proportionalitetsval eller på annat sätt. Så får vi här en politisk hierarki med regeringen längst upp, en regering som baserar sitt inflytande på en riksdagsmajoritet.

Det ter sig för mig som alldeles självklart, att det i detta system någon gång kan inträffa, att vad man beslutar går emot en folkmajoritets uppfattning. Herr Bergvall har utvecklat den saken, och jag tycker att den är alldeles självklar. Det uppkommer nya frågor mellan valen, och vi vet också att vid valen bara vissa stora spörsmål fångar intresset och att faktiskt de politiska partierna undviker frågor som skär genom partigränserna.

Jag anser alltså, att det finns behov av en möjlighet till såväl rådgivande som beslutande folkomröstning. Emellertid går jag därvidlag mera försiktigt fram än vad högern och folkpartiet gör. I utredningen i detta ämne förordade jag, att beslutande folkomröstning — och för all del också rådgivande — skulle få utlösas, endast om den påyrkades av en tredjedel av medlemmarna i de båda kamrarna.

Utskottet vill ställa strängare krav eller säger åtminstone att det är fråga

om ens tredjedelen räcker till. I den reservation, som avgivits av herr Bergvall m. fl., tycker reservanterna, att detta uttalande från utskottets sida vittnar om en misstro, som man säger, mot minoriteten i folkrepresentationen. Jag vill för min del säga, att min inställning inte bottnar i misstro mot minoriteten. Jag anser helt enkelt att det här gäller någonting så nytt och oprövat att man därför bör gå försiktigt fram. Jag menar också, utan att jag på denna punkt vill överdriva, att en folkomröstning givetvis är en omständlig historia som kostar mycket pengar. Kanske inte minst för folkomröstningsinstitutets egen skull bör man se till att det inte missbrukas. Framför allt anser jag man bör se till, att folkomröstning inte skall kunna förekomma i sådana fall, där det på förhand ter sig som självklart att den inte leder till något resultat. Har yrkandet om en folkomröstning inte kunnat samla mer än en fjärdedel av representanterna i vardera kammaren, är det inte stora utsikter för att det förslagsställarna vill skall omfattas av hälften av folket.

När det gäller punkten A i utskottets betänkande, kan jag alltså inte följa utskottet, men jag kan inte heller följa reservanterna. Jag anser det meningslöst att här komma med något särskilt yrkande och kommer därför att vid voteringen avstå på den punkten, herr talman.

Jag kommer sedan till valreformen. Herr Herlitz sade, att han inte ville provocera fram mig, och jag skall kvittera genom att inte uppehålla mig vid valmetoderna vid denna sena timme. En sak måste jag i alla fall säga till herr Karl August Johanson.

Han påminde kammaren om en debatt, som vår minnesvärde vän Rickard Lindström och jag hade här en gång. Jag säger i dag som jag sade då, att jag inte alls är någon principiell motståndare till enmansvalkretsar. Jag säger ungefär som herr Herlitz sade nyss: »för allan del». Men det är dock som utskottet säger — vilket blir avgörande för mig — att det proportionella valsättet

Ang. vissa författningsfrågor.

nog har en sådan förankring hos folket, att frågan om enmansvalkretsar inte är aktuell. Skulle herr Karl August Johanson tro att jag har fel på den punkten, har han möjlighet att ta initiativ till rådgivande folkomröstning och få reda på vad folket tänker. Jag är ganska säker på att jag får rätt.

Jag kan alltså, såsom herr Herlitz och säkert många andra önskar, avstå från att tala om valmetoderna, och jag vill bara säga, att jag helt instämmer i vad utskottsmajoriteten sagt. Vi skall försöka få ett ur rättvisesynpunkt godtagbart resultat — det är huvudregeln — men jag tillägger med utskottet, att man inte får driva de proportionella rättvisesynpunkterna så långt, att det inbjuder till splittring i småpartier.

Herr talman! Beträffande punkterna B, C och D i utskottsbetänkandet kan jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr OLSSON, KARL JOHAN (s): Herr talman! När vi i fjol diskuterade frågan om folkomröstning, yttrade jag mig ungefär så, att man inte bör fingra på författningen, annat än när det finns ett verkligt behov av att göra ändringar i den. I konsekvens med denna uppfattning måste jag i dag vända mig emot kravet på en utredning, som innebär eller i varje fall siktar på en omstöpning av vår konstitution.

Det har enligt min mening inte inträffat någonting som motiverar en allmän författningsrevision. Det förhållandet, att en del medborgare och medborgargrupper diskuterar författningsfrågor av olika slag, är inte detsamma som att dessa frågor äger någon aktualitet. Sådana diskussioner och framstötter har tidigare förekommit och lär väl inte utbli framdeles, men det kan inte vara fråga om att dessa framstötter har någon aktualitet, förrän det kan påvisas, att det finns en allmän folkmening bakom kraven, och ett sådant konstaterande kan man inte göra i dag.

Jag skulle som ett faktum vilja fastslå att vår författning har visat sig vara tämligen ändamålsenlig och att vårt parlamentariskt demokratiska system

ingalunda har kört fast, utan att den svenska demokratin i stort sett fungerar mycket väl. Jag kan därför inte se något skäl till att man nu skall släpa ihop en hel rad författningsproblem, av vilka många är inaktuella, till en stor mammututredning om hela vår författning.

Men det är självklart, herr talman, att jag inte motsätter mig överväganden av olika frågor som berör den svenska författningen. När det t. ex. gäller frågan om valsättet, är det helt enkelt nödvändigt att ett sådant övervägande kommer till stånd. Det valsysteem, som vi hade före år 1952, var, som jag tillät mig säga i fjol, inte alls så dåligt som en hel del har gjort gällande. Men det hade ett par svagheter: mandatfördelningen blev rätt ojämn på grund av att många valkretsar var tämligen små och valsystemet utgjorde ett incitament till bildandet av valkarteller. Alla har vi emellertid varit överens om att vi skulle försöka komma ifrån valkartellerna. Det var därför vi införde den provisoriska valmetod, som nu gäller. Detta var framför allt ett försök att komma ifrån kartellsystemet. Den nya valmetoden har slagit bra ut, men den är ett provisorium. Det är självklart att man inte kan nöja sig med ett sådant, och därför måste det fattas beslut om valsystemet under den valperiod, som vi nu är inne i. Men den frågan, herr talman, kan inte kopplas ihop med de andra författningsfrågor, som här berörs i motioner och reservationer. En sådan mammututredning, som här har ifrågasatts, kommer att spänna över så lång tid, att det över huvud taget inte är tänkbart att man skall kunna inordna valsätsfrågan i densamma. Vi måste därför ta ställning till valsätsfrågan alldeles oberoende av vilken inställning vi har till de andra här berörda problemen.

Jag skall inte gå in på de skäl som talar för och emot olika valsysteem. Tidpunkten är sen, och det finns ingen anledning att upprepa vad andra talare redan sagt. Tillät mig bara säga några ord i anslutning till vad herr Karl August Johanson yttrade!

Ang. vissa författningsfrågor.

Det är ett avsnitt av valsätsfrågan, som inte har blivit allvarligt behandlat, och det är frågan om införande av majoritetsval. För min del har jag i tvenne sammanhang givit uttryck för min sympati för detta system. Att jag har kommit att intressera mig för det, beror på att jag har funnit att proportionalismen leder till rena orimligheter. Det har gripit omkring sig en sjuka här i landet, som man skulle kunna kalla proportionalismensjukan, som blir allt värre. Man kommer inte att ge sig, så länge inte den fullständiga matematiska rättvisan är genomförd. Inför de konsekvenserna ryggar jag tillbaka, herr talman, och jag föredrar att återgå till det majoritetsvals-system som vi tidigare hade, dock med den ändringen att vi genomgående bör försöka åstadkomma enmansvalkretsar.

Då kan man ställa den frågan: är detta ett problem som behöver kosta på en särskild utredning? Jag förstår mycket väl att en sådan fråga kan göras. Vi har här i landet haft både majoritetsval och proportionella val. Vi har alltså erfarenheter av bådadera, och det tillkommer vem som helst att bedöma vilket av de systemen som är det bättre. I England förekommer majoritetsval, och vi kan mycket väl bedöma, hur systemet där faller ut. Det är möjligt att detta inte är någon utredningsfråga, utan endast en politisk lämplighets- och omdömesfråga.

Men det finns kanske ändå en sak i sammanhanget som behöver utredas. Detta är inte bara en politisk fråga, utan det är också en teknisk fråga — frågan, om det låter sig göra att uppdelas dagens Sverige i enmansvalkretsar på ett sådant sätt, att man får valkretsar av något så när samma storlek. Jag föreställer mig att det är där svårigheterna reser sig. Man måste nog i varje fall släppa kravet på att valkretsarna skall vara ungefär lika stora. Man får ha större och mindre valkretsar vid sidan av varandra. Systemet gick bra i gamla tider, då man följde stadsgränser och härads- och domsagogränser, men det går självfallet inte lika lätt med den folkomflytt-

ning som skett i samhället sedan dess. På den punkten är det naturligtvis angeläget att det sker en undersökning. Jag delar därför herr Karl August Johanssons uppfattning att utskottet bort föreslå och riksdagen bör besluta en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning även beträffande majoritetsvals-systemets införande.

Jag kommer så till frågan om folkomröstningen. Även på den punkten har jag haft tillfälle att yttra mig tidigare i kammaren och behöver därför inte ägna mig så mycket åt den. Jag behöver bara upprepa att jag är en övertygad motståndare mot införande av beslutande folkomröstning i vårt land. Herr Herlitz ironiserade över den rädsla som konstitutionsutskottet hade gripits av vid tanken på att det skulle bli besvärligt med regeringsbildningen och att regeringarna skulle få svårigheter. Konstitutionsutskottet må svara för sig självt. För min personliga del är inte rädslan så förfärligt stor, att jag tror att vi inte skulle kunna överleva de svårigheterna. Men jag kan inte förstå, varför man skall göra en sak krångligare och svårare än den är. Har vi ett system, som fungerar något så när bra, finns det väl ingen anledning att krångla till det så att blir ineffektivare. Detta är väl inte att gå den rätta vägen.

Jag vill tillägga att frågan om folkomröstning ju inte heller behöver utredas så särdeles mycket. Den har redan utretts i två omgångar, nämligen i början av 1920-talet av en stor kommitté och av 1950 års folkomröstnings- och valsätsutredning. Problemet är alltså tämligen väl kartlagt. Vad det gäller är att ta ståndpunkt till de förslag som föreligger — att acceptera eller förkasta — och vad beträffar förslaget om beslutande folkomröstning tvekar jag inte ett ögonblick att förkasta det.

I anledning av vad som här yttrats om regeringarna och regeringsmakten vill jag säga, att vi här i landet har erfarenheter av både perioder med starka regeringar och svaga. Denna fråga är verkligen ingenting att ironisera över, ty jag tror att erfarenheterna visar, att

Ang. vissa författningsfrågor.

ett tillstånd, där regeringen sitter och gungar jämt och inte vet, huruvida den har majoritet eller ej, inte är något att eftersträva. Det måste för vårt demokratiska system vara ett önskemål att även regeringsmakten är stabil och stark. Det behöver ingalunda innebära att regeringen blir maktfullkomlig, som herr Herlitz uttryckte sig.

I anslutning till vad jag nu sagt om regeringsmakten och dess ställning, där est en beslutande folkomröstning skulle inpassas i vårt demokratiska system, skulle jag vilja gå till förhållandena i England och göra det tankeexperimentet, att den Churchillska regeringen skulle vara beroende av ett system, där en minoritet i parlamentet när som helst kunde påkalla folkomröstning om viktiga beslut, som regeringen fattat eller står i begrepp att fatta, eller om viktiga förslag. Såsom herr Herlitz kanske förstår, är jag inte någon särskilt stor beundrare av det konservativa regementet i England, även om jag erkänner Churchills förtjänster i mycket hög grad. Mina sympatier ligger nog på den andra sidan. När vi nu emellertid har en regering Churchill i England, anser jag, att den bör ha möjlighet att genomföra sitt program. Det mår England och världen i övrigt bäst av. Jag önskar inte Churchill så illa, att han skulle begåvas med det demokratiska system, som en del ledamöter av den svenska riksdagen vill begåva vårt land med.

Om jag sedan går över till förstakammarfrågan, förstår jag att man kan ha olika mening om huruvida det skall vara en eller två kamrar i den svenska riksdagen. Om vi hade enkammersystem i dag, skulle väl knappast någon komma på idén att föreslå införande av tvåkammersystem. Nu har vi emellertid sedan bortåt hundra år tillbaka tvåkammersystem, och detta tvåkammersystem har, såvitt jag förstår, inte visat sig oändamålsenligt. Det är klart att det ibland medför litet större omgång när det gäller att fatta beslut. Vi får fatta beslut i två lokaler och i två församlingar, varjämte vi ibland måste ha gemensamma voteringar eller sammanjämkningar. Men

inte har dessa svårigheter varit av det slaget, att man behöver rusa i väg och kräva att första kammaren skall avskaffas. Det är självklart att det kan tänkas vissa komplikationer med tvåkammersystem. Med det parlamentariska system, som vi har, kan det tänkas att en regering har majoritet i andra kammaren men inte vid gemensamma voteringar, varför det kan bli svårigheter för regeringen. Hittills har det dock inte visat sig några sådana svårigheter, och skulle de inträffa, finns det alltid möjlighet att företa en riksdagsupplösning och vädja till folket i val. Skulle det införas en större möjlighet att påfordra rådgivande folkomröstning, har man även den vägen att skapa klarhet i hur folket vill ha det.

Jag kan alltså inte se något avgörande skäl som talar för att vi nu bör aktualisera frågan om första kammarens vara eller inte vara.

Jag tycker nog för övrigt att det ligger en sund tanke i detta, att man har en kammare, som är vald direkt av folket, och en senat, som är vald av länsriksdagarna, d. v. s. av landstingen. Sedan skall jag inte ingå på frågan, hur dessa valkorporationer, dessa länsriksdagar, sköter sin uppgift att utse ledamöter i första kammaren, ty i det fallet är jag jävig liksom många andra.

Men även om man alltså anser, att tvåkammersystemet ännu inte tjänat ut, kan man diskutera frågan om vissa reformer av det system som vi nu har. Konstitutionsutskottet har, såsom vi sett och hört, varit inne på den linjen, att man inom tvåkammersystemets ram skulle kunna genomföra en del partiella reformer. Jag vill inte bestrida, att det kan finnas motiv för en del sådana. Jag tar först den fråga, som en talare alldeles nyss berörde, nämligen frågan om utskottsplatsernas fördelning mellan kamrarna.

När vi för en del år sedan behandlade frågan om riksdagens arbetsformer i det särskilda utskottet, reserverade jag mig jämte nuvarande talmannen i andra kammaren och ytterligare en ledamot för att man åtminstone skulle

överväga den tanken att genomföra en sådan utskottsrepresentation, att utskottsplatserna fördelades mellan kamrarna med hänsyn till deras ledamotsantal. Någon större anklang vann inte vår tanke den gången.

Nu ser jag att konstitutionsutskottet åtminstone kommit så långt, att det inte vägrar att diskutera frågan, vilket ju alltid är ett framsteg. Jag kan nämligen inte förstå den ståndpunkten, att man väl kan diskutera, huruvida första kammaren skall bestå eller inte, men vägrar att över huvud taget diskutera, om utskottsplatserna skall fördelas på det ena eller andra sättet. Jag tycker att konstitutionsutskottets förslag innebär ett litet framsteg, även om jag är väl medveten om de svårigheter, som här kommer att uppstå.

Sedan är det en annan sak, som berörts i olika sammanhang, när man diskuterat den svenska riksdagen och den svenska parlamentarismen, och det är att folkviljan släpar efter i första kammaren, som man brukar säga, dels på grund av att mandattiden är så lång, dels på grund av att förnyelsen sker successivt. Jag kan för min del inte neka till att jag anser att åtta år är en något för lång mandattid. Det kan inte vara nödvändigt, att mandatperioden i första kammaren är jämnt dubbelt så lång som i andra kammaren. Jag skulle mycket väl kunna tänka mig att den nedsattes till, låt mig säga sex år. Jag skulle till och med kunna tänka mig fyra år, men givetvis med bibehållande av den successiva förnyelsen.

Det har här talats om den samtidiga behandlingen av ärendena i riksdagens båda kamrar. Jag medger att däri ligger en olägenhet, som man bör försöka komma ifrån. Jag tror nog också att det skall bli möjligt att komma över den olägenheten. Det är klart att det är önskvärt att ärendena behandlas i kamrarna på ett sådant sätt, att regeringsledamöterna kan bevaka sina ärenden fullt ut och inte behöver riskera att samma frågor kommer upp vid samma tidpunkt i båda kamrarna. Även ur andra synpunkter är det önskvärt med en ändring. Det

Ang. vissa författningsfrågor.

riktigaste skulle enligt min mening vara att alla frågor först behandlades i andra kammaren och därefter gick till första kammaren. Men det är ju inte det väsentliga här, utan det väsentliga här är att kunna åstadkomma en annan ordning än den, som för närvarande råder.

Jag medger alltså, herr talman, att det här och var kan göras reformer, som är rimliga och praktiska. De synpunkter, som jag här refererat, leder mig fram till att konstitutionsutskottets formuleringar i nuvarande läge är tämligen väl avvägda. Även om jag inte skulle vilja skriva under allt som sagts, är jag för min del beredd att ansluta mig till konstitutionsutskottets förslag. Dock vill jag göra den uttryckliga reservationen att jag i fråga om valsättet alltså ansluter mig till herr Karl August Johansons mening.

Herr NÄSGÅRD (bf): Herr talman! Jag skall inskränka mig till några reflexioner om folkomröstningsinstitutet.

Jag var motionär år 1948, när riksdagen skrev och begärde utredning, och interpellerade något år senare, för att stöta på regeringen, då jag tyckte att den dröjde för länge med att sätta i gång utredningen. I min motion framhöll jag att den klassiska engelska parlamentarismen bygger på den förutsättningen, att det endast finns två politiska partier, som tävlar om makten. Ehuru denna förutsättning saknas i de flesta länder, har man velat efterlikna England och sökt utarbeta egna varianter av det parlamentariska systemet. Man kan ju här inskjuta — särskilt sedan ett par talare uttryckt sympati för majoritetsval på samma sätt som i England — att detta parlamentariska system inte alltid har slagit så väl ut i England heller. Det har varit rätt långa perioder, då systemet haft svårigheter att fungera. På 1920-talet, när Labour trädde fram, bröt man med tvåpartisystemet, och det dröjde ganska länge, innan det liberala partiet blev så söndersmulat, att man återigen kom tillbaka till tvåpartisystemet. Det har inte heller på sistone lyckats för

Ang. vissa författningsfrågor.

England att få fram en verkligt arbetsduglig majoritet. År 1950 fick sålunda arbetarpartiets ledare nöja sig med en majoritet av, jag tror det var 6 å 7 röster i underhuset, och år 1951 fick Churchill 16 rösters majoritet i underhuset, vilken i dessa dagar har ökat till 18. Man anser i England att detta är alltför små majoriteter för att regeringen skall vara fullt arbetsduglig.

I min motion yttrades starka sympatier för det schweiziska systemet. Enligt detta är som bekant alla större partier ständigt företrädde i regeringen. Grundtanken är att ett land inte kan styras på ett tillfredsställande sätt, om regeringen endast stöder sig på den ena hälften av folket eller på en minoritet. Jag kan bl. a. erinra om att statsminister Per Albin Hansson flera gånger framträdde som förespråkare för en permanent samlingsregering och att många statsvetenskapsmän i vårt land, kanske flertalet, hyser sympatier för en sådan omläggning av regeringssystemet.

Det brukar anföras mot samlingsregeringen, att den innebär en betydande maktkoncentration och att den offentliga politiska debatten försvagas. I motionen uttalades att om systemet med permanent samlingsregering komme att tillämpas i vårt land, torde det vara nödvändigt att vi liksom i Schweiz begagnar folkomröstningsinstitutet för att valmanskåren direkt skall få säga sin mening om viktiga politiska frågor. Frågan om införande av permanent samlingsregering tillhör helt den praktiska politiken men synes knappast vara mogen för förverkligande.

Oberoende av om denna stabila samverkan kommer till stånd eller ej, kan naturligtvis användning av folkomröstning motiveras med liknande skäl, som anförts för systemet med samlingsregering.

Konstitutionsutskottet har accepterat tanken på ett utbyggande av folkomröstningsinstitutet och anser att det skulle kunna medföra ett mer aktivt deltagande från folkets sida i statsverksamheten. Detta syfte kan emellertid, enligt utskottets mening, i väsentlig utsträckning vin-

nas genom en utbyggnad av det rådgivande folkomröstningsinstitutet. Att meningarna är synnerligen delade om lämpligheten av att införa beslutande folkomröstning, medan det råder större enighet om ett ökat utrymme för konsultativ folkomröstning, får man väl ge utskottet rätt i efter den diskussion som förekommit. Frågan om en permanent samlingsregering som på ett naturligt sätt skulle kunna kompletteras genom beslutande folkomröstning, har inte heller vunnit någon ökad anslutning under de senare åren. Tvärtom har motsättningarna skärpts på ett sådant sätt, att det nu är svårare att vinna gehör för samlingsstanken än det var för fem år sedan.

Under sådana förhållanden, och då förslaget om en utbyggnad av det rådgivande folkomröstningsinstitutet innebär ett framsteg, kan jag för min del godtaga utskottets ståndpunkt.

Herr PERSSON, OLA (k): Herr talman! Endast ett par ord till deklaration, huru vi i den kommunistiska gruppen kommer att ställa oss vid omröstningen i de olika förslagen. I andra kammaren har min partikamrat herr Senander i ett längre tal utvecklat och motiverat vårt ståndpunktstagande till en mera allmän och omfattande författningsrevision. Jag kan därför bidra till riksdagsarbetets rationalisering genom att inskränka mitt anförande till endast några ord i anslutning till de ställda yrkandena.

Vi kommer under punkten A) att rösta för utskottets hemställan. Vi anser nämligen att en utbyggnad av det rådgivande folkomröstningsinstitutet bör ske och förväntar därför att förslag i ärendet skall framläggas av Kungl. Maj:t under innevarande mandatperiod för andra kammaren. Jag yrkar sålunda bifall till utskottets förslag under punkten A).

Under punkten B) anser vi, att valsystemet för val till riksdagens andra kammare bör lösas så, att de politiska meningsriktningarna får lika chans, att varje röst får lika värde och att valsys-

temet får en definitiv lösning i denna riktning under innevarande mandatperiod för andra kammaren. Kommunistiska partiets mandat i andra kammaren kostar för närvarande 34 000 à 35 000 röster, då exempelvis de socialdemokratiska mandaten kostar 14 000 à 15 000 röster. Riksdagen eller annat utjämningsförfarande får prövas vid frågans avgörande. Härvidlag sammanfaller våra synpunkter med de i reservationen 2) under punkten B) ställda yrkandet, till vilket jag också ber att få yrka bifall.

Under punkten C) hemställer utskottet om utredning av frågan om partiella reformer inom tvåkammerssystemets ram, berörande första kammarens sammansättning, ställning och funktioner. Detta förutsätter att tvåkammerssystemet skall bibehållas. Nog bör det vara angeläget att på allvar ställa frågan, huruvida ett bibehållande av första kammaren är sakligt motiverat eller icke. En utredning bör, synes det oss, i första hand inriktas på att besvara denna fråga men därjämte också att utreda frågor, som har med partiella reformer inom det nuvarande tvåkammerssystemets ram att skaffa. I denna fråga ansluter vi oss till det i reservationen nr 2) under punkten C) framställda yrkandet.

Herr HÄLLGREN (s): Herr talman! Jag har i utskottet varit med om att diskutera en del av de frågor, som här berörts, och jag skall därför be att få avge en deklARATION beträffande min syn på dessa frågor.

Jag beklagar att fru Lindström har avlägsnat sig från kammaren. Hon yrkade bifall till en motion, som hon varit med om att väcka i denna kammare, och hon beklagade att utskottet icke kunnat ansluta sig till motionen.

Herr Bergvall ansåg, om jag förstod honom riktigt, att konstitutionsutskottet var konservativt. Ja, kanske man kan säga det. Men utskottet har ju till uppgift att vårda — och kan jag tillägga att anså — våra grundlagar, och innan utskottet framlägger några förslag vill

Ang. vissa författningsfrågor.

utskottet någorlunda veta vad dessa förslag innebär. Ett förslag från utskottets sida skall ju, om det tages ad notam av Kungl. Maj:t och det igångsätts en utredning, delvis tjänstgöra såsom direktiv.

Vad innebär då den motion, som fru Lindström här talade om. Jo, att Kungl. Maj:t skall föranstalta om en samlad och förutsättningslös översyn av principerna och formerna för den parlamentariska demokratien och den författningsmässiga ramen för vårt parlamentariska liv, innefattande samtliga i motionerna berörda problem, och framkomma med de förslag till författningsrevisioner etc., vartill denna översyn kan föranleda.

När jag hörde fru Lindström, erinrade jag mig att jag innan fru Lindström var född — eller för 47 år sedan — gick och sålde en tidning som hette Fram, i vilken Per Albin Hansson var redaktör. Jag höll föredrag och bildade socialdemokratiska ungdomsklubbar, fackföreningar o. s. v. Vi hade då inte sådana tider som vi har nu, men den som under nära ett halvt sekel har följt med utvecklingen i detta land och sett den demokratiska utvecklingen på det politiska och i någon mån på det ekonomiska området faller inte för en sådan motion och begär att en utredning skall igångsättas, vilken skall undersöka i vilket hänseende resultat, som vi nu kommit till, skall stöpas om utan att närmare ange några direktiv för hur detta skall ske. Man lär sig att vara litet försiktig för att hålla kvar vad vi har erövat, om jag får använda ett sådant uttryck i fråga om rättigheter åt det svenska folket.

Däremot har utskottet gått in för partiella reformer, bl. a. rådgivande folkomröstning av annan art än den vi för närvarande har. I vårt partis program står: ett demokratiskt representationskick, folkomröstning. Vi har förut blivit erinrade om detta. Folkomröstningen står som ett komplement till det demokratiska representationskicket.

Nu har förslag om beslutande folkomröstning framställts. Men är det inte så,

Ang. vissa författningsfrågor.

att en beslutande folkomröstning kan bereda svårigheter inte bara för en sittande regering, som representerar en demokratisk ordning, utan också för den lagstiftande församlingen? Jag kan inte tänka mig annat än att riksdagens möjligheter att fatta beslut kommer att begränsas och bestämmas av folkomröstningens resultat, hur det sedan kommit till. Men de sakerna skall jag inte nu ge mig in på.

Utskottet har som sagt gått in för rådgivande folkomröstning av sådant slag, att riksdagen efter att ha hört folkets mening äger möjlighet att fatta sitt beslut under ansvar och stå för det inför svenska folket. Jag kan inte hjälpa att jag har intrycket att de, som talar för den beslutande folkomröstningen, försöker att i vår parlamentarism införa någon sorts dagordningsinstitut. Man har ett sådant i Frankrike, och det är enligt min mening ett oting för det landet, med tanke på de ständiga ombytena av regering. I diskussionen framskymtar allt som oftast möjligheten, att en folkomröstning skulle kunna gå den sittande regeringen emot, varefter regeringen skulle upplösa kamrarna, utlysa nya val o. s. v.

Man har återoppat erfarenheter av folkomröstningsinstitutet i utlandet, särskilt i Schweiz. Jag har försökt sätta mig in i huruvida ordningen i Schweiz skulle kunna vara tillämplig hos oss, men kommit till resultatet att förebilden inte är efterföljansvärd. Schweiz är ett land som består av förbundsstater, och man håller omröstningar dels i kantonerna och dels inom edsförbundet. Vid något tillfälle har man med detta folkomröstningsinstitut fått beslutat, att ingen vid de statliga järnvägarna anställd skulle få tillhöra den lagstiftande församlingen, man har en annan gång vrakat förslag om ålderdomspensionering, man har vägrat tillerkänna kvinnorna rösträtt och vid något tillfälle hållit en folkomröstning som framkallades av en anonymt finansierad propaganda. Jag tycker inte att exemplet är efterföljansvärt för vårt land.

Vill man ha en demokrati och ett par-

lamentariskt styrelseskick, bör man givetvis förbättra det där så behövs, men man måste också se till att det fungerar ordentligt. Och jag är mycket betänksam mot att ge mig in på några äventyrligheter i det fallet.

Frågan om majoritetsval i enmanskretsar har berörts av ett par talare. Jag skall inte längre uppehålla mig vid den, men jag undrar om inte ett sådant system skulle visa sig bli mindre rättvist än det nuvarande proportionella systemet. Så småningom leder det ju fram till ett tvåpartisystem; det ena partiet drar tillbaka sin kandidat från en valkrets för att det andra partiets kandidat skall bli vald. Resultatet blir lätt tvära omkastningar av majoriteten i parlamentet med stora förändringar i den förda politiken som följd. Det kan hända att en regering beslutar socialisera exempelvis stålindustrin, men så kastas majoriteten om vid ett val, och den nya regeringen upphäver den nyss genomförda socialiseringen.

Jag tror att den politiska utvecklingen blir lugnare, därest man har ett proportionellt valsysteem som ger de olika åsiktsriktningarna större möjligheter att komma till tals även i parlamentet. Det är av sådana skäl jag i utskottet har varit med om att avvisa förslaget om en utredning rörande majoritetsval i enmanskretsar.

Hur tror exempelvis herr Bergvall, att herr Ohlin och han själv skulle kunna regera i detta land, även med hjälp av herrar Hjalmarson och Ewerlöf, om vi hade beslutande folkomröstning och socialdemokrater och bondeförbundare i opposition gemensamt mobiliserade de resurser som partierna, Landsorganisationen och böndernas alla organisationer förfogar över? Vi skulle nog ha möjlighet att fälla nästan vilket förslag som helst av en sådan minoritetsregering.

Därefter vill jag endast säga några ord om enkamarsystemet. Förr i världen var det ju så, att första kammaren skulle med sin konservatism vara en återhållande kraft, därest andra kammaren skulle bli för demokratisk. Vi har numera demokratiserat vårt valsätt in i

Ang. vissa författningsfrågor.

minsta detalj, slopat streck, sänkt åldersgränsen för valbarhet osv. I det avseendet är följaktligen den politiska demokratin genomförd. Men det finns kanske ändå skäl för att bibehålla tvåkammerssystemet. Andra kammaren har kortare valperioder och direkta val och många gånger är det så, att det i stort sett är mindre betydelselösa och tillfälliga frågor, som spelar den största rollen i agitationen inför ett andrakammarval. Det kan bli en omkastning i majoriteten av just sådana skäl. Jag skall inte dra ner debatten genom att erinra om dylika propagandametoder. Det kan emellertid då vara av vikt, att man i första kammaren, som är vald genom indirekta val, som har en annan mandattid — den kan mycket väl tänkas sänkt till 6 år, som föreslogs av herr Olsson — och som förnyas successivt. Jag vill inte säga, att den skulle vara en återhållande kraft, men det kan åstadkomma en bättre balans i vårt representationssystem, om vi har två kammare, valda enligt olika grunder, även om i grund och botten det demokratiska valsättet har trängt igenom i de primära valen för båda kammarna.

Det är av denna anledning som jag har biträtt förslagen, sådana de är utformade av konstitutionsutskottet. Det har visserligen sagts, att man i Danmark har gått in för enkammersystem, men en förteckning över parlamenten i de olika länderna runtom i världen visar, att åtskilliga länder har tvåkammersystem. Jag skall inte gå in på frågan om i dessa länder senaten, överhuset eller vad det kallas har andra kompetensuppgifter än vår första kammare. Jag kan nämna sådana länder som Belgien, Frankrike, Holland, Irland, Italien, Jugoslavien, Ryssland — det kan ju vara en liten erinran till den föregående talaren — Schweiz, Storbritannien o. s. v. Jag behöver inte gå utanför Europa. Men det finns mer än ett fyrtiotal länder, som fortfarande har tvåkammersystem.

Jag skall inte uppehålla tiden längre, utan ber, herr talman, att få yrka bifall till konstitutionsutskottets förslag.

Herr ANDERSSON, GUSTAV EMIL (bf): Herr talman! Eftersom jag deltagit i utskottets behandling av denna fråga och röstat för utskottsutlåtandet, anser jag det vara alldeles onödigt att som en del andra talare ingå i någon detaljredogörelse varför jag intagit denna ståndpunkt. Det anser jag vara tillräckligt redovisat i utskottets motivering. Det var alltså inte därför jag begärde ordet, utan det var på grund av en del invändningar som gjorts mot konstitutionsutskottets ställningstagande till och behandling av denna fråga såväl i debatten i utskottet som senare här i kammaren.

När det gäller kravet på första kammarens avskaffande har det framhållits, att eftersom den nu är demokratiserad och alltså är bra lik andra kammaren, så har den ingen uppgift att fylla. Nu skall den avskaffas. Det är inte bara folkpartiet som har den uppfattningen, utan även herr Sten var inne på den linjen.

Jag tycker för min del, att detta är ett mycket underligt resonemang. Det har tidigare ansetts, att första kammaren varit alltför konservativ. Den skulle moderniseras och demokratiseras. När vi nu äntligen har gjort detta, säger man, att den är färdig att avskaffas. Hade man spjärnat mot demokratiseringen, bibehållit dess konservatism och de många spärreglerna vid valen till första kammaren, skulle jag ha kunnat förstå dem som säger, att kammaren i vårt demokratiska samhälle inte hade någon uppgift att fylla utan var en spärr mot utvecklingen.

Så kommer herr Sten med ett hugskott om att vi borde ha en »ekonomisk» första kammare. Han saknar tydligen bankdirektörer i våra led — ja, jag räknar inte sparbanksdirektörer utan endast de stora bankdirektörerna — och stora sågverkspatroner från Norrland. Det har även från andra håll sagts, att första kammaren är ensidigt sammansatt och inte ger tillräckligt utrymme för personval. Dugande krafter skulle inte kunna väljas in i första kammaren. Jag har

Ang. vissa författningsfrågor.

gjort en överblick av första kammarens sammansättning och kommit till det resultatet, att ett sjuttiootal olika näringar yrken och anställningar för närvarande är representerade bland första kammarens 150 ledamöter. Det tycker jag inte tyder på att kammaren skulle vara otillräckligt representativ. Såvitt jag kan finna är det ingen större folkgrupp som saknar representation — utom hantverkare och småindustriidkare, vilka utgör en inte så liten grupp. Men detta är ganska naturligt, ty de befinner sig i en sådan ekonomisk ställning, att de inte kan lämna sitt hantverk eller sin lilla industri för att sitta här i riksdagen och därmed spoliera sin näring.

Annars finns här i första kammaren representanter från småbrukarna — till vilken grupp jag själv hör — ända upp till de största godsägarna, från mycket lågt avlönade arbetare — lantarbetare och de lägst avlönade industriarbetarna — ända upp till de högsta inkomsttagarna inom storindustrin. Beträffande de intellektuella finns här innehavare av de lägsta befattningar, för vilka teoretisk utbildning kräves, ända upp till professorer, med alla olika variationer emellan. Jag kan inte förstå att detta inte skulle vara en tillräckligt nyanserad representation för svenska folket och att man därför skulle behöva avskaffa första kammaren.

Om man går över till andra kammarens katalog och studerar ledamöternas yrken och titlar — vilket jag inte gjort — skall man säkerligen finna att den kammaren inte är mer mångskiftande än första kammaren, varför första kammaren i detta avseende tämligen bra kan sägas avspegla svenska folket.

Vidare vill jag säga några ord till herr Bergvall. Enligt min mening gjorde han ett angrepp mot konstitutionsutskottet, vilket går i stil med de angrepp som göres av folkpartiets tidningspress, i synnerhet den del av pressen som älskar att angripa riksdagen och om möjligt skandalisera den. Där har man fått läsa åtskilligt om att konstitutionsutskottet är arbetsodugligt, konservativt och på alla sätt mindervärdigt. Och här uppträder

nu på samma linje en av folkpartiets främsta och mest betrodda representanter, som mycket litet deltagit i utskottsarbetet inom konstitutionsutskottet — han tillhör konstitutionsutskottet men har inte varit där mer än vid några enstaka tillfällen, fastän det har hänt att då ordinarie ledamöter av konstitutionsutskottet från folkpartiet har varit förhindrade att delta har stolarna stått tomma. Jag tycker faktiskt att det hade varit värdefullt, om herr Bergvall med sin eminenta sakkunskap och duglighet hade besatt någon av dessa stolar som en motvikt mot den stelbenta konservatism, som påstås göra sig gällande. Han infann sig bara när denna fråga skulle behandlas för att han skulle få sitt namn under utskottsutlåtandet. Jag anser för min ringa del att det inte är lämpligt att riksdagsmän på ett sådant sätt som han gjort kritiserar arbetet i ett utskott, som de själva tillhör, för att ge belackarna ytterligare anledning till kritik.

Herr Bergvall kom sedan in på åtskilligt annat när det gäller första kammaren, och det är kanske bemött med vad jag förut sade. Han menar, att första kammaren inte har någon uppgift att fylla. Det kan hända att folkpartiet anser att den inte har någon uppgift, därför att den inte tillräckligt hastigt i praktiken omsatt folkpartiets vinster vid landstingsmannavalen. Men växlingar i politiken är inte ovanliga. Det kan hända att folkpartiet under tio eller femton år framåt kommer att få nytta av första kammarens efterblivenhet i fråga om representationen på grund av valsättet, så att det kan få en större representation än det skulle ha i förhållande till sitt landstingsmannaantal. Då tror jag inte att folkpartiet kommer att kräva första kammarens avskaffande!

Det är ju för övrigt tydligt och uppenbart, att det här är fråga om en kamp om makten och ingenting annat. Och det kan klart sägas ifrån; det behövs inga omskrivningar om den saken. Hade förhållandet varit annorlunda och socialdemokratien varit underrepresenterad i första kammaren och folkpartiet över-

Ang. vissa författningsfrågor.

representerat, skulle aldrig någonsin en folkpartist ha funderat på att föreslå första kammarens avskaffande på grund av det ålderdomliga valsättet och förskjutningar i framtiden.

Jag skulle gentemot den högt aktade professor Herlitz vilja göra den invändningen, då han också ansett att det är svårt att få in dugande krafter här i kammaren — något som kan vara delvis besvarat med vad jag förut sade beträffande titlarna — att högern enligt min mening inte har någon anledning att klaga över att partiet är dåligt företrätt här i kammaren. Här är högern representerad av den högsta intelligensen och kunskapen, och här finns representanter för de framgångsrikaste industriidkare och bolagsdirektörer, som väl fyller sin uppgift på detta område. Den juridiska sakkunskapen är också representerad, liksom olika yrken och näringar. Jag har litet svårt att förstå, varför man klagat på högerhåll. Man har större möjligheter att välja in sådana krafter här i kammaren än i andra kammaren, och då kan väl inte detta vara skäl för att representationssystemet skall behöva ändras i så stor utsträckning som ibland ifrågasatts.

Jag har velat göra dessa små invändningar, och jag ber om ursäkt om man ansett det vara onödigt i denna långa debatt — jag brukar emellertid inte ofta ta kammarens tid i anspråk. Jag har för min del bara velat säga, att jag tycker att åtskilliga av de invändningar, som här framförts mot konstitutionsutskottet, är föga bärande om man ser på verkligheten sådan den är.

Herr HERLITZ (h): Herr talman! Om första kammaren skulle debattera detta stora komplex av författningsfrågor så som deras vikt kräver och även med sikte på sin uppgift att genom riksdagsdebatterna stimulera den allmänna diskussionen, skulle vi väl få räkna med ytterligare några timmars diskussion, och i själva verket känner jag mig nu oerhört frestad till ett anförande på en halvtimme eller något sådant. Snart

sagt varje anförande, som här har hållits, har ju innehållit synpunkter eller uppgifter, som har manat till diskussion.

Jag blev alldeles särskilt frestad av herr Gustav Emil Anderssons anförande, för att nu bara tala om det sista intrycket. Men jag skall, herr talman, inte falla för den frestelsen, ty jag förstår att kammaren inte vill det på detta sena stadium. Jag skall be att få inskränka mig till en sak. Den gäller nämligen en liten korrigerig av det yrkande jag tidigare har ställt.

Saken är den att herr Bergvall och jag har yrkat bifall till vardera sin reservation till utskottets betänkande. Men nu förhåller det sig så, att dessa reservationer skiljer sig endast i avseende på motiveringen, särskilt därför att folkpartiets reservation spänner över hela problemkomplexet, medan de båda reservationerna är ordagrant identiska i avseende på klämman.

Herr Bergvall och jag har tyckt det vara meningslöst att nu av kammaren påkalla ett ståndpunktstagande mellan dessa båda olika motiveringar, och i samförstånd med herr Bergvall vill jag sålunda, herr talman, be att få återta mitt yrkande om bifall till min reservation i dess helhet och i stället yrka bifall till den hemställen, som förekommer under punkten A) i vardera av reservationerna, nämligen reservation 2) a) av herr Bergvall m. fl. och 3) av herr Herlitz m. fl.

Herr BERGVALL (fp): Herr talman! Jag måste säga som professor Herlitz, att herr Gustav Emil Andersson är en svår frestare — och jag borde ju strängt taget vara skyldig att falla för frestelsen. Jag har just slumpvis läst snabbprotokollet över mitt anförande, och jag blev, när jag läste det, ledsen över att jag inte hade förstätt vilka känsliga naturer det finns i första kammaren.

Vad jag sagt om konstitutionsutskottet var att det var ett strängt konservativt utskott, och inte kunde jag drömma om att herr Gustav Emil Andersson var en

Ang. vissa författningsfrågor.

sådan radikal bjässe, att han ansåg att uttrycket *konservativt* om ett utskott, där han var medlem, var en skandalisering inte blott av honom personligen utan jämväl av utskottet. Jag skall komma ihåg hans radikalism för framtiden!

Om jag nu lämnar detta område, vill jag i övrigt i all korthet säga, att jag inte kan hjälpa att jag tycker att de motive-ringar inte håller, som framförts gent emot oss i folkomröstningsfrågan. De bottnar i farhågor för att underställa folket prövningen i några få fall av spörsmål, om vilka delade meningar råder. Jag tycker inte att det finns några utländska erfarenheter, som bestyrker dessa farhågor.

Vad förstakammarproblemet beträffar skulle jag egentligen vilja säga, att min vän herr K. J. Olsson, om vilken jag vet att han är så radikal, att han inte blir förolämpad om jag säger att han är konservativ i författningsfrågor, faktiskt gav en rätt god motivering för första kammarens avskaffande. Han konstaterade för det första, att om vi inte hade den, skulle vi inte införa den, för det andra att den otvivelaktigt i vissa sammanhang kunde åstadkomma svårigheter när det gäller regeringsbildning, och för det tredje att den behövde en hel serie reformer.

Jag skall emellertid inte heller föva diskussionen längre — då kan den blossa upp på nytt. Jag skall inskränka mig till att i överensstämmelse med den motivering, som herr Herlitz nyss gav, återta det av mig tidigare framställda yrkandet och förena mig med herr Herlitz i det av honom nu senast framställda yrkandet.

Herr EWERLÖF (h): Herr talman! Det är inte heller min mening att på detta stadium av debatten försöka få den att blossa upp igen, utan jag har snarast begärt ordet för att i korthet ange, hur jag för min del avser att rösta.

Jag kommer att rösta för punkterna A) och B) med den lydelse som herrar Herlitz och Bergvall har yrkat.

När det sedan gäller punkten C) går

ju utskottets hemställan ut på utredning av frågan om partiella reformer inom tvåkammerssystemets ram, berörande första kammarens sammansättning, ställning och funktioner. Det motsvarar i det väsentliga min ståndpunkt, att man skall försöka gå fram på de partiella reformernas väg med avseende på första kammaren, men jag måste i likhet med herr Sten förklara, att jag bland de uppslag till reformer i detta hänseende, som angivits i utskottets motivering, inte är beredd att stödja kravet på att det skall vara en proportionell representation i utskotten mellan andra kammaren och första kammaren. Jag anser att så länge vi har en första kammare, skall vi inte på det sättet förminska kammarens inflytande i det gemensamma arbetet, som det skulle innebära om man släppte paritetet på denna punkt.

Jag tänker också på en annan konsekvens av en sådan anordning. Den måste ju antingen innebära, att man skulle minska det antal ledamöter från första kammaren som för närvarande sitter i utskotten och att antalet skulle fyllas ut med representanter för andra kammaren. Då skulle det bli så få ledamöter från första kammaren, att det inte gärna skulle bli möjligt att få en någorlunda arronderad representation för kammaren. Eller också skulle man gå den vägen, att man ökade utskotten med ett antal representanter från andra kammaren. Men detta, mina damer och herrar, är enligt min mening en mycket väsentlig fråga beträffande hela riksdagsarbetet. Det innebär en mycket stor skillnad, jämfört med nuvarande förhållanden, om vi skulle göra samtliga utskott så månghövdade som de skulle bli genom en sådan förändring.

Av båda dessa skäl anser jag, att det inte finns anledning för en första kammare, som alltjämt är beredd att motivera och strida för sin fortsatta existens, att erbjuda detta finger för en reform, som efter min mening skulle väsentligt påverka förhållandet mellan kamrarna och måhända innebära endast en ytterligare spik i den likkista, som man nu vill snickra ihop åt första kammaren.

Ang. vissa författningsfrågor.

Jag kommer därför att biträda herr Stens yrkande om att ur motiveringen skall strykas det stycke på sidan 54 som talar om denna sak. Om detta stycke utgår ur utskottets motivering, skulle det inte för mig föreligga några svårigheter att rösta för utskottets hemställan under punkten C).

Häri instämde herr *Wistrand* (h).

Herr SANDLER (s): Herr talman! Jag kommer att biträda det yrkande, som framställts i den socialdemokratiska motion som begär en allmän översyn av författningsbestämmelserna, innefattande valsätt, folkomröstning och enkammarsystem. Jag förmodar dock att förslaget faller i kammaren och att konstitutionsutskottets förslag blir antaget. I det läget anser jag regeringen självfallet vara oförhindrad att vidga ramen för den av utskottet begärda utredningen, och jag har begärt ordet allenast för att uttrycka förhoppningen, att regeringen ville göra bruk av denna sin grundlagsenliga rätt.

Herr LINDÉN (s): Herr talman! Jag har begärt ordet med anledning av herr Ewerlöfs sista anförande, trots att jag hade kommit överens med mig själv om att inte säga mera.

Jag vet inte om det kan glädja herr Ewerlöf eller herr Sten att höra, att de farhågor och resonemang som herr Ewerlöf framfört har gjort sig gällande även i utskottet bland dem som har ställt sig bakom utskottets yttrande. För min egen del har jag varit ytterst tveksam i denna punkt, och jag har inte haft något starkt behov av att driva en sådan linje som här föreslås. Men när man ändå skickar en skrivelse med begäran om utredning till Konungen, har jag inte velat motsätta mig att denna sak blir prövad. Därmed har emellertid inget löfte blivit givet. Så vill jag tolka denna utskottets framstöt.

Herr HERLITZ (h): Herr talman! På denna punkt har jag varit en smula tveksam. Jag har dock ansett mig kunna an-

sluta mig till vad utskottet här sagt, men jag är angelägen om att betona, att utskottet inte har gjort något uttalande, som skulle sikta på en proportionell representation kamrarna emellan. Det är således inte utsagt, att antalet utskottsrepresentanter skall stå i förhållande till ledamotsantalet i kamrarna, utan det är tänkbart med mycket mindre steg i den riktningen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad yttrade herr talmannen, att, utom beträffande motiveringen, till vilken han ville återkomma efteråt, om anledning därtill gäves, hade i avseende på den nu ifrågavarande punkten förekommit följande yrkanden:

1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas;

2:o), av herrar *Bergvall* och *Herlitz*, att kammaren skulle bifalla den hemställan, som förekomme under punkten A i vardera av reservationerna 2 a, av herr *Bergvall* m. fl., och 3, av herr *Herlitz* m. fl.;

3:o) av fru *Lindström*, att kammaren skulle bifalla motionerna I: 63 och II: 89; samt

4:o) att utskottets hemställan skulle avslås.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herrar *Bergvall* och *Herlitz* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vart och ett av de återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herrar *Bergvalls* och *Herlitz* yrkande.

Herr *Sten* äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll. Med anledning härav upptog herr talmannen

Ang. vissa författningsfrågor.

vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den sålunda begärda, närmast före huvudvoteringen infallande omröstningen (första förvoteringen); och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras åsikt, som ville till kontraposition antaga avslag.

Herr *Herlitz* begärde likväl votering även om innehållet i denna kontraposition, på grund varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes för den andra förvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen angående konstitutionsutskottets betänkande nr 17 punkten A antager avslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i förstnämnda votering antagits bifall till fru Lindströms yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för den första förvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående konstitutionsutskottets betänkande nr 17 punkten A antager bifall till herrar Bergvalls och Herlitz yrkande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits avslag.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 42;

Nej — 62.

Därjämte hade 14 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Slutligen uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 17 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkten B.

Herr *LINDÉN* (s): Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr *HERLITZ* (h): Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den hemställan, som förekommer under punkt B) i vardera av reservationerna 2 a) av herr Bergvall m. fl. och 3) av mig och herr Håstad.

Herr *JOHANSON, KARL AUGUST* (s): Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av mig avgivna reservationen nr 5.

Herr *BERGVALL* (fp): Herr talman! Jag ber att få förena mig med herr Herlitz om det av honom framställda yrkandet.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen,

Ang. vissa författningsfrågor.

att därunder yrkats 1:o att vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställts skulle bifallas; 2:o), av herrar *Bergvall* och *Herlitz*, att kammaren skulle bifalla den hemställan, som förekomme under punkten B i vardera av reservationerna 2 a, av herr *Bergvall* m. fl., och 3, av herr *Herlitz* m. fl.; samt 3:o), av herr *Johanson, Karl August*, att kammaren skulle godkänna den av honom vid betänkandet avgivna, med 5 betecknade reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bergvall* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vardera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herrar *Bergvalls* och *Herlitz* yrkande.

Herr *Johanson, Karl August*, äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående konstitutionsutskottets betänkande nr 17 punkten B antager bifall till herrar *Bergvalls* och *Herlitz* yrkande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till herr *Karl August Johansons* yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns där-

vid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 17 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr *Karl August Johanson* vid betänkandet avgivna, med 5 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkten C.

Herr *LINDÉN* (s): Jag ber att få yrka bifall till vad utskottet har anfört under punkten C.

Herr *BERGVALL* (fp): Jag hemställer om bifall till yrkandet under punkten C i reservation 2 a.

Herr *JOHANSON, KARL AUGUST* (s): Jag ber att få yrka bifall till den av mig avgivna reservationen som är betecknad 4 b, vilket innebär avslag.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu förevarande punkten yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Bergvall*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i punkten C i den av honom m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen; samt 3:o) att utskottets hemställan skulle avslås.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Förordningsförslag ang. byggnadsforskningsavgift m. m.

Herr *Johanson, Karl August*, begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraproposition därvid antagits avslag uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 17 punkten C, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Johanson, Karl August*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 59;

Nej — 36.

Därjämte hade 22 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I fråga om utskottets motivering, yttrade nu vidare herr talmannen, hade yrkats dels att kammaren skulle godkänna näst sista stycket av utskottets yttrande å s. 54 i det tryckta betänkandet (»Även om — — i kamrarna»), dels ock, av herr *Sten*, att nämnda stycke skulle uteslutas.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på styckets godkännande vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sten* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som beträffande motiveringen i konstitutionsutskottets betänkande nr 17

godkänner näst sista stycket av utskottets yttrande å s. 54 i det tryckta betänkandet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr *Stens* yrkande om uteslutande av nämnda stycke.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Punkten D.

Utskottets hemställan bifölls.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 18, i anledning av väckta motioner om viss ändring i bestämmelserna rörande val till riksdagens första kammare, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Förordningsförslag ang. byggnadsforskningsavgift m. m.

Föredrogs ånyo sammansatta stats- och tredje lagutskottets utlåtande nr 13, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående uttagande av en avgift för främjande av forskning och rationalisering på byggnadsområdet samt inrättande av en stats nämnd för byggnadsforskning, dels ock i ämnet väckta motioner.

Under punkterna 67 och 68 av femte huvudtiteln i innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avvidan på särskild proposition i ämnet, under femte huvudtiteln för budgetåret 1953/54 beräkna

dels till Statens kommitté för byggnadsforskning ett förslagsanslag av 65 000 kronor,

dels ock till Byggnadsforskning ett reservationsanslag av 350 000 kronor.

Sedermera hade Kungl. Maj:t genom en den 13 mars 1953 dagtecknad propo-

Förordningsförslag ang. byggnadsforskningsavgift m. m.

sition, nr 163, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden, föreslagit riksdagen att

A. antaga ett vid propositionen fogat förslag till förordning angående byggnadsforskningsavgift;

B. godkänna av departementschefen framlagt förslag i fråga om inrättande fr. o. m. den 1 juli 1953 av en statens nämnd för byggnadsforskning;

C. godkänna i propositionen införd personalförteckning för statens nämnd för byggnadsforskning, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1953/54;

D. godkänna i propositionen införd avlöningsstat för statens nämnd för byggnadsforskning, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1953/54;

E. under femte huvudtiteln för budgetåret 1953/54 anvisa

dels till Statens nämnd för byggnadsforskning: Avlöningar ett förslagsanslag av 68 100 kronor;

dels till Statens nämnd för byggnadsforskning: Omkostnader ett förslagsanslag av 52 000 kronor;

dels ock till Byggnadsforskning ett reservationsanslag av 275 000 kronor.

I anledning av propositionen nr 163 hade inom riksdagen väckts sex motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 418 av herr *Jansson* m. fl.,

nr 419 av herr *Wehtje* samt

nr 420 av herrar *Lundqvist* och *Spetz* ävensom

inom andra kammaren:

nr 550 av herr *Severin* i Gävle m. fl.,

nr 551 av herrar *Carlsson* i Stockholm och *von Seth* samt

nr 552 av herrar *Edström* och *Nordqvist* i Karlskoga.

I motionerna I: 418 och II: 550, vilka voro likalydande, hade hemställts att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 163 måtte giva sin anslutning till i motionerna anförda synpunkter be-

träffande inriktningen och utövanheten av den föreslagna nämndens verksamhet.

I motionerna I: 419 och II: 552, vilka även voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta

dels att avslå propositionen nr 163,

dels att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t måtte tillsätta en utredning med uppdrag att framlägga nytt förslag om sammansättningen av uppgifterna för och sättet för finansiering av en byggnadsforskningsnämnd,

dels att till Statens kommitté för byggnadsforskning för budgetåret 1953/54 anslå ett förslagsanslag av 65 000 kronor och

dels att till Byggnadsforskning för budgetåret 1953/54 anslå ett reservationsanslag av 350 000 kronor.

I motionerna I: 420 och II: 551, vilka jämväl voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 163

A. måtte antaga det till proposition fogade förslaget till förordning angående byggnadsforskningsavgift, dock att 1, 2 och 3 §§ i förordningen måtte erhålla den ändrade lydelse, som i motionen angivits;

B. måtte — med beaktande av de synpunkter som anförts i motionerna — godkänna inrättandet fr. o. m. den 1 juli 1954 av en statens nämnd för byggnadsforskning;

C. icke måtte godkänna Kungl. Maj:ts förslag om personalförteckning för statens nämnd för byggnadsforskning;

D. måtte avslå Kungl. Maj:ts anslagsäskande för avlöningar och omkostnader till Statens nämnd för byggnadsforskning ävensom till Byggnadsforskning å 395 100 kronor;

E. måtte under femte huvudtiteln för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 65 000 kronor till Statens kommitté för byggnadsforskning samt ett reservationsanslag av 350 000 kronor till byggnadsforskning i enlighet med vad

Förordningsförslag ang. byggnadsforskningsavgift m. m.

som föreslagits i årets statsverksproposition.

Propositionen nr 163 och motionerna I: 419 och 420 samt II: 551 och 552 hade, såvitt de angingo förslag till förordning angående byggnadsforskningsavgift, hänvisats till behandling av lagutskottet och tilldelats tredje lagutskottet. Sagda proposition och motioner i övrigt ävensom motionerna I: 418 och II: 550 samt ovan nämnda punkter i statsverkspropositionen hade hänvisats till statsutskottet. Efter överenskommelse mellan statsutskottet och tredje lagutskottet hade samtliga här berörda frågor hänskjutits till behandling av sammansatt stats- och tredje lagutskott, vilket utskott i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

A. att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit vissa ändringar böra företagas i det genom förevarande proposition nr 163 framlagda förslaget till förordning — måtte med avslag å motionerna I: 419 och II: 552 samt I: 420 och II: 551, i vad de berörde sagda förslag, för sin del antaga under punkten infört förslag till förordning angående byggnadsforskningsavgift;

B. att riksdagen måtte godkänna i propositionen framlagt förslag i fråga om inrättande fr. o. m. den 1 juli 1953 av en statens nämnd för byggnadsforskning;

C. att riksdagen måtte godkänna i propositionen föreslagen personalförteckning för statens nämnd för byggnadsforskning, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1953/54;

D. att riksdagen måtte godkänna i propositionen föreslagen avlöningsstat för statens nämnd för byggnadsforskning, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1953/54;

E. att riksdagen måtte under femte huvudtiteln för budgetåret 1953/54 anvisa

dels till Statens nämnd för byggnadsforskning: Avlöningar ett förslagsanslag av 68 100 kronor,

dels till Statens nämnd för byggnadsforskning: Omkostnader ett förslagsanslag av 52 000 kronor,

dels ock till Byggnadsforskning ett reservationsanslag av 275 000 kronor;

F. att motionerna I: 418 och II: 550 måtte anses besvarade genom vad utskottet i sin motivering anfört; samt

G. att motionerna I: 419 och II: 552 samt I: 420 och II: 551, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under A—E hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I det av utskottet framställda förordningsförslaget voro 1 och 2 §§ så lydande:

1 §.

Den som yrkesmässigt bedriver byggnadsverksamhet under sådana förhållanden, att han är att anse såsom arbetsgivare enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete, så ock kommun, vilken såsom arbetsgivare i nämnda lags mening bedriver byggnadsverksamhet, är skyldig att, i enlighet med vad nedan sägs, till främjande av forsknings- och rationaliseringsverksamhet inom byggnadsfacket erlagga en särskild avgift (byggnadsforskningsavgift).

Från avgiftsskyldighet är staten befriad.

2 §.

Byggnadsforskningsavgift utgår för kalenderår med tjugu kronor för varje fullt antal av trehundra dagsverken, som under året utförts med anlitande av arbetstagare, för vilken arbetsgivaren skall påföras avgift enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete och vilken vid debitering i riksförsäkringsanstalten av dylik avgift är att hänföra till någon av följande verksamhetsgrenar, nämligen

inom yrkesgruppen metallindustri:

bleck- och plåtslageri i samband med husbyggnadsarbete samt

installation av gas-, vatten-, värme- och avloppsledningar;

inom yrkesgruppen byggnadsverksamhet nedanstående i anstaltens pre-

Förordningsförslag ang. byggnadsforskningsavgift m. m.

mietariff för arbetsgivare med i regel minst fem arbetare upptagna undergrupper eller specialgrupper:

B. Husbyggnader.

F. Byggnadsyrken.

G. Övrig hithörande verksamhet.

2. entreprenadarbete (större byggnadsarbeten och anläggningar),

3. uppförande av järnkonstruktioner,

6. skorstensbyggnadsverksamhet,

8. ställningsbyggnadsarbete.

Vid tillämpning av vad i föregående stycke föreskrivits skall iakttagas, att vid entreprenadarbete avgift skall erläggas endast i den mån fråga är om arbete, som även eljest är belagt med avgift enligt denna förordning.

Reservationer hade avgivits av, utom annan,

1) herr *Bergh* och fru *Boman*, vilka på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 419 och II: 552, besluta

dels att avslå propositionen nr 163,

dels att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte tillsätta en utredning med uppdrag att framlägga nytt förslag om sammansättningen av, uppgifterna för och sättet för finansiering av en byggnadsforskningsnämnd,

dels att till Statens kommitté för byggnadsforskning för budgetåret 1953/54 anslå ett förslagsanslag av 65 000 kronor och

dels att till Byggnadsforskning för budgetåret 1953/54 anslå ett reservationsanslag av 350 000 kronor;

2) herr *Bergh* och fru *Boman*, vilka för den händelse reservationen under 1 icke vunne bifall på åberopade grunder yrkat,

beträffande punkten A att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit vissa ändringar böra företagas i det genom förevarande proposition nr 163 framlagda förslaget till förordning — måtte i anledning av motionerna I: 420 och II: 551 i vad de berörde sagda förslag för sin del antaga i reservationen infört förslag till förordning angående byggnadsforskningsavgift;

beträffande punkterna B—E att riksdagen måtte bifalla de i motionerna I: 420 och II: 551 under nämnda punkter gjorda yrkandena.

I det av reservanterna förordade förordningsförslaget hade 1 och 2 §§ avfattats sålunda:

1 §.

Den som — — — (lika med utskottet) — — — avgift (*byggnadsforskningsavgift*).

2 §.

Byggnadsforskningsavgift utgår för kalenderår med *femton* kronor — — — (lika med utskottet) — — — och avloppsledning;

inom yrkesgruppen *byggnadsverksamhet allt arbete*.

Avgift som nu sagts utgår även för all i statlig regi bedriven byggnadsverksamhet.

Angående sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr OSVALD (fp): Herr talman! I avseende å föredragningen av sammansatta stats- och tredje lagutskottets utlåtande nr 13 får jag hemställa, att detsamma må företagas till avgörande punktvis och punkten A på det sätt, att först föredrages utskottets förordningsförslag paragrafvis med iakttagande av att 1 § behandlas styckevis samt att slutbestämelse, ingress och rubrik förekommer sist, varefter utskottets hemställdan föredrages; att vid behandlingen av den del av förslaget, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet; samt att författningstext ej må behöva uppläsa i vidare mån, än då sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Punkten A.

Utskottets förordningsförslag.

1 § första stycket.

Herr WEHTJE (h): Herr talman! Att stora landvinningar ännu kan göras genom ökade insatser för forskning och rationalisering inom byggnadsverksam-

Förordningsförslag ang. byggnadsforskningsavgift m. m.

heten är väl en allmänt omfattad mening. Jag vill till en början understryka att jag delar den. Genom bättre teknik och organisation och med hjälp av nya maskinella anordningar och nya material har man under de senaste åren kunnat framvisa mycket betydande framsteg. Men jag tror inte att möjligheterna är uttömda med detta.

I propositionen har departementschefen i mycket stor utsträckning stött sig på en promemoria, upprättad av kommittén för byggnadsforskning. Dess framställning av förhållandena synes mig emellertid inte motsvara verkligheten och inte heller ge rättvisa åt dem som verkar inom byggnadsindustrin. Tvärt emot vad som där säges, tror jag att man från det allmännas sida har all anledning att skänka sin erkänsla åt det stora intresse som byggnadsindustriens män visat för framstegsarbetet inom branschen. Denna industrigrens uppbyggnad med många små och medelstora företag verkar inte i någon nämnvärd grad hämmande på framstegstakten. De mindre företagen är ofta lika effektiva som de större, fastän de kanske saknar mera omfattande maskinella hjälpmedel. De kan helt visst med framgång tävla med de större och till synes bättre rustade företagen.

När det i promemorian framhålls att produktiviteten inom byggnadsindustrin, räknad i producerad mängd per arbetstimme, för närvarande ligger på ungefär samma nivå som i mitten av 1930-talet, under det att produktivitetsökningen vid den stationära industrien uppgår till i genomsnitt 4 procent per år, så får man allt ta det påståendet med en nypa salt. Man kan räkna på så många olika sätt, och siffrorna säger dock inte allt. Det rör sig inte här om en så avgjort efterbliven industrigren.

I den mån utvecklingen inte varit helt tillfredsställande har ju detta sin grund i de arbetsbetingelser som förelegat. Produktiviteten inom denna verksamhetsgren har, det kan vi ju först fastslå, på grund av de speciella förhållanden som råder där blivit i mycket hög grad lidande av den överfulla sysselsättning-

en. Vidare skall vi söka göra klart för oss hur det har inverkat att staten inte visat något större förståelse för vad industrien behövt för sin utveckling. Beviljade anslag till byggnadsindustriens forskningar har, även om de uppgått till ganska stora belopp, dock inte varit tillräckliga. Om man nu tar sig samman och gör en kraftansträngning är det ju i och för sig glädjande.

Jag kan inte underlåta att i detta sammanhang som ett belägg för statens brist på förståelse för byggnadsindustriens behov framhålla skattelagstiftningen, särskilt avskrivningsreglernas utformning och investeringsavgiften. Dessa företeelser har utgjort verksamma bromsar, men trots påpekandena härom har statsmakterna inte velat lyssna till varningarna och lätta på belastningen av denna industri. Man kan inte räkna med en snabb utvecklingstakt samtidigt som man bromsar utveckling och rationalisering genom beskattning av både ersättnings- och nyanskaffning.

Jag övergår sedan, herr talman, till frågan om själva innebörden av förslaget, och jag vill då i första hand ta upp finansieringsfrågan.

Här söker man sig fram på en ny väg. Man skall avgiftsbelägga verksamheten i branschen. Det är ju ett slags beskattning, och så snart jag såg detta — jag fick samtidigt ögonen på andra förslag som gick ungefär samma väg — blev jag mycket betänksam. Man måste nämligen fråga sig, var gränsen går för statens möjligheter att på denna väg skaffa fram medel vid sidan av den vanliga beskattningsordningen. Min betänksamhet blev ännu större när jag fann att de här framskaffade medlen skulle få disponeras utan att de redovisades över budgeten. De skall redovisas av organ som är fristående och får arbeta i stort sett efter program som de själva gör upp. Det brukar ju eljest vara så, att när man ålägger medborgarna att betala skatter, får de också en redovisning i budgeten för användningen. Det får man ju inte här, och det anser jag vara en mycket betänklighet sak.

Nu säger visserligen departements-

Förordningsförslag ang. byggnadsforskningsavgift m. m.

chefen att han likväl anser sig böra lägga fram förslaget, eftersom det gäller en angelägen uppgift — och det kan jag hålla med om — men att det för närvarande inte går att skaffa de erforderliga medlen via driftbudgeten. Det vore synnerligen önskvärt att vi finge en förklaring att det bara är i dagens situation, som han avser att finansieringen skall ske på detta sätt, och att han sedan ämnar övergå till den ordning som väl måste anses vara den normala. Det är dock till ett allmänt ändamål dessa medel skall användas, och då bör väl också pengarna tas ut av medborgarna i vanlig ordning.

Det försvar som utskottet har försökt prestera för denna åtgärd — man har ju varit medveten om att det ligger något extraordinärt i den — har varit att förslaget biträtts av de berörda branschorganisationerna. Det är nog en sanning med stor modifiering. De åberopade branschorganisationerna har sagt, att de i princip kunde vara med om förslaget, men i övrigt och med avseende på utformningen går de in på helt andra vägar.

De menar först och främst att avgifterna borde omfatta hela anläggningsindustrien och vidare att lika väl som kommunerna är med borde staten vara med, emedan det eljest inte blir någon rättvisa. Vi måste tänka på hur det kommer att verka.

Jag vet att man kommer att säga, att staten lämnar bidrag på annat sätt. Staten lämnar stora belopp för själva förvaltningen och administrationen samt en grundplåt för forskningen, och dessa kommer att motsvara ungefär vad staten skulle ha betalat om avgift hade lagts även på statens byggnadsarbeten. Men om man skall göra en kalkyl för planerade arbeten, bör alla kostnader tas med. De enskilda företagarna måste i sina kalkyler ta upp dessa avgifter som direkt omkostnad, men den statliga verksamheten har inga sådana avgifter att räkna med i sina kalkyler. Det är likadant på andra områden. Statens byggnadsverksamhet har heller inga skatter att kalkylera med, så att redan där bör-

jar olikheten i konkurrensställning. Och det är angeläget att dessa olikheter inte utbygges.

Branschorganisationerna har också sagt, att om forskningen nu skall utvidgas och intensifieras, bör det inte ske genom att man skapar ett nytt statens ämbetsverk. Man bör i stället skapa ett fristående, neutralt organ, där den bidragsgivande industrien får en starkare ställning än vad den har i det tilltänkta statliga institutet.

Det är också att observera att det föreliggande förslaget inte har mottagits med någon entusiasm av andra byggande institutioner utanför de nämnda branschorganisationerna. Jag vill peka på att en sådan organisation som Sveriges allmännyttiga bostadsföretag har blankt avstyrkt, likaså Svenska byggnadsarbetareförbundet och Svenska murareförbundet. De kommunala organisationerna — Stadsförbundet, Landskommunernas förbund och Landstingsförbundet — har också visat mycket ringa intresse och närmast gått på avslagslinjen.

Den slutsats som jag alltså kommit till vid min bedömning av denna fråga är, att förslaget helt visst inte hade bör framläggas. De i remissvaren framlagda önskemålen hade bort tas under närmare omprövning. Det kan ju inte spela någon roll om verksamheten igångsättes något år tidigare eller senare, ty det är ju mycket långsiktiga frågor som äsyftas, och det är viktigare att man kommer in på rätt bana från första början än att man sätter i gång något år tidigare men med en organisation, som senare visar sig vara felaktigt uppbyggd på sådant underlag som inte är till fyllest.

Utifrån dessa utgångspunkter hemställer jag, herr talman, om bifall till den vid utskottets betänkande fogade reservationen nr 1 av herr Bergh och fru Boman.

Herr **HERLITZ** (h): Herr talman! I detta ärende har jag två fullkomligt skilda saker att andraga. Jag hemställer sålunda att kammaren och departements-

Förordningsförslag ang. byggnadsforskningsavgift m. m.

chefen betraktar mitt anförande som sönderfallande i två alldeles skilda delar.

Jag ville först säga några ord om själva finansieringsformen, nyss berörd av herr Wehtje. Under mera outvecklade tider i vårt land kände man till den ordningen, att staten hade en särskild inkomst i form av en avgift, som användes för något särskilt ändamål. Detta kom vi emellertid i vårt land att betrakta som en primitiv form, och en strävan som småningom alltmer har genomförts var att få översikt över alla statsinkomster och att få dem allesammans införda i budgeten.

Då det har gällt byggnadsforskningen har man gått en annan väg. Jag kan så väl förstå, hur det gått till under fäktingarna i statsrådsberedningen i den här frågan. Då har den omständigheten att man har velat föra denna sak utanför budgeten varit herr Strängs sköld mot den stränge herr Sköld, skulle jag vilja säga, och möjliggjort att frågan kunnat föras igenom. Men nog är det en ordning som bör begagnas med mycket stor försiktighet, och detta är två synpunkter.

För det första kräver alla sådana här anordningar ett noggrant beaktande av huruvida det är rättvist, rimligt och befogat att en viss grupp av människor, företag eller vad det är belastas för ett särskilt ändamål. Det har rests tvivel i det avseendet i detta fall. Jag kan tänka mig, att om man här går in på denna väg, ligger det nära till hands att göra likadant på andra områden. Det är frestande att göra det därför att denna väg är så lätt att gå och leder förbi budgeten. Men då kommer vi in i ett system, där man belastar vissa medborgare särskilt för vissa ändamål, vilket tycks mig antikverat och betänkligt.

En särskild betänklighet, tycker jag, ligger däri, att denna avgift icke kunnat konstrueras så, att den till sitt belopp ansluter sig till det behov som i varje särskilt fall föreligger. Man bestämmer här schematiskt och schablonmässigt en viss avgiftsstorlek, och så säger man, att vad som här inflyter — det må bli mind-

re eller mer — skall användas för byggnadsforskning.

Sådana här anordningar känner man mycket från förr. Erfarenheterna har ständigt givit vid handen detsamma, nämligen att de innebär att man frånhänder sig en verklig prövning av utgiftsbehovet. Vad som här föreslås kommer att medföra, att byggnadsforskningen har sina medel en gång för alla. Ingen kommer att rannsaka om de fortsatta behoven, ingen kommer att väga detta allmänna behov mot andra allmänna behov.

Herr talman! Jag har velat ge uttryck åt dessa allmänna synpunkter på finansieringsproblemet, ty det gäller inte bara denna sak, utan vi ser fram mot möjligheten att denna utväg kan komma att användas i åtskilliga andra fall.

Men så var det en annan synpunkt, som jag ber kammaren att lyssna till utan tanke på att jag nyss har tillåtit mig att ställa mig i opposition mot regeringen.

Då man tänker på denna byggnadsforskning, som tydligen enligt en allmän mening bör i en eller annan form stödjas, glider tanken över till ett initiativ som togs av Nordiska rådet för några månader sedan. Det initiativet gick ut ifrån det förhållandet, att vi på en mängd olika områden har vetenskapliga institutioner, forskningsinstitutioner och undersökningsinstitutioner, som är inrättade i varje särskilt land för dess egna behov. Vad Nordiska rådet har velat ha undersökt över hela linjen är, om man inte kan komma fram till institutioner som tjänar gemensamma behov, alltså samnordiska institutioner eller svenska institutioner som genom något arrangemang kan tjäna norska och danska intressen och vice versa.

Poängen i denna tanke är tvåfaldig. För det första skulle man få fördelen att få ett utbyte av erfarenheter mellan olika länder, och för det andra har man den viktiga synpunkten att rimligtvis bör mycket kunna göras billigare, om gemensamma behov klaras i gemenskap mellan de nordiska länderna eller några av dem.

Från denna utgångspunkt har jag med

Förordningsförslag ang. byggnadsforskningsavgift m. m.

intresse läst vad som står i propositionen. Jag har där funnit, att det mycket riktigt finns ett institut med sådana syften som det här är fråga om, i varje fall i Danmark och Norge; om det finns även i Finland vet jag inte. Det finns också antydningar om att ett visst samarbete har ägt rum mellan dessa institutioner, men man får det intrycket att detta samarbete har varit mycket litet, oaktat man ju skulle kunna tycka, att på detta område skulle en gemenskap vara naturlig. Problemet hur man skall bygga hus måste väl i väsentliga delar ställa sig likadant i de olika nordiska länderna. Jag tänker mig inte att man skall gå så långt som till en radikal sammanslagning av verksamheten vid de olika instituten, men till en förnuftig arbetsfördelning, så att man i ett land klarar en grupp av uppgifter och i ett annat land en annan grupp. Jag vill därför passa på tillfället, då jag ser att statsrådet är här i kammaren, att fråga honom, huruvida det förekommer ett sådant samarbete i större utsträckning än vad som framgår av handlingarna. Jag vill också fråga, hur statsrådet ser på denna fråga och om statsrådet är villigt att i överensstämmelse med den grundtanke, som Nordiska rådet hade, se vad som kan ordnas för en gemenskap på detta område. Jag vill tillägga, även om jag inte är sakkunnig, att jag föreställer mig att ett samarbete på byggnadsmarknadsområdet kan ha en hel del rent tekniska fördelar. Jag kan föreställa mig sådana saker som standardisering av byggnadsmaterial och därigenom möjliggörande av en industri med större marknader o. s. v.

Herr LUNDQVIST (h): Herr talman! I anslutning till den föreliggande propositionen har bl. a. herr Spetz och jag väckt en motion. Jag skall därför be att få säga ett par ord. Jag lovar att bli mycket kort.

Mot den principiella tanken i Kungl. Maj:ts förslag, att forsknings- och rationaliseringsverksamheten bör samordnas, har jag för min del ingen erinran. Be-

träffande förslagens närmare utformning i olika avseenden delar jag emellertid i långa stycken den uppfattningen, som herr Wehtje här tidigare givit uttryck åt. Jag tror att det hade varit lyckligt, om den nya nämnden fått en gentemot staten mera självständig ställning, och det synes mig också ur flera synpunkter både rimligt och sakligt motiverat, att även den statliga verksamheten fått vara med och betala den föreskrivna avgiften till forskningsverksamheten. Jag understryker vad herr Wehtje här sade, att när man på sätt som här skett undantager den statliga verksamheten från avgiftsbeläggning, måste detta av många på goda skäl tolkas som ett otillbörligt gynnande av statlig verksamhet gentemot det privata. Jag tycker att staten borde vara angelägen att handla så, att en dylik förebräelse inte med fog kan framföras.

Såsom framhållits i vår motion, nr 420, i denna kammare, är det enligt min uppfattning riktigare att avgiftsbelägga all byggnads- och anläggningsverksamhet än att begränsa den på det sätt, som i propositionen är föreslaget. Jag vill erinra om att ett betydande antal remissinstanser har givit uttryck åt precis samma uppfattning. Jag anser alltså att det är olämpligt att begränsa avgiftsskyldigheten till husbyggnadsområdet. Låter man avgiftsbeläggningen på sätt jag här förordat och givit uttryck åt i motionen omfatta all byggnads- och anläggningsverksamhet bör, såvitt jag förstår, det årliga avgiftsbeloppet kunna utan olägenhet sänkas från 20 till 15 kronor för varje fullt antal av 300 dagsverken.

På grund av vad jag här framhållit och under åberopande av vad i övrigt anförts i reservation 2) till stöd för motionen nr 420 i denna kammare ber jag redan nu att få yrka bifall till den av mig åsyftade reservationen, detta dock givetvis under förutsättning att herr Wehtjes yrkande inte skulle vinna kammarens bifall.

Herr statsrådet STRÅNG: Herr talman! När man börjar bli bekant med

Förordningsförslag ang. byggnadsforskningsavgift m. m.

bostadsbyggnadsproblemet kan man inte undgå att rätt snart dra vissa slutsatser. Man tvingas bl. a. konstatera, att vi trots allt bygger ganska dyrt här i landet. Vi har ett hyresläge, som vid en internationell jämförelse ställer sig rätt högt, och hyran utgör en så pass väsentlig utgift i vår personliga budget, att det är naturligt att vi gör reflexionen: Hur skall man kunna angripa detta problem för att få ned byggnadskostnaderna med motsvarande gynnsamma verkningar på hyresmarknaden? När man börjar fundera på detta, märker man hur pass många kuggar, som går in i hela detta sammanhang. Det är förhållandena på arbetsplatserna, arkitektarbeten, stadsplanering, fastighetsförvaltning, materialforskning, frågan om olika hustyper och frågan om byggnadslagstiftningens och byggnadsstadgans utformning. Det är alltså fråga om en rad olika ting. Man kommer rätt snart underfund med att på dessa olika fält arbetar alla med ganska dåliga kontakter med varandra.

Skall man kunna få till stånd ett forskningsarbete, som ger resultat, behöver man en samordning över hela fältet och de erforderliga resurserna här för. Detta är naturligtvis icke några nya upptäckter, även om jag kanske kommit fram till de slutsatserna först under de senaste åren, då jag mera aktivt sysslat med dessa frågor.

Om vi går tillbaka i tiden visar det sig att vi under 1940-talet lade ned åtskilligt med pengar och utredningsarbete för att komma i gång med dessa frågor. Vi hade statliga utredningar både 1946 och 1947, vilka båda utmynnade i att vi borde få någonting, som man kan kalla för ett statligt forskningsinstitut för byggnation. De planerna avancerade så långt, att vi de åren hade praktiskt taget färdigt ett förslag på papperet, men som aldrig kom längre, därför att finansieringen hade planerats efter de linjer, som det här uttalats intresse för, nämligen helt över statsbudgeten. Vid den slutliga bedömningen av de statsfinansiella dispositionerna visade det sig att det var andra områden som låg längre fram. Frågan har sedan skjutits

undan, och det har inte blivit något resultat.

Vi behöver inte ta upp någon diskussion om behovet av forskning och behovet av samordning på de olika områdena. Där om är vi ense. Ett uttryck här för utgör väl de remissvar, som avgavs rörande den statliga bostadsutredningens betänkande på 900 stencilsidor och som refereras i en proposition, som skall behandlas här i riksdagen nästa vecka. I den remisskvarten var meningarna ytterst delade på många punkter. Det var fallet i fråga om bostadsrabatter, länegränser och praktiskt taget hela den bostadspolitik vi för, men på en enda punkt fanns det icke några delade meningar, utan där var alla strålande ense, nämligen när det gäller behovet av en förstärkt forskningsverksamhet på detta område.

Jag nämnde nyss, att man varken år 1946 eller år 1947 ansåg, att de statsfinansiella möjligheterna kunde ge detta ärende en sådan prioritet, att den normala och vanliga finansieringsvägen kunde anlitas och en proposition i ämnet framläggas. Jag måste nog säga, att läget nu inte är bättre. Jag kan korrigera herr Herlitz och upplysa om att det inte har varit några slagsmål mellan finansministern och mig på den här punkten. Vi har över huvud taget inte diskuterat frågan utifrån de mera traditionella finansieringsgrunderna. Jag kom nämligen rätt snart till det resultatet, att statens väsentligaste uppgift här var att uppträda såsom likt en koordinator till alla de splittrade intressen, som av naturliga skäl karakteriserar denna bransch och detta område. Det är inte någon ny företeelse att man finansierar över avgifter. Det har provats i andra länder. Norrmännen tog för något år sedan ett beslut, som är ganska likt det förslag, vilket i dag ligger på kammarens bord. Det var då helt naturligt att jag frågade mig, om ändå inte högst reala skäl talade för att man borde försöka gå den vägen.

I det byggnadsråd, som arbetar under ledning av socialdepartementet och där alla de olika intressena på bostadspro-

Förordningsförslag ang. byggnadsforskningsavgift m. m.

duktionens och byggnadsmarknadens område är samlade, togs mycket tidigt på hösten 1952 upp diskussioner i frågan, och det visade sig att man utifrån synnerligen reala och principiella synpunkter kunde få anslutning till en finansieringsväg såsom den här presenteras. Inom industrier, där stordriften har en annan tyngd och dominans, finns det möjligheter att inom en enskild bransch bygga upp en forskningsavdelning, som svarar mot alla krav på effektiv modern och rationell forskning. Givetvis håller denna industri många gånger forskningsresultaten såsom sin egen privata hemlighet för att på så sätt få preferens i den allmänna konkurrensen, och inget ont i det. De andra industrierna har i regel samma möjligheter att bygga upp sina forskningsavdelningar och att arbeta på sina områden, och det blir en många gånger fruktbringande tävlan. Inom byggnadsverksamheten finns det visserligen storföretag såsom byggherrar, men såsom byggentreprenörer har vi ännu i en dominerande utsträckning enskilda företagare, som helt enkelt inte har haft vare sig resurser eller intresse att bygga upp någon forskningsverksamhet i detta ords egentliga bemärkelse. Dessutom har situationen på bostadsmarknaden varit sådan, att alla, som har fått ett hus färdigt, har kunnat bli av med det till hyresgästerna, även om hyran har varit relativt hög. Forskningen har sålunda i den konjunktur, i den bostadsbrist, som vi har haft under de senaste åren, inte för den enskilde företagaren varit lika aktuell på detta område som på många andra områden. Jag tänker på exportindustrin, som får kämpa i konkurrens på världsmarknaden och som forskningsmässigt får tävla med andra länder på sina områden.

Jag kan delvis ge herr Wehtje rätt i att siffran rörande produktivitetsutvecklingen kan vara föremål för diskussion. Talar man med praktiska byggare, finns det de som säger, att vi i dag bygger med ungefär samma metoder och samma teknik som faraonerna använde på den tiden, då de byggde pyramiderna, och talar man med andra byggmästare

säger de, att det har gjorts åtskilligt under de senaste åren och de senaste decennierna och att vi numera är rätt väl framme i fråga om byggnadsteknik. Jag tror att det i båda dessa diametralt motsatta uppfattningar ligger någonting av sanning och verklighetsunderlag. Det finns en byggnadsverksamhet här i landet, som följer moderna och rationella metoder, och framför allt har väl det senaste decenniets framsteg i fråga om maskintekniken spelat en viss roll härvidlag. Men vi arbetar ännu i dag på andra håll inom byggnadsverksamheten med metoder, som är primitiva och som saknar en modern och rationell utformning.

Med detta såsom bakgrund framstår det såsom angeläget att ge industrien forskningsresurser och att skapa möjligheter för en publicitet beträffande de forskningserfarenheter, som man kan vinna, en publicitet som inte inskränker sig till de enskilda företagen utan som blir hela den byggande allmänhetens egendom den dag då forskningen har givit resultat. Om vi skall klara det, måste det ske en koordination över hela fältet, och det är det som är bakgrunden till det föreliggande förslaget.

När frågan togs upp i vad jag här kallar byggnadsrådet, var det inte svårt att från dessa utgångspunkter vinna gehör hos de enskilda byggarna, hos de kooperativa byggarna, hos de s. k. allmännyttiga byggarna och arbetsmarknadens parter. Det är mången som har sagt mig, att just här har man ett område, som har varit källa till traditionsmässig bundenhet och som i sin tur har verkat i negativ riktning på ett rationellt arbetsförlopp inom industrien. Jag tror nog emellertid att arbetsmarknadens parter numera är med på den linjen, att inte heller deras område skall vara tabu för en forskningsverksamhet i syfte att rationalisera byggenskapen och förbilliga kostnaderna. Vi fick gehör även här, och under sådana omständigheter var det rätt naturligt att man ansåg tiden mogen att slå ett slag för denna forskningsverksamhet.

Då kan man säga: Allt detta är bra, men vi gillar inte finansieringsmetoden.

Förordningsförslag ang. byggnadsforskningsavgift m. m.

I debatten har sådana synpunkter framförts som att här tvångsvis lägges en avgift på vissa medborgargrupper, och man har velat sätta likhetstecken mellan den och en skattemässig utdebitering. Ja, må det tillåtas mig att säga, att avgiften inte kommer att betalas av byggmästarna, utan ovedersägligen av hyresgästerna. Och då kan man fråga sig: Är det riktigt att hyresgästerna får betala den föreslagna avgiften på några promille av arbetskostnaden, 20 kronor per helårsarbetare? Jag tror att det är riktigt, eftersom det gäller en utgift som hyresgästerna skall ha igen med god ränta. All forskningsverksamhet har ju en sådan ekonomisk bakgrund. Varför bygger den enskilda storindustrin upp forskningsavdelningar, om man inte menar att detta är en god investering som ger industrien bättre chanser att konkurrera genom en förbilligad produktion? Jag vågar säga att också den avgift, som här skall läggas på hyresgästerna, ur deras synpunkt är en god investering; den skall så småningom resultera i en hyresreduktion, som jag tror att vi i lagens läge på hyresmarknaden ganska väl behöver.

I reservationen och kanske även här i debatten har yppats betänkligheter mot att forskningsinstitutionen skulle komma att i någon mån kännetecknas av de statliga organens tröghet. Och även om man inte fäster så stor vikt vid dessa farhågor, vänder man sig kanske mot den dualism som skulle ligga i att företagen formellt betalar in en avgift, som sedan disponeras av ett statligt organ. Jag fick närmast det intrycket, att om detta tas över budgeten så är det ingen som protesterar mot att forskningsinstitutionen är rent statlig, men att man just på grund av finansieringssystemet tycker att det bör vara en större frihet och självständighet över det hela.

Tillåt mig förklara, herr talman, att jag är lika angelägen som någon av talarna här att slå fast, att denna nämnd för byggnadsrationalisering och byggnadsforskning skall arbeta under största möjliga frihet. Det är aldrig bra med pekpinna för ett forskningsarbete, här

i landet sätter vi ju pris på att forskningen skall så långt som möjligt vara fri och obunden.

Men när en viss statlig sanktion ändå givits å detta organ, beror det helt enkelt på att man inte vinner ett effektivt resultat med mindre än att vissa representanter för statliga verk ingår i det verkställande och förvaltande organet. Jag tänker mig att man inte gärna kan komma ifrån att låta sådana statliga organ som bostadsstyrelsen och byggnadsstyrelsen vara representerade. Byggnadsstyrelsen, som arbetar med bestämmelserna i byggnadsstadgan och de övriga förordningar, som har avgörande betydelse för ett ekonomiskt eller oekonomiskt byggnadssätt, är direkt involverad och bostadsstyrelsen, som handhar hela den låneverksamhet som numera förekommer, har samma intresse av att se hur dessa medel användes. Vidare skall självfallet arbetsmarknadens organisationer både på arbetsgivar- och arbetarsidan med, det enskilda, det bostadskooperativa och det allmännyttiga byggnadsgandet bör vara representerat, och slutligen skall forskningen ha sina speciella representanter.

Det hela skall ha formen av ett teamwork med ett litet och, som jag hoppas, slagkraftigt kansli. Men detta kansli bör ha en av alla intressen garanterad självständig ställning, och det när man bäst, om föreståndaren får en tjänst på löneplan och om man i övrigt använder statens medel för de arvoden som utbetalas till övriga ingenjörer och teknici. Att en sådan ordning skulle innebära någon begränsning av forskningens frihet är en tanke som jag absolut vägrar att acceptera. Hela staben av professorer vid våra forskningsinstitut och högskolor hindras inte på något sätt i sitt forskningsarbete, därför att deras tjänster står på statliga löneplaner. Tvärtom har jag nog intrycket, att om någon av dem inte har sin tjänst upptagen på statlig löneplan, så lägger han i regel ned en mycket stor energi på att den skall komma dit. Därför är det alldeles omtiverat att tala om att denna statliga auktorisation sådan den här tar sig ut-

Förordningsförslag ang. byggnadsforskningsavgift m. m.

tryck skulle i något avseende hindra detta organs och dess forskares fria och självständiga handlande.

Det finns i reservationen vissa andra invändningar som kunde förtjäna att något bemötas, men jag lade märke till att de tre föregående talarna inte speciellt fäste sig vid dessa invändningar. Därför är det kanske överflödigt att jag tar tiden i anspråk för att närmare utföra en motargumentation.

Men det har bland annat frågats, varför man inte skall gå ut över ett vidare forskningsfält än vad som föreslås i propositionen. Jag har helt enkelt resonerat på det sättet, att man här ger sig in på ett område, som av naturliga skäl är helt oprövat; det är det första verkliga steget mot att koordinera uppgifterna på detta område och att åstadkomma ekonomiska resurser för att driva en verklig forskning. Låt oss till att börja med inrikta oss på en speciell uppgift, och när det gäller den speciella uppgiften vill jag framställa frågan: Hur skall vi få det svenska bostadsbyggandet billigare än vad det nu är? Det blir ett praktiskt rationaliseringsarbete, där hela frågan — som jag inledningsvis berörde — blir aktuell sedd ur olika synpunkter och aspekter. Jag tror att nämnden kommer att ha att göra med detta under de närmaste åren framöver.

När detta är avklarat, tränger sig de mera forskningsbetonade uppgifterna fram i förgrunden såsom en andrahandsfråga, och då skall nämnden vara beredd att ta hand om dessa. Självfallet innebär vad jag här sagt inte att man utesluter forskningen initialmässigt, men jag tror att det av många olika skäl — samhällsekonomiska, hyresekonomiska och medborgarekonomiska — är angeläget att man inriktar de första årens ansträngningar på det praktiska bostadsbyggandets område.

När man sedermera kommit till botten med dessa problem och får tid och utrymme för att intressera sig för andra ting, brobyggnadsarbeten, cementforskning och dylikt — det kanske herr Wehtje klarar så bra själv, att det är onödigt för nämnden att intressera sig för dessa

frågor — anser jag att ingenting av detta skall vara förbjudet, men det får väl bli en redovisning för riksdagen, såsom utskottet här presenterat sitt utlåtande, innan nya områden läggs under denna verksamhet.

Herr Herlitz ställde en speciell fråga till mig och undrade, hur jag såg på det nordiska samarbetet i samband med de forskningsmöjligheter, som jag nu hoppas skall bli verklighet. Ja, det är angivet i propositionen att detta organ för byggnadsforskning skall följa alla rön, både inländska och utländska, och de forskningserfarenheter man gör skall publiceras och behöver självfallet inte spridas och ha sin informatoriska betydelse enbart i vårt land utan kan väl meddelas även de andra skandinaviska länderna. Nu har vi forskningsverksamhet i Danmark, Norge och Finland, i Norge uppbyggd efter ungefär samma struktur som här i dag föreslås i utskottsutlåtandet. Jag finner det ganska naturligt — om jag kan glädja herr Herlitz med det — att denna forskningsnämnd på byggnadsindustriens område bör beflita sig om att hålla intima kontakter med vad som sker i våra skandinaviska broderländer, där bland annat de naturliga förutsättningarna för byggnadsverksamhet är ungefär likartade med dem i vårt land. Det bör ges möjligheter till ett mer konkret och givande utbyte än vad vi tidigare haft.

I detta sammanhang finns ju naturligtvis också möjlighet att ta upp en sådan fråga som standardiseringsproblemen. Det är ju inte nödvändigt att man för vår byggnadsindustri och materialindustri bara har ett av de skandinaviska länderna till marknad; det bör vara en ekonomisk och riktig sak att här sträva efter en nordisk standardisering. Men allt detta förutsätter en vidare diskussion och ett nordiskt samarbete i fortsättningen, och jag har en bestämd känsla av att man nu bör ha större praktiska möjligheter att komma till resultat än vad vi tidigare haft.

Herr talman! Jag vet inte om jag har så mycket mer att säga. Jag har i detta anförande sökt förklara, att om vi vill

Förordningsförslag ang. byggnadsforskningsavgift m. m.

ha någonting på detta viktiga område och om vi vill att någonting skall ske och ske relativt snabbt, är det min mening att detta är den enda vägen att gå fram. När man sedan vänder sig mot finansieringsmetoden, är det, som jag sade, i sista hand hyresgästen, som betalar, och det är en god investering, ty den skall hyresgästen ha igen med ränta — det må vara den väsentligaste synpunkten i detta avseende. Är man vidare ängslig för att forskningen här skall bindas av några statliga regler, är sammansättningen — såsom jag skisserat den — av denna nämnd en ganska tillfredsställande garanti för ett fritt och självständigt arbetssätt. Jag har varit angelägen att understryka att detta också är min mening. Jag har slutligen velat svara på herr Herlitz' fråga om det nordiska samarbetet på detta område.

Herr OSVALD (fp): Herr talman! Även om man kan ge herr Wehtje rätt i vad han sade om byggnadsindustriens utveckling, tror jag att man i alla fall måste ge dem rätt som säger, att det föreligger ett mycket stort behov av forskning på byggnadsområdet. Det har vi också inom det sammansatta utskottet känt oss övertygade om. De skäl, som i den nu föreslagna anordningen framförts för en mera intensiv forskning på byggnadsindustriens område, är — vilket flera talare och nu senast herr statsrådet har framhållit — att det är svårt för denna industri på grund av dess struktur att bedriva forskning på samma sätt som inom andra industrier och att det därför har varit önskvärt med statens medverkan för att få denna forskning i gång.

Det har framför allt riktats en kritik mot systemet för finansieringen av denna forskning. Både herr Wehtje och herr Herlitz har sagt, att detta är en specialbudget — en sak som man länge motarbetat och velat komma bort ifrån. Det har vi också inom utskottet varit fullt på det klara med.

I vårt utlåtande säger vi bland annat: »Principiella betänkligheter kan möta

mot att låta utgifter till allmänna ändamål bli beroende av inkomster, vilkas storlek det ej är möjligt att med säkerhet beräkna.» Man bör ju även i fråga om byggnadsforskningen kunna ställa det kravet att medel inte skall uttagas i större omfattning än vad som kan sägas motsvara behovet, och att utgifterna skall prövas på samma sätt som andra statsutgifter. Så långt har vi också inom det sammansatta utskottet varit fullt eniga med dem som har reserverat sig. Emellertid har vi i anslutning till vad som sagts i en del av remissyttrandena menat, att denna avgift kanske inte kan betecknas som en påлага i samma mening som vanliga skatter, utan att det, som också framhölls av statsrådet, är ett sätt för staten att lämna sin medverkan för att få fram de medel, som industrien behöver för att kunna bedriva forskning. Därom säges i utskottsutlåtandet, att det kan »sägas mindre gå ut på en påлага än att tillhandahålla ett på grund av byggnadsindustriens struktur önskvärt bistånd från statens sida i syfte att ifrågavarande industri skall kunna själv åvägbringa erforderlig forskning». Med detta har vi velat säga, att även vi tar avstånd från specialbudgeter, men vi menar, att man här kan anlägga en annan synpunkt på denna avgift än vad reservanterna gjort. Härtill kommer ytterligare den omständigheten, att det är av vikt att denna forskning kommer i gång och att den kommer i gång snart. Vi har därför inom utskottet inte ansett det vara lämpligt att nu hänskjuta frågan till ytterligare utredning.

Det har sagts av bland annat herr Wehtje, att det är många som avstyrkt denna avgift. Han räknade upp en hel mängd remissinstanser, som avstyrkt den anordning som nu är föreslagen. Jag skall då be att få hänvisa kammarens ärade ledamöter till s. 4 i utskottsutlåtandet, där det förekommer en uppräknig av den stora mängd remissinstanser, som hörts i denna fråga. Även om det är rätt många instanser, som herr Wehtje räknade upp och som avstyrkt avgiften, är dessa ändå ett för-

Förordningsförslag ang. byggnadsforskningsavgift m. m.

svinnande fåtal i förhållande till den stora mängd remissinstanser som blivit hörda.

Det har här också riktats kritik mot att man för närvarande inte har velat utsträcka byggnadsforskningen över hela fältet eller, som herr Wehtje uttryckte det, att man inte tagit med hela anläggningsverksamheten. Härutinnan har vi inom utskottet haft den meningen, att den stora och viktiga uppgiften för närvarande är byggnadsforskningen, kanske alldeles speciellt bostadsbyggnadsforskningen. Vi har ansett, att denna bör komma i första hand. Men om det senare visar sig, att även andra grenar av byggnadsverksamheten lämpligen skulle kunna bli objekt för forskningsverksamheten, har ju riksdagen möjligheter att utvidga det område, från vilket avgifter uttages.

Herr Lundqvist sade, att det sätt, på vilket avgifterna uttages, gynnar statens egen byggnadsverksamhet på ett otillbörligt sätt. Detta är säkert en överdrift, även från den synpunkten att det ju i själva verket rör sig om små belopp i förhållande till hela kostnaden för byggnadsverksamheten. Därför kan man knappast säga, att denna avgift på något väsentligt sätt kan inverka på förhållandet mellan den rent statliga verksamheten och den enskilda. Vi har också framför allt velat ta hänsyn till det motiv som här anförts, nämligen att eftersom uttagandet av forskningsavgiften är knutet till uttagandet av olycksfallsförsäkringsavgiften, skulle det stöta på svårigheter av rent administrativ art eller i varje fall göra organisationen mera komplicerad, om avgift skulle uttagas även av den verksamhet, som bedrivs i rent statlig regi.

Låt mig till sist, herr talman, säga ett par ord om vad som här har yttrats om forskningens frihet. Man har velat göra gällande, att det på det sätt som denna organisation har byggts upp skulle läggas ett visst statligt tvång över forskningen. Statsrådet Sträng har redan varit inne på samma problem, och jag skulle vilja säga att det inte finnes någon möjlighet att göra gällande, att den

i statlig regi bedrivna forskningsverksamheten är mindre fri än den som bedrivs i enskild regi. Om det är någon skillnad, är det snarast den, att den verksamhet, som drivs i enskild regi kan vara belagd med låt mig säga tysthetslöften av olika slag. Den uppfattningen att den i statlig regi bedrivna forskningen skulle vara ofri framskyntade under utskottsbehandlingen, men det var inte någon inom utskottet, som fäste något nämnvärt avseende vid sådana uttalanden.

Jag tror man har anledning anta, såsom statsrådet Sträng också här har uttalat, att denna forskningsverksamhet kan komma att bli av mycket stor betydelse, och jag ber, herr talman, med dessa ord att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr WEHTJE (h): Herr talman! Jag skall be att få säga några ord med anledning av herr statsrådets uttalande nyss. Man får ju lätt det intryck, som jag försökte lägga till rätta när jag började mitt anförande förra gången, att utgångspunkten för resonemanget fortfarande är att vi skulle bygga osedvanligt dyrt i detta land. Herr statsrådet anförde att det var någon som sagt, att man kanske rent av inte bygger bättre än på faraonernas tid — andra säger att man hunnit en bit vidare. Jag tror att man hunnit ganska långt. Även om det fortfarande byggs med tegelstenar och små byggenheter, har man ändå gjort stora framsteg. Jag tycker att ett sådant yttrande är att ställa det hela i en alldeles skev dager och framkalla den föreställningen att nu gäller det att besluta i dag och sätta i gång i morgon, ty annars blir vi alldeles på efterkälken. Men så är det inte. Om vi bygger dyrt här i landet, beror det för det första på att våra klimatiska förhållanden är sådana att våra hus behöver vara ganska väl isolerade. För det andra är vi ganska bortskämda och vill bo bra. Men bortsett därifrån är det klart att ett forsknings-, rationaliserings- och utvecklingsarbete är önskvärt och helt visst kan ge goda resultat.

Förordningsförslag ang. byggnadsforskningsavgift m. m.

Statsrådet kom in på frågan om finansieringen. Det är ju en av de väsentligaste frågorna. Försvaret för tvångsutdebiteringen var, att det dock inte var byggnadsföretagarna som själva fick betala dessa avgifter och fick stå för dem, utan det var hyresgästerna, som de till slut blev övervältrade på. Precis detsamma kan man säga, om det är skattebetalarna som får betala kostnaderna. De får ändå till sist den glädjen att de får billigare och bättre bostäder och på det sättet kan dra nytta av forskningsresultaten. Vi är överens om att det är hyresgästerna, som skall betala detta, men jag tycker att det är felaktigt att gå denna väg med uttagandet av tvångsavgifter från en del av byggnadsföretagarna.

För övrigt ställde jag den frågan i mitt första anförande, att det väl är riktigt, då jag fattar saken så att det här är fråga om ett temporärt arrangemang. Det sägs ju i propositionen att det i dagens statsfinansiella läge inte är möjligt att gå någon annan väg. Detta innebär ju att i ett bättre läge skall kostnaderna gå på driftbudgeten. Om vi hade den saken klarlagd, hade vi i alla fall kommit någon bit på väg.

Den andra huvudfrågan gällde, hur detta arbete skall organiseras. Statsrådet nämnde att det bara var ett litet slagkraftigt kansli, som han sade, som skulle tillskapas för att hålla det hela samman. Det är just i detta som vi ser faran. Jag tror inte att det för denna koordination, vars behövlighet är så starkt understruken av socialministern, behövs en så stor förvaltningsorganisation. Jag har också erfarenhet av hur sådana forskningsinstitut har organiserats upp inom näringslivets verksamhetsområde. Där har man aktat sig för de fasta organisationskostnaderna och ansett att de i första rummet skall hållas nere. Sedan gäller det arbetsvillkor och anställningsvillkor för forskningen, som ju ändå blir helt andra, om forskningen kan drivas i fria former i likhet med vad som sker i de forskningsinstitut, som är anknutna till en lång rad branscher och branschorganisationer.

Herr talman! Jag vill med detta endast framhålla, att jag tycker att de argument som jag anfört för att man skall skynda långsamt och ta tid på sig för att utreda både finansieringen och organisationen talar för att man gör denna angelägna sak till föremål för en utredning och sedan ser till att den genomföres, när man nått en större enighet än hittills.

Jag vill också för utskottets ärade ordförande påpeka vad som anges i propositionen på s. 25, där man refererar yttrandena från remissinstanserna. Det är riktigt att det finns många som anmodats yttra sig upptagna på s. 4 i utskottsutlåtandet, men dessa återfinns nästan allihop på s. 25 i propositionen bland dem som avstyrker det här framlagda förslaget.

Herr statsrådet STRÅNG: Herr talman! När jag talade om önskvärdheten av ett litet men slagkraftigt kansli, var det faktiskt mening med båda dessa uttryck. Jag hoppas att det skall bli slagkraftigt, och jag hoppas att det skall bli litet. Det kan ju kammarens ledamöter övertyga sig om genom att se på förslaget. Det är fråga om en löneplansanställd föreståndare och i övrigt arvodister till en årlig kostnad av 60 000—70 000 kronor. Vi måste väl säga, att detta är att gå så långt ned som man kan, om man skall få ett ordentligt arbete utfört.

Sedan vill jag säga till herr Wehtje, att han inte har citerat fullt riktigt ur remissvaren. Herr Wehtje inräknade byggnadsarbetarnas organisationer bland dem som avstyrker, och detta är oriktigt. De har uttalat sin veneration för en annan finansieringslinje, men om det inte går — och det har ju inte gått — är de ändå principiellt anhängare av förslaget, och ordföranden i deras organisation har deltagit i diskussionerna under hela förberedelsearbetet och varit i fullt samförstånd med oss. Herr Wehtjes citat var alltså inte helt korrekt.

Jag beklagar att jag glömde bort att svara på den direkta fråga som herr Wehtje ställde, men jag skall göra det nu. Det har anförts som skäl för denna

Förordningsförslag ang. byggnadsforskningsavgift m. m.

typ av finansiering, att det statsekonomiska läget inte medger någon annan väg. Så länge jag har erfarenhet i det här gamet har det statsekonomiska och statsfinansiella läget varit ansträngt. Jag tror att denna motivering håller, och jag är ledsen att säga till herr Wehtje, att vill vi se realistiskt på saken, får vi nog med samma motivering räkna med denna finansieringsmetod som relativt permanent.

Herr WEHTJE (h): Herr talman! Efter det sista tillägg som herr statsrådet Sträng gjorde, att man får betrakta denna finansieringsmetod som permanent, skulle jag på det allra allvarligaste vilja varna kammarens ledamöter för att nu gå med på förslaget. Jag skall inte upprepa de skäl jag redan framfört, men de gäller ju med så mycket större tyngd, om det är meningen att det skall bli en permanent institution. Detta har inte framgått av handlingarna, utan jag trodde verkligen att det låg något i uttrycket, att man gav sig in på denna finansieringsmetod i dagens statsfinansiella läge, men nu hör jag att det inte var någon allvarlig mening i det uttalandet.

Sedan vill jag understryka att de två organisationerna inom byggnadsbranschen som har åberopats säger, att de helt allmänt vill gå in för en medverkan för att främja saken, men det är under förutsättning att även staten betalar avgiften, att den lägges på byggnads- och anläggningsindustrin i allmänhet och att det icke blir ett statsinstitut utan en institution som får arbeta under fria former. Att man likväl påstår att de tillstyrker förslaget, kan jag inte finna vara rätt då det ej gällt det förslag vi nu talar om.

Herr statsrådet STRÄNG: Herr talman! Jag tror att herr Wehtje innerst inne, om han blickar fram på de statsfinansiella möjligheterna, inte drar den slutsatsen, att vi om fyra eller sex eller åtta år eller hur lång tid vi vågar tänka framåt skall ha en statsfinansiell ställ-

ning som är så avgjort bättre än den vi har i dag, att vårt allmänna beraktelsesätt på statens inkomster och utgifter blir väsentligt annorlunda än det är nu, och då tycker jag att ärligheten kräver att man gör en sådan deklaration som jag gav här.

Herr WEHTJE (h): Jag får verkligen uttala den förhoppningen, att vi utan att vänta i sex—sju år skall kunna få ett bättre statsfinansiellt läge än vi har i dag; annars tycker jag det är synd om vårt land och vårt folk. Jag hade ju hoppats, att man kanske ganska snart skulle kunna konstatera en sådan förbättring, att det skulle finnas råd att anvisa de erforderliga medlen för en så utomordentligt god investering som att främja utvecklingen på detta viktiga forskningsområde.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på godkännande av det nu föredragna stycket samt vidare på avslag å förordningsförslaget i denna del; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på styckets godkännande, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Wehtje begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 1 § första stycket i det av sammansatta stats- och tredje lagutskottet i utlåtande nr 13 punkten A framställda förordningsförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås förslaget i denna del.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid att flertalet röstade för ja-propositionen.

Förordningsförslag ang. byggnadsforskningsavgift m. m.

1 § andra stycket.

Herr LUNDQVIST (h): Herr talman! I enlighet med yrkandena i reservationen nr 2 ber jag att få föreslå att det sista stycket utgår ur 1 §.

Herr OSVALD (fp): Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu ifrågavarande stycket yrkats dels att detsamma skulle godkännas, dels ock att kammaren skulle besluta, att nämnda stycke skulle utgå ur förordningsförslaget.

Därefter gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden; och förklarades propositionen på styckets godkännande vara med övervägande ja besvarad.

Övriga delar av ifrågavarande förordningsförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut med avseende å förordningsförslaget.

Punkterna B—G.

Vad utskottet hemställt bifölls.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet m. m., i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet;

statsutskottets utlåtanden:

nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlönings-

m. fl. anslag för budgetåret 1953/54 under fjärde huvudtiteln m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 137, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1953/54 till medicinska högskolan i Göteborg och Göteborgs högskola m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 138, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1953/54 till Stockholms högskola jämte i ämnet väckta motioner;

nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa frågor rörande statsbidrag till försöksdistrikt med enhetsskola m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställning om anslag för budgetåret 1953/54 till understöd åt kommunala anstalter för yrkesundervisning jämte i ämnet väckta motioner;

nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1953/54 till civilförsvaret m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående organisationen av den civila sjukvårdsberedskapen m. m.;

nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1953/54 till avlöningar till häradsskrivarna m. fl. jämte i ämnet väckt motion;

nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överförande till Sverige av vissa sjuka flyktingar m. m.;

nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den framtida verksamheten vid Solhems sjukhus;

nr 146, i anledning av väckta motioner om viss ersättning av statsmedel åt Clara Johanna Maria Nyström; samt nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1952/53, i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 21 december 1945 (nr 872) om verkställighet av frihetsstraff m. m., dels ock i ämnet väckt motion; samt

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1953/54 till fångvården m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 45, i anledning av väckta motioner om upphävande av lagen om investeringskonto för skog m. m.;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 76 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckta motioner; samt

betänkande nr 53, i anledning av väckta motioner om införande av avdragsrätt i fråga om erlagd förmögenhetsskatt samt om höjning av det skattefria beloppet för äkta makar vid förmögenhetsbeskattningen;

bankoutskottets memorial och utlåtanden:

nr 20, angående användande av riksbankens vinst för år 1952;

nr 21, i anledning av väckta motioner angående ändring av tidsangivelserna i riksdagstrycket;

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 3 juni 1949 (nr 314) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv m. m.;

nr 24, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning i fråga om pension åt städerskan vid riksdagshuset Anna Lillberg; samt

nr 25, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning i fråga om pension åt städerskan vid riksbankens avdelningskontor i Jönköping Sofia Wiborg;

första lagutskottets utlåtande nr 39, i anledning av dels Kungl. Maj:ts propo-

sition angående nya bestämmelser om medlemskap av finska församlingen i Stockholm samt tyska församlingarna i Stockholm och Göteborg m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 32, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 33, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303) dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 34, i anledning av väckta motioner angående lagstiftning om rätt till arbete;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 24, i anledning av väckta motioner om tryggande av yrkesfiskares nyttjanderätt till av dem arrenderade fiskevatten; samt

nr 25, i anledning av väckt motion om översyn av gällande tätortslagstiftning; ävensom

jordbruksutskottets utlåtanden

nr 30, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens försöksgårdar för budgetåret 1953/54, m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 31, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående det fortsatta stödet åt hampodlingen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Anmäldes och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 491, av herrar *Osvald* och *Ahlberg*, i anledning av till bankoutskottet från delegerade för riksdagens verk inkommet förslag om ändrade tjänste- och personalförteckningar för riksdagens verk m. m.;

nr 492, av herr *Andersson, Lars* och herr *Pålsson*, i anledning av Kungl.

Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område;

nr 493, av herr *Björnberg* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område;

nr 494, av herr *Anderson, Erik Gustaf*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område; och

nr 495, av herr *Boman* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 6.35 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.